

Παιδιά στην Ευρώπη

Κοινή έκδοση σε 15 γλώσσες από ένα δίκτυο περιοδικών 15 χωρών της Ευρώπης
Εκδόσεις Ντουντούμη, Μαυρομιχάλη 60, 10680 Αθήνα / Τιμή 5,50€

Μαθαίνοντας μέσα από την
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ

Συντακτική Επιτροπή

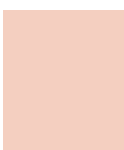
Marta Guzman, Infancia, Ισπανία

Η Ένωση των Mestres Rosa Sensat εκδίδει δύο διαφορετικά περιοδικά, Infancia και Infancia, στα καταλανικά και στα ισπανικά, έξι φορές τον χρόνο. Και τα δύο καλύπτουν τις ηλικίες 0-6 ετών και συνδυάζουν θεωρία και πράξη.
www.revistainfancia.org

Ankie Vandekerckhove, VBJK Resource Centre for ECE, επιμελητής του περιοδικού Kiddo, Φλάνδρα και Ολλανδία

Το Kiddo εκδίδεται οκτώ φορές τον χρόνο. Το περιοδικό απευθύνεται σε παιδαγωγούς που εργάζονται με παιδιά από 0 έως 12 ετών.
www.vbjk.de

Bambini, Ιταλία

Το Bambini είναι ένα μηνιαίο περιοδικό για τους εκπαιδευτικούς της παιδικής ηλικίας (0-6 χρόνων) που εστιάζει στην επιστημονική έρευνα και στην καλή πρακτική εκπαίδευση. Εξετάζει τις κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές, με επίκεντρο πάντα τις ανάγκες των παιδιών.

www.bambini.edizionijunior.it

Eva Grüber, Betrifft Kinder, Γερμανία

Το Betrifft Kinder είναι ένα μηνιαίο περιοδικό με ειδήσεις και κείμενα για τις πρωτοβουλίες και τις καλές εκπαιδευτικές πρακτικές για τις μικρές ηλικίες στη Γερμανία.

www.verlagdasnetz.de

www.unserkinder.at (Αυστρία)

Perrine Humblet, Grandir a Bruxelles, Γαλλική κοινότητα, Βέλγιο

Το περιοδικό Grandir à Bruxelles διανέμεται δωρεάν κάθε εννέα μήνες.

www.grandirbruxelles.be

Areta W. Gregorowicz, Comenius Foundation for Child Development, Πολωνία

Πρόκειται για μια μη κερδοσκοπική, μη κυβερνητική οργάνωση που δραστηριοποιείται στην εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για παιδιά ηλικίας 0-10 ετών.

www.frd.org.pl

Marie Nicole Rubio, Le Furet, Γαλλία

Το Le Furet εκδίδεται τρεις φορές τον χρόνο. Αφορά τις ηλικίες 0-6 χρόνων και απευθύνεται σε επιμορφωτές, διευθυντές και συντονιστές στη Γαλλία.

www.lefuret.org

Lúcia Santos, Cadernos de Educação de Infancia, Πορτογαλία

Το Cadernos de Educacao de Infancia εκδίδεται από την APEI (Associação de Profissionais de Educação de Infância), τρεις φορές τον χρόνο και είναι το μοναδικό περιοδικό που αφορά την πρώτη παιδική ηλικία (0-6 χρόνων).

www.apei.pt

Helena Burić, Dijete, Vrtić, obitelj, Κροατία

Το Ručko otvoreno učilište Korak po korak είναι ένας μη κυβερνητικός, μη κερδοσκοπικός φορέας για τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών με σκοπό την προώθηση της ποιοτικής εκπαίδευσης και φροντίδας όλων των παιδιών.

www.korakpokorak.hr

Τζέλα Βαρνάβα-Σκούρα, Γέφυρες, Ελλάδα

Το περιοδικό γέφυρες απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς και φοιτητές/-ριες παιδαγωγικών σχολών. Περιλαμβάνει άρθρα που αφορούν καλές πρακτικές και εκπαιδευτικές έρευνες.

Καλύπτει τις ηλικίες 3-12 χρόνων.

www.doudoumis.gr

Παιδιά στην Ευρώπη 2016

www.childreneurope.org

Υπεύθυνη έκδοσης: Τζέλα Βαρνάβα-Σκούρα

Μετάφραση: Ιορδάνης Βλαχόπουλος
Διόρθωση κειμένων-Γλωσσική επιμέλεια: Χριστίνα Ντεμίρη

Σχεδιασμός έκδοσης: Arianna Bertone

Εκδότης: Γ. Ντουντούμης & Σια ΟΕ
(Μαυρομιάλη 60, 10680 Αθήνα)

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση μέρους ή όλου του έργου, η αναπαραγωγή, η μετάδοσή του με οποιοδήποτε οπτικοακουστικό, γραπτό ή άλλο μέσο, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη ή του συγγραφέα

Μαθαίνοντας μέσα από την καθημερινότητα

Παιδιά στην Ευρώπη, 29, Μάιος 2016

Στο τεύχος 29 παρουσιάζουμε την καθημερινή ζωή των παιδιών στις δομές εκπαίδευσης και αγωγής, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην προσέγγιση που ακολουθήσαμε ως προς το περιεχόμενο αυτού του τεύχους ήταν η προβολή των απόψεων των ίδιων των παιδιών ως προς το τι τους αρέσει ή δεν τους αρέσει στις δομές αυτές σε καθημερινή βάση. Η ύλη του τεύχους διαμορφώθηκε πριν από έναν χρόνο περίπου.

Θεώρησα απαραίτητο στο ελληνικό τεύχος να υπάρξει ιδιαίτερη αναφορά στο συγκλονιστικό θέμα των παιδιών-προσφύγων που έχουν έρθει στην Ελλάδα τους τελευταίους μήνες από τις εμπόλεμες περιοχές της Μέσης Ανατολής. Σε ένα ένθετο παρουσιάζονται πολύ συνοπτικά και ενδεικτικά μερικές δράσεις που αναπτύχθηκαν ή/και συνεχίζουν να αναπτύσσονται στη χώρα μας σε σχέση με τα παιδιά αυτά. Επίσης, γίνεται αναφορά σε ορισμένες ταινίες-ντοκιμαντέρ που προβλήθηκαν στο 18ο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης (11-20 Μαρτίου 2016), οι οποίες αναδεικνύουν τις διαστάσεις αυτού του προβλήματος και την αντιμετώπισή του σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Τζέλα Βαρνάβα-Σκούρα

- 4 Editorial
Η μύγα στον τοίχο
Ankie Vandekerckhove
- 6 **Η άποψη του παιδιού σχετικά με την ποιότητα της υποδοχής και της εκπαίδευσης στο βρεφονηπιακό σταθμό και το νηπιαγωγείο : συμμετοχική έρευνα**
Lotta De Coster και Emanuela Garau
- 8 **Φάλαινα στα δυτικά... Εμπειρίες αστικής τέχνης**
Έλενα Martinho
- 10 **Παιδικό παιχνίδι - ένα καθημερινό δικαίωμα**
Theresa Casey
- 13 **ΖΩΝΤΑΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ**
Ankie Vandekerckhove
- 15 **Όταν τα παιδιά μιλούν ανοιχτά: οι ιδέες τους για την ποιότητα των υπηρεσιών ελεύθερου χρόνου**
Brecht Peleman
- 18 **Να κάνεις φίλους για να βρεις τη θέση σου και να μοιραστείς μια ευχαρίστηση σχετικά με το παιχνίδι**
Julie Delalande
- 20 **Ζητήματα σχετικά με την καθημερινή ζωή**
Roberta Pucci
- 28 **Όταν η ζωή στο σπίτι και σχολική ζωή διαπλέκονται**
Eva Sargatal Danés
- 30 **Ερμηνεύοντας τις πράξεις των παιδιών**
Maria Rovira López, Maria Mercè Austrich
- 33 **ΕΣΤΙΑΖΟΝΤΑΣ ...
Οι παιδαγωγοί στις σύγχρονες πρακτικές της εκπαίδευσης στην πρώτη παιδική ηλικία**
Ankie Vandekerckhove
- 36 **Να δημιουργήσουμε ασφάλεια παρ' όλη την φρίκη**
Μήνυμα από τον Σύλλογο Le Furet
- 37-56 **ΕΝΘΕΤΟ**
Το προσφυγικό ζήτημα και τα παιδιά. Αναφορές

Η μύγα στον τοίχο

Ankie Vandekerckhove
Επιμέλεια έκδοσης nr 29

Πολλοί γονείς, ιδιαίτερα εκείνοι που προέρχονται από τα πιο ευάλωτα στρώματα στις δυτικές κοινωνίες μας, μερικές φορές διστάζουν να εμπιστευτούν στη φροντίδα μιας δομής Προσχολικής Εκπαίδευσης και Φροντίδας (ΠΕΦ) τα παιδιά τους. Η έρευνα δείχνει ότι συχνά αυτό έχει να κάνει με την άγνοια ή την αμφιβολία που τρέφουν για το τι πραγματικά συμβαίνει στη διάρκεια της ημέρας.

Συχνά αναρωτιούνται τι θα συμβεί όταν θα φύγω; Τι κάνουν όλη την ημέρα; Θα υπάρχει κάποιος που μπορεί να συμπαρασταθεί στο παιδί μου; Τι υλικά δίνουν στο παιδί μου; Θα φάει καλά το παιδί; Ποιος θα το παρηγορήσει όταν είναι λυπημένο;

Συμβαίνει πολύ συχνά, όταν οι γονείς φέρνουν τα παιδιά τους στον παιδικό σταθμό ή στο νηπιαγωγείο, να μην ξέρουν τι θα συμβεί από τη στιγμή που τα αφήνουν εκεί. Έτσι, και αυτοί, όχι μόνο τα παιδιά, είναι ανήσυχοι, αλλά και περιέργοι...

Αυτός ήταν ένας από τους λόγους για τους οποίους αποφασίσαμε να αφιερώσουμε αυτό

το τεύχος του περιοδικού *Παιδιά στην Ευρώπη* (ΠσΕ) στην καθημερινή ζωή των ΠΕΦ. Θέλαμε να γίνουμε η «μύγα στον τοίχο» και να παρατηρήσουμε τις καθημερινές δραστηριότητες, τη ρουτίνα και τις σχέσεις στο πλαίσιο των δομών αυτών. Δουλεύουν οι παιδαγωγοί, και αν ναι, ο τρόπος που δουλεύουν διασφαλίζει το δικαίωμα των παιδιών να συμμετέχουν, το δικαίωμα να παίζουν, την ανάγκη τους να κάνουν φίλους, να σχετίζονται με άλλους ανθρώπους και με το περιβάλλον τους; Έχουν επαφή με τη ζωή της κοινότητας; Συμμετέχουν οι γονείς στις δραστηριότητες; Μπορούν τα παιδιά να επιλέγουν αυτό που κάνουν; Τι πιστεύουν για την περιοχή, τους ανθρώπους, τις δραστηριότητες;

Η συζήτηση για την ΠΕΦ είναι συνεχής και βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη των ΠσΕ. Αλλά, αφού τα ίδια τα παιδιά είναι οι πρώτοι «χρήστες» της ΠΕΦ, δεν θα πρέπει να έχουν και αυτά λόγο σε αυτή τη συζήτηση; Γιατί να μην τα ρωτήσουμε; Οι Charlotte De Coster και Emanuela Garau, καθώς και ο Brecht Peleman, περιγράφουν πώς μπορούμε (και πρέπει) να κάνουμε τα παιδιά να συμμετέχουν στα οράματα για την ποιότητα της ΠΕΦ και να μας δίνουν τις ιδέες τους για τη φροντίδα των παιδιών τους, την προσχολική, σχολική περίοδο ή όταν είναι εκτός σχολείου. Αυτά που μας λένε δεν προκαλούν μεγάλη έκπληξη ή, τουλάχιστον, δεν θα πρέπει να προκαλούν σε ανθρώπους που εργάζονται με παιδιά ή που ενδιαφέρονται πραγματικά για τις απόψεις τους. Όμως αξίζει να τα διαβάσετε για να δείτε

πώς μπορούν να δίνουν προτεραιότητα σε στοιχεία άλλα από τους ενήλικες ή τι τους αρέσει (ή δεν τους αρέσει) να κάνουν εκεί.

Άλλα άρθρα έχουν θέμα το δικαίωμα στο παιχνίδι (Theresa Casey) ή τις χαρές της ανάγνωσης (Ankie Vandekerckhove). Παρουσίαση παραμυθιών, συμμετοχή, ενίσχυση της φαντασίας, χρήση όλων των ειδών ανάγνωσης και μέθοδοι απεικονίζονται με ζωντανό τρόπο. Στην ιδανική περίπτωση, οι γονείς συμμετέχουν επίσης ενεργά και μπορούν να μηήσουν τα παιδιά σε νέες γνώσεις, γλώσσες και πολιτισμούς.

Το ότι οι δομές ΠΕΦ είναι, ή θα έπρεπε να είναι, ένας πραγματικός παράγοντας στη ζωή της κοινότητας, δημιουργώντας γέφυρες με τον ευρύτερο κόσμο στον οποίο ζουν τα παιδιά, παρουσιάζεται στο πορτογαλικό άρθρο της Helena Marthino. Μια σύντομη ιστορία για έναν παλιό τοίχο που γίνεται μια τεράστια φάλανα... μας δίνει ένα υπέροχο παράδειγμα.

Οι υψηλής ποιότητας δομές ΠΕΦ δεν είναι μόνο συντονισμένες με τα παιδιά, το προσωπικό και την ευρύτερη κοινότητα, αλλά επιδιώκουν να κάνουν ενεργούς εταίρους τους γονείς, τους πρώτους δασκάλους των παιδιών. Η γονική συμμετοχή ή εμπλοκή μπορεί να εξυπηρετήσει διάφορους στόχους ταυτόχρονα. Δεν βοηθά μόνο στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης και διαλόγου, αλλά δίνει στα παιδιά την αίσθηση ότι η οικογένειά τους είναι σημαντική, και σίγουρα βοηθά την παιδαγωγό, προτρέποντας τη να γνωρίσει και να κατανοήσει καλύτερα το υπόβαθρο,

τις συνθήκες, την προσωπικότητα του παιδιού, με βάση τις πληροφορίες των γονέων, οι οποίες είναι ζωτικής σημασίας. Όπως λέει η Eva Sargatal, «Η παιδαγωγός θα είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται τα συναισθήματα κάθε παιδιού, όταν αντιμετωπίζει νέες καταστάσεις και αλλαγές που θα μπορούσαν να εμφανιστούν μέσα στο περιβάλλον της οικογένειας».

Και, τέλος, η ποιότητα της καθημερινής ζωής στις δομές προσχολικής ηλικίας μπορεί και πρέπει να τεκμηριώνεται επαρκώς. Η καθημερινή ζωή των μικρών παιδιών είναι γεμάτη από γνωριμίες, συναισθήματα, δραστηριότητες κτλ., τα οποία υποστηρίζουν την ολόπλευρη ανάπτυξή τους. Η τεκμηρίωση, όπως παρουσιάστηκε από την Roberta Pucci και από τη Mercè-Austrich, είναι ένα ισχυρό εργαλείο για την από κοινού οργάνωση της καθημερινής πρακτικής και τον προβληματισμό σχετικά με αυτήν, για την επικοινωνία με τους γονείς και για την αποτύπωση της ζωής των μικρών παιδιών μέσα στη δομή.

Η άποψη του παιδιού σχετικά με την ποιότητα της υποδοχής και της εκπαίδευσης στο βρεφονηπιακό σταθμό και το νηπιαγωγείο : συμμετοχική έρευνα

Lotta De Coster και Emanuela Garau

Πώς το μικρό παιδί βιώνει την ημέρα του στον βρεφονηπιακό σταθμό ή στο νηπιαγωγείο; Ποια στοιχεία παρεμβαίνουν σχετικά με την ευεξία, τη διάθεση και την όρεξή του να εξερευνήσει το περιβάλλον, να δημιουργήσει δεσμούς και να μάθει; Ποιοι είναι οι υλικοί χώροι και τα άτομα που θεωρεί σημαντικά;

Η διερευνητική έρευνα που θα παρουσιάσουμε με συντομία εδώ επιχειρεί να δώσει κάποιες απαντήσεις στις σημαντικές αυτές ερωτήσεις, ξεκινώντας από την πλευρά του νηπίου και του μικρού παιδιού.

Η άποψη του παιδιού για την ποιότητα

Από πολύ μικρή ηλικία, το παιδί θέλει να εξερευνήσει, να κατανοήσει, να βρει νόημα. Από αυτή τη σκοπιά, το παιδί είναι σε θέση να μας δώσει την «άποψή» του για τον κόσμο που το περιβάλλει και, πιο συγκεκριμένα, για τα περιβάλλοντα υποδοχής και εκπαίδευσης.

Ξεκινώντας από μια σύνθεση των κυριότερων χαρακτηριστικών και διαστάσεων της ποιότητας υποδοχής και εκπαίδευσης των μικρών παιδιών, η ομάδα μας επεξεργάστηκε μια καινοτόμο μεθοδολογία συλλογής στοιχείων, εμπνεόμενη από την «προσέγγιση του μωσαϊκού» που έχει προτείνει ο Clark (2001)*. Αυτή η μεθοδολογική προσέγγιση αντιλαμβάνεται το παιδί ως ένα ικανό άτομο, το οποίο ορίζει

Λάουρα, 5 ετών και 9 μηνών, σχέδιο του εαυτού της στο σχολείο

τη δική του ζωή και διαθέτει «πολλαπλές γλώσσες» (λεκτική, σωματική και συναισθηματική). Η προσέγγιση είναι «συμμετοχική» και «αναστοχαστική» στο βαθμό που δίνει μια ενεργή θέση στα παιδιά προσκαλώντας τα να σκεφτούν σχετικά με το νόημα των δραστηριοτήτων και των εμπειριών τους στον βρεφονηπιακό σταθμό ή στο νηπιαγωγείο.

Για τα μωρά που βρίσκονταν στους βρεφονηπιακούς σταθμούς, το κυριότερο εργαλείο μας ήταν η παρατήρηση διαφόρων βασικών στιγμών της ημέρας τους, όπως η υποδοχή, το γεύμα, το ελεύθερο και το δομημένο παιχνίδι... Για τα παιδιά που βρίσκονταν στα νηπιαγωγεία, χρησιμοποιήσαμε διάφορα ερευνητικά εργαλεία, όπως ατομική και ομαδική ημι-κατευθυνόμενη συνέντευξη, περίπτωση για την ανάπτυξη των αισθήσεων, φωτογραφική προσέγγιση και σχέδιο. Η διασταύρωση αυτών των εργαλείων μάς παρείχε ένα «μωσαϊκό», το οποίο μαρτυρά τη βιωμένη από το παιδί εμπειρία στο περιβάλλον υποδοχής του. Μια λεπτομερής και

συστηματική ανάλυση μας επέτρεψε να εξάγουμε τα ποιοτικά κριτήρια που εκφράζουν τα παιδιά.

Παιδιά που συναντήσαμε

Μελετήσαμε παιδιά από δύο βρεφονηπιακούς σταθμούς (ηλικίας μεταξύ 18 και 36 μηνών) και από δύο νηπιαγωγεία (2,5 ετών-6 ετών), τα οποία συμμετείχαν, για μερικούς μήνες, σ' αυτή την έρευνα. Οι βρεφονηπιακοί σταθμοί και τα νηπιαγωγεία που πήραν μέρος είναι μεγάλα ή μικρά, βρίσκονται σε αγροτικό και αστικό περιβάλλον, στη Βαλλυνία και στις Βρυξέλλες. Υποδέχονται ένα ετερογενές από πολιτισμική και κοινωνική άποψη πληθυσμό παιδιών και έχουν ένα σχετικά συνηθισμένο παιδαγωγικό σχέδιο υποδοχής. Σε καθεμία από τις παρατηρούμενες ομάδες, τρία έως πέντε παιδιά αποτέλεσαν αντικείμενο «μελέτης περίπτωσης».

Διαστάσεις της ποιότητας σύμφωνα με την άποψη των παιδιών

Τα παιδιά που συναντήσαμε έδωσαν έμ-

Η αξία των συνομηλίκων

φαση σε πολλές σημαντικές διαστάσεις σχετικά με την ποιότητα της υποδοχής και την εκπαίδευσή τους. Παρουσιάζουμε πιο κάτω παραδείγματα διαστάσεων που προέκυψαν τόσο από τα παιδιά του βρεφονηπιακού σταθμού όσο και από τα παιδιά του νηπιαγωγείου. Για μια πιο λεπτομερή θεώρηση των διαφόρων διαστάσεων της ποιότητας, όπως, για τον ρόλο του «ενήλικα αναφοράς» (adulte référent) και των ομηλικών ή τη σημασία του σεβασμού της οικειότητας και των συγκινήσεων, παραπέμπουμε τον ενδιαφερόμενο αναγνώστη στη διαθέσιμη ερευνητική έκθεση που βρίσκεται στην ιστοσελίδα του Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse (OEJAJ) (Παρατηρητήριο της Παιδικής Ηλικίας, της Νεότητας και της Αρωγής προς τη Νεότητα).

Τα περιβάλλοντα, έτσι όπως τα αγαπούν τα παιδιά: Κοντά στις ανάγκες τους

Τα παιδιά, ακόμα και τα μεγαλύτερα, εκδηλώνουν την επιθυμία και την ανάγκη τους για μια χωρική οργάνωση που να αναδεικνύει χώρους σε σχέση με το παιχνίδι, πολύχρωμους, διαμορφωμένους σε γωνίες. Είναι εξίσου σημαντικό για τα παιδιά να έχουν στη διάθεσή τους χώρους για να εκτονώνονται, που θα λειτουργούν ουσιαστικά ως θάλαμοι αποσυμπίεσης, δεν θα υπάρχουν πολλαπλές αντιφατικές απαγορεύσεις, όπως «δεν τρέχουμε, δεν φωνάζουμε, δεν χοροπηδάμε στην αίθουσα ψυχοκινητικής αγωγής ή στην αυλή». Παράλληλα με αυτή την ανάγκη ενός εμψυχωτικού και πολύμορφου περιβάλλοντος, τα παιδιά εκφράζουν την ανάγκη να έχουν στιγμές και χώρους ησυχίας, απομακρυσμένους από τον θόρυβο και τη φασαρία. «Η αυλή του δημοτικού δεν μου αρέσει... έχει πολύ θόρυβο, δεν μου αρέσει... κι αν έχει πολύ θόρυβο ή αν δεν θέλω να παίξω, πάω πίσω από αυτή την πόρτα [στο διάδρομο]» (Ρεμί, 5 ετών και 10 μηνών). Παρατηρούμε και μια άλλη διακύμανση των αναγκών των παιδιών ανάμεσα, αφενός, στο να έχουν τη δυνατότητα να απομονωθούν κάποιες στιγμές της ημέρας και να μπορούν να ξεφύγουν από το βλέμμα του ενήλικα (λ.χ., να έχουν μια κρυψώνα για να αποσύρονται σε περίπτωση κακής διάθεσης) και, αφετέρου, να έχουν τη βεβαιότητα ότι ο ενήλικας είναι παρών σε περίπτωση ανάγκης (λ.χ. σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ τους).

Η χαρά της δράσης και η ανάγκη της κατανόησης: «Κάνω, κατανοώ, άρα υπάρχω»

Από μικρή ηλικία, αρέσει στα παιδιά να έχουν καθήκοντα και ευθύνες προσαρμοσμένες στις ικανότητές τους (λ.χ., να τακτοποιούν τα μπολ της σούπας, να σερβίρονται μόνο τους). Αυτό ερεθίζει την ικανότητά τους και ενισχύει τη δέσμευσή τους απέναντι στη ζωή στον βρεφονηπιακό σταθμό και το σχολείο. Παρατηρήσαμε, επίσης, ότι η ύπαρξη κανόνων σε περιορισμένο αριθμό, βασισμένων σε καθαρές και διαχρονικές αξίες, ασκεί θετική επίδραση στο αίσθημα κατανόησης και ασφάλειας του παιδιού. Αντίθετα, η απουσία εξηγήσεων και σταθερότητας των κανόνων προκαλούν στο παιδί αντικρουόμενα συναισθήματα και έλλειψη κατανόησης. Ο Αρνό, 3 ετών και 9 μηνών, μας λέει: «Πριν μπορούσαμε να πάμε στην τουαλέτα αλλά τώρα δεν μπορούμε πια. Δεν ξέρω γιατί. Το λέει η κυρία».

Ο χρόνος που βιώνεται από το παιδί μετράει!

Τα παιδιά προσαρμόζουν τη διαίρεση του χρόνου στις ανάγκες τους και στην ποικιλομορφία των ρυθμών τους. Κάποια παιδιά προτιμούν περισσότερες δραστηριότητες μικρής διάρκειας και άλλα λιγότερες δραστηριότητες μεγαλύτερης διάρκειας. Γενικά, τα παιδιά βιώνουν την έλλειψη χρόνου προκειμένου να τελειώσουν μια δραστηριότητα και τότε μένουν με ένα αίσθημα αποτυχίας ή ανολοκλήρωτου και επιθυμούν να επαναλάβουν τη δραστηριότητα για να την ολοκληρώσουν. Η Ροζ (5 ετών και 11 μηνών) εξηγεί: «Είμαστε θλιμμένοι και θυμωμένοι όταν δεν έχουμε τον χρόνο να τελειώσουμε». Η επανάληψη βιώνεται θετικά, τα παιδιά εκδηλώνουν την επιθυμία να μπορούν να κάνουν την ίδια δραστηριότητα δύο ή και περισσότερες συνεχόμενες φορές (λ.χ., σχέδιο, παζλ). Στα παιδιά, λοιπόν, αρέσει να έχουν εναλλαγές και μια ισορροπία ανάμεσα σε δυναμικές στιγμές κίνησης του σώματος (λ.χ., ψυχοκινητικότητα, παιχνίδια ή διάλειμμα) και σε πιο δομημένες στιγμές δημιουργικής ή/και γνωστικής επένδυσης (λ.χ., οι δραστηριότητες μαστορέματος που κινητοποιούν τη συγκέντρωση και την ηρεμία). Όταν δεν μπορούν να διαθέτουν μεταβατικές ανάμεσα στις δραστηριότητες στιγμές, βαριούνται. Στον βρεφονηπιακό σταθμό, η διοργάνωση μιας ενδιαφέρουσας δραστηριότητας στο τέλος της ημέρας βοηθά στο να μη βρεθεί το παιδί σε μια τεταμένη και άκαμπτη στάση πε-

Χώροι αποσυμπίεσης

ριμένοντας τον γονιό.

Τελικά, τα χαρακτηριστικά της ποιότητας της υποδοχής και της εκπαίδευσης, τα οποία ανέδειξαν τα παιδιά στην έρευνά μας, προσεγγίζουν εκείνα που έχουν ήδη περιγραφεί στη λογοτεχνία. Η επιτόπια έρευνα επιτρέπει να υπογραμμιστούν κάποιες αποχρώσεις (λ.χ., η σημασία για το παιδί να κινείται σ' ένα ταυτόχρονα ερεθιστικό και ήρεμο περιβάλλον), σημεία στα οποία πρέπει να επικεντρώνεται η προσοχή των ενηλίκων εάν θέλουν να βελτιώσουν την ποιότητα της υποδοχής και της εκπαίδευσης που προσφέρουν στα παιδιά.

Ευχαριστίες

Η μελέτη αυτή έγινε για λογαριασμό του Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse (OEJAJ) του Υπουργείου της Γαλλικής Κοινότητας του Βελγίου και υλοποιήθηκε από μια ομάδα ερευνητών της Μονάδας Ψυχολογίας της Ανάπτυξης και της Οικογένειας (κυρίως από τις De Coster και Garau) και του Τμήματος Επιστήμες της Εκπαίδευσης στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο των Βρυξελλών (ULB) (από την κ. Kahn).

Βιβλιογραφικές αναφορές

De Coster, L., Garau, E., Kahn, S. (2014). Enquête exploratoire sur le point de vue des enfants de 0 à 6 ans sur la qualité de l'accueil et de l'éducation qui leur sont dispensés. <http://www.oejaj.cfwb.be/index.php?id=12233>

* Clark, A; Moss, P (2001) Listening to Young Children: The Mosaic Approach. London: National Children's Bureau.

Η **Lotta De Coster** είναι κλινική ψυχολόγος και διδάσκει ψυχολογία της ανάπτυξης (Μονάδα Ψυχολογίας της Ανάπτυξης και της Οικογένειας, Ελεύθερο Πανεπιστήμιο των Βρυξελλών - ULB)

Η **Emanuela Garau** είναι κλινική ψυχολόγος, ερευνήτρια και υπεύθυνη ασκήσεων (Μονάδα Ψυχολογίας της Ανάπτυξης και της Οικογένειας, Ελεύθερο Πανεπιστήμιο των Βρυξελλών (ULB)

Φάλαινα στα δυτικά...

Εμπειρίες αστικής τέχνης

Helena Martinho, Παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας

Μπορεί το νηπιαγωγείο σε ένα μικρό χωριό να συμβάλει στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας; Η Helena Martinho, μια Πορτογαλίδα εκπαιδευτικός προσχολικής ηλικίας, χρησιμοποιεί την καλλιτεχνική εκπαίδευση και περιγράφει μια δραστηριότητα τέχνης του δρόμου ως άσκηση ελευθερίας και ως τρόπο για τη συγκρότηση κουλτούρας.

Εξοπλισμένοι με χρώματα, πινέλα, σφουγγάρια, ρόμπες, σκαμνί και σκάλα...επί εβδομάδες επιστρέψαμε στο τοίχο, μέχρι να τελειώσει η μπλε φάλαινα, φορώντας της ακόμα και ένα ασημένιο «*riercing*» στην ουρά (έναν μεταλλικό κρίκο που υπήρχε ήδη στον τοίχο).

Καθώς μαζεύαμε τα εργαλεία μας και ετοιμαζόμασταν να φύγουμε, ο ηλικιωμένος γείτονας μας, που περνούσε με αργό βήμα κάθε μέρα (ένας ήρεμος θεατής όσον καιρό το έργο έπαιρνε μορφή), σχολίασε: «*Τόσο πολλή δουλειά ... τόση δουλειά ... αξίζει τον κόπο; ... κάποια μέρα ο τοίχος θα γκρεμιστεί, όλο το έργο θα χαθεί...*». Μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση σχετικά με την εφήμερη φύση της «*τέχνης του δρόμου...*» Κουβέντισα μαζί μου και με τα παιδιά και, τέλος, τον ρώτησα: «*Τι σκέφτεσαι; Είναι ωραίο; Σου άρεσει να βλέπεις τη φάλαινα στον τοίχο;*». Ναι, είπε, του άρεσε, ήταν ωραίο και κάτι διαφορετικό. «*Επομένως άξιζε τον κόπο!*», απάντησα και πήρα τον δρόμο της επιστροφής στο σχολείο μαζί με τα παιδιά, με τις ρόμπες, τα χέρια και τα μαλλιά τους πιτσιλισμένα με μπλε χρώμα.

Αυτός ο τοίχος ήταν πάντα εκεί, κίτρινος και γιγάντιος, τμήμα ενός ερειπωμένου σπιτιού. Πόσες φορές έχουμε περάσει μπροστά του χωρίς να τον προσέξουμε, χωρίς καν να τον κοιτάξουμε... μέχρι την ημέρα που η ομάδα είδε την τεράστια φάλαινα. Η απόφαση να τη ζωγραφίσουμε πάρθηκε σχεδόν αμέσως! Πολλές μέρες δουλειάς αργότερα ... ήταν εκεί... η γα-

λάζια φάλαινα που τώρα τα παιδιά τη χαιρετούν κάθε φορά που περνούν.

Η τάξη ήξερε τι είναι η «*τέχνη του δρόμου*». Τα παιδιά είχαν ήδη δει τέτοια έργα σε φυσικούς χώρους και σε περισσότερο ή λιγότερο παρηκμασμένες περιοχές. Σε ένα από τα μαθήματά μας, που ήταν ανοικτό στις οικογένειες, είχαμε παρουσιάσει το Tour Paris 13, το οποίο θεωρήθηκε η μεγαλύτερη έκθεση αστικής τέχνης όλων των εποχών και πραγματοποιήθηκε σε ένα κτίριο που επρόκειτο να κατεδαφιστεί στο Παρίσι. Περισσότεροι από 100 καλλιτέχνες του δρόμου, μεταξύ τους και 10 Πορτογάλοι, ζωγράρισαν κάθε δωμάτιο και στα 36 διαμερίσματα.

Στα μαθήματα αυτά συζητήθηκαν πολλά θέματα: η τοποθεσία, η ιδέα του καλλιτέχνη, τι ήθελε να πει, η διαδικασία, τα υλικά που χρησιμοποιούνται, και τι σκέφτονταν οι άνθρωποι όταν βρίσκονταν απροσδόκητα αντιμέτωποι με τέτοια έργα στον δρόμο.

Ξαφνικά, όλοι άρχισαν να φαντάζονται σχήματα και σχέδια στους τοίχους, εμπνευσμένοι από κάποιο κενό, μια τρύπα στον σοβά, έναν σωλήνα που προεξείχε...

Μετά την Μπλε Φάλαινα, ένας πολύ αδρός τοίχος έδωσε την ιδέα για έναν Κόκκινο Δράκο.. Μια τρύπα στον γύψο έγινε πουλί «*κίβι*», σωλήνες αποχέτευσης έδωσαν την ιδέα για έναν «*έκπληκτο ελέφαντα*» ή για ένα «*πρόσωπο που κλαίει*». Ένας πίθηκος εμφανίστηκε ξαφνικά να κρέμεται από τον κισσό που κάλυπτε έναν τοίχο (στην παιδική φαντασία ήταν κληματίδες της ζούγκλας). Και ένα μικρό αγόρι, βλέποντας μια άχρωμη κηλίδα, την ονόμασε αμέσως η «*Χλωμή Κυρία*».

Στη διάρκεια μιας εκδρομής λίγο μακρύτερα από το σχολείο, γεννήθηκε ένας παπαγάλος. Και ήταν τόσο καλλιτεχνικά φτιαγμένος, που κάποιος πρότεινε ακόμα

και να τον ονομάσουμε «*Παπαγάλο του Μιρό!*»!

Με βάση τη φωτογραφία του τοίχου ή του φράχτη που επρόκειτο να ζωγραφιστεί, τα παιδιά έκαναν πολλά σχέδια με ιδέες για τη ζωγραφιά. Αφού επιλεγόταν η καλύτερη ιδέα, ξεκινούσε η ζωγραφική.

Ατέλειωτες ζωγραφιές, προτάσεις, συζητήσεις και αποφάσεις της ομάδας... Πλήθος χρώματα, σκαμνιά και σκάλες, που μεταφέρονται πάνω και κάτω στον δρόμο. Το μάτι τώρα έχει εκπαιδευτεί, αναζητά διαρκώς νέες ευκαιρίες!

Η σκέψη για τον χώρο και το περιβάλλον γύρω μας, η τόλμη να το αλλάξουμε και η πρόκληση προς τους ντόπιους να έρθουν μαζί μας ήταν μια εμπειρία ελευθερίας για όλους.

Κάποια στιγμή αργότερα, εμπνευσμένοι από τον καλλιτέχνη του δρόμου SpiderTag, φτιάξαμε μια σπειρά με καρφιά και μαλλί πάνω σε μια παλιά ξύλινη πόρτα του σπιτιού όπου «*ζούσε*» η φάλαινά μας. Μια περαστική γειτόνισσα ρώτησε

«Καλέ, τι κάνουν τα παιδιά;». Χωρίς να σταματήσει να καρφώνει, ένα πολύ αφοσιωμένο αγόρι απάντησε «Ένα Spidertag!». «Ένα τι;» ξαναρώτησε η γυναίκα. Της εξήγησα ότι ήταν ένα είδος ιστού αράχνης και της είπα για τον καλλιτέχνη που μας ενέπνευσε. Της άρεσε τόσο πολύ, που μπήκε κι αυτή στο παιχνίδι: «Κοίτα, θέλετε μια αράχνη που έχω στο σπίτι για να τη βάλετε κι αυτήν εκεί;». Φυσικά, τα παιδιά την ήθελαν κι έτσι η γυναίκα εξαφανίστηκε για λίγα λεπτά, αφήνοντας τους πάντες αγχωμένους, καθώς περιμέναμε να επιστρέψει με μια πραγματική αράχνη. Αλλά αποδείχθηκε ότι δεν ήταν παρά μια λαστιχένια γκρι και ροζ αράχνη, η οποία και τοποθετήθηκε ακριβώς στη μέση της σπείρας. Ήταν τέλεια! Και εκεί παρέμεινε, υφαίνοντας ατέλειωτα τον ιστό της...

Και, όπως η αράχνη, έτσι και το νηπιαγωγείο του μικρού χωριού μας υφαίνει τον «ιστό» του με τους ανθρώπους, με την τέχνη... αποφασισμένο να επιβιώσει και να συμβάλει στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας.

Σημείωση: Η δραστηριότητα αυτή αναπτύχθηκε στο Νηπιαγωγείο Vimeiro - Ομάδα Σχολείων και Νηπιαγωγείων του D. Lourenço Vicente, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014. Το αποτέλεσμα του έργου παρουσιάστηκε σε έκθεση στη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Lourinhã τον Μάιο και στο «Centro de Interpretação da Batalha, Vimeiro» τον Ιούνιο και Ιούλιο. Οι εκθέσεις αυτές οργανώθηκαν με τη βοήθεια του αρχιτεκτονικού γραφείου «ESBOÇO Cubico» και της αρχιτέκτονα Ana Timóteo, μητέρας ενός από τους μαθητές.

Παιδικό παιχνίδι - ένα καθημερινό δικαίωμα

Theresa Casey

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι το παιχνίδι έχει ζωτική σημασία για την ευημερία των παιδιών, την ανάπτυξή τους και, πολύ απλά, για να αισθάνονται ευτυχισμένα. Το 2013 η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού εξέδωσε μια επίσημη δήλωση, το Γενικό Σχόλιο αρ. 17¹, η οποία δηλώνει ρητά ότι το παιχνίδι είναι:

«Θεμελιώδους σημασίας για την ποιότητα της παιδικής ηλικίας, το δικαίωμα των παιδιών στη βέλτιστη ανάπτυξη, την προώθηση της προσαρμοστικότητας και τη συνειδητοποίηση άλλων δικαιωμάτων».

Η έρευνα μάς δείχνει επανειλημμένα ότι το παιχνίδι συμβάλλει σε πολλές σημαντικές πτυχές της ανθρώπινης ζωής –κοινωνικές σχέσεις και συνεργασία, υγεία και αποκατάσταση, μάθηση και συνολική καλή κατάσταση, δεσμούς και κοινότητα.² Το παιχνίδι συμβάλλει στην ανάπτυξη «αποτελεσματικών συστημάτων μάθησης» και όχι συγκεκριμένων μαθησιακών αποτελεσμάτων.³

Οι γονείς, οι πάροχοι φροντίδας και οι εκπαιδευτικοί στο σύνολό τους το ξέρουν αυτό και ανταποκρίνονται στη χαρούμενη διάθεση των παιδιών για παιχνίδι. Κάποιες φορές το παιχνίδι είναι διασκεδαστικό, άλλες φορές χαοτικό, μερικές φορές διαμορφωτικό. Τα παιδιά χρειάζονται καλούς χώρους για να παίζουν, άφθονο χρόνο και μερικές φορές έναν ενήλικα που να τα υποβοηθά.

Και όμως, το δικαίωμα των παιδιών για

παιχνίδι βρίσκεται υπό πίεση – οι χώροι για παιχνίδι μειώνονται συνεχώς, οι πιέσεις για την ακαδημαϊκή επίδοση συνεχώς αυξάνονται και το δικαίωμα για παιχνίδι συχνά παραβλέπεται ή θεωρείται δεδομένο. Γι' αυτό και, όταν σκεφτόμαστε για την καθημερινή ζωή των παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα, το δικαίωμά τους στο παιχνίδι είναι πρωταρχικό μέλημα.

Ένα καθημερινό δικαίωμα και μια πρόταση πολιτικής

Το παιχνίδι είναι ένα καθημερινό δικαίωμα των παιδιών («μια εμπειρία που βελτιώνει την καθημερινή ζωή όλων των παιδιών και των νέων μας»⁴), όχι κάτι που προορίζεται για ειδικές περιπτώσεις ή περιορίζεται σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, αλλά ένας τρόπος, μια διάθεση που συνυφαίνεται με την καθημερινή εμπειρία των παιδιών. Το παιχνίδι

μπορεί επίσης να θεωρηθεί μια καθημερινή μορφή συμμετοχής – ο τρόπος με τον οποίο τα παιδιά βιώνουν και εμπλέκονται με τον κόσμο γύρω τους, με τις δομές και τις έννοιές του, τόσο τις συγκεκριμένες όσο και τις αφηρημένες.

Το Γενικό Σχόλιο αρ. 17, (GC17) για το παιχνίδι και τα πολιτισμικά δικαιώματα, το οποίο περιλαμβάνεται στο άρθρο 31, τοποθετεί εμφατικά το παιχνίδι ανάμεσα στα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών. Καθορίζει τους τρόπους με τους οποίους το δικαίωμα στο παιχνίδι μπορεί να βρεθεί ανάμεσα στα άλλα δικαιώματα που αναφέρονται στη Σύμβαση και συμβάλλει στην πραγματοποίησή τους. Υποστηρίζει σθεναρά τη νομοθέτηση και τον προγραμματισμό των δικαιωμάτων των παιδιών που περιλαμβάνονται στο άρθρο 31 και συστήνει στις κυβερνήσεις να αναπτύξουν ένα ειδικό πρόγραμμα ή πολιτική ή πλαίσιο για το άρθρο 31 ή να το ενσωματώσουν σε ένα γενικό εθνικό σχέδιο δράσης για την εφαρμογή της Σύμβασης.

Τα δικαιώματα των παιδιών είναι το

1. Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2013) Γενικό σχόλιο αρ. 17 σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού για ανάπαυση, ελεύθερο χρόνο, δραστηριότητες αναψυχής, πολιτισμική ζωή και τέχνες (άρθρο 31).

2. Καθ. Lothar Krappmann, κείμενο στο περιοδικό *PlayRights* (IPA, τεύχος 1. 2013) *Finally, a General Comment on article 31*.

3. Διεθνής Ένωση Παιχνιδιού: Προώθηση του Δικαιώματος του Παιδιού στο Παιχνίδι (2014). *Declaration on the Importance of Play*.

4. Κυβέρνησης της Σκωτίας (2013) *Play Strategy for Scotland: Our Vision*.

σταθερότερο θεμέλιο για την ανάπτυξη πολιτικής, πάνω στην οποία μπορούν να οικοδομηθούν άλλα επιχειρήματα για την Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα.⁵

Η GC17 προσφέρει μια νέα ευκαιρία για την ενίσχυση της πολιτικής σχετικά με την Προσχολική Παιδική Ηλικία, εξασφαλίζοντας ότι τα δικαιώματα των παιδιών στο παιχνίδι περιλαμβάνονται αδιαμφισβήτητα σε αυτό το θεμέλιο. Μας παρακινεί να αναρωτηθούμε πώς μπορούν να προστατευτούν και να προωθηθούν οι συνθήκες για παιχνίδι. Κεντρικό ρόλο σε αυτόν τον προβληματισμό έχει ο τρόπος με τον οποίο το παιχνίδι τοποθετείται μέσα στο γενικό πλαίσιο. Τι νόημα και αξία δίνεται στο παιχνίδι; Πώς ενσωματώνεται το παιχνίδι στα προγράμματα σπουδών της ΠΕΦ; Ποιες παιδαγωγικές προσεγγίσεις επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο παρέχεται η θεσμική εκπαίδευση και φροντίδα; Ποιες πολιτικές προτεραιότητες έχουν διαμορφώσει τις υπηρεσίες μέσα στις οποίες τα παιδιά περνούν τον χρόνο τους;

Η επακόλουθη θεώρηση διαμορφώνει το πλαίσιο για το παιχνίδι με τρόπους μέσα στους οποίους τα ίδια τα παιδιά (ιδιαίτερα τα μικρά παιδιά) συχνά έχουν ελάχιστο ή κανέναν έλεγχο – το είδος των χώρων όπου έχουν πρόσβαση, με ποιον μπορούν να παίξουν, τον βαθμό αυτονομίας που έχουν στο παιχνίδι τους, η διάρκεια του χρόνου παιχνιδιού χωρίς διακοπή. Για παράδειγμα, παιχνίδι που γίνεται κατά κύριο λόγο με συμμαθητές της ίδιας ηλικίας ανοίγει διαφορετικές ευκαιρίες από το παιχνίδι με ανάμεικτες ηλικίες και πολιτισμικές ομάδες. Τι από αυτά θα βιώσει το παιδί θα πρέπει να καθορίζεται τόσο από τον οργανισμό παροχής

υπηρεσιών για παιδιά, όσο και από τις προτιμήσεις των ίδιων των παιδιών.

Φυσικά αυτά τα πλαίσια δεν είναι άκαμπτα, αλλά διαμορφώνονται σύμφωνα με τη διάδραση ανάμεσα στο κοινωνικό και στο πολιτικό και τις καθημερινές διαδράσεις ενηλίκων και παιδιών. Ωστόσο, θα πρέπει να τα εξετάσουμε με κριτικό πνεύμα (είτε στο επίπεδο της εθνικής πολιτικής, είτε στις τοπικές ρυθμίσεις ή στον ημερήσιο προγραμματισμό) για να κατανοήσουμε τον βαθμό στον οποίο διευρύνουν ή περιορίζουν την καθημερινή εμπειρία παιχνιδιού των παιδιών.

Στο επίκεντρο σχεδόν αναπόφευκτα θα είναι η μακρά συζήτηση γύρω από τον ορισμό του παιχνιδιού –πού αρχίζει το παιχνίδι και πού τελειώνει; Σε ποιο σημείο και γιατί οι ενήλικες επιλέγουν να μετατρέψουν το παιχνίδι σε «μάθηση μέσω του παιχνιδιού»; Πού βρίσκεται η ισορροπία ανάμεσα στον σχεδιασμό του παιχνιδιού και την περιττή παρέμβαση στον έλεγχο του παιχνιδιού από τα παιδιά;

Η GC17 έχει βοηθήσει, προσφέροντας έναν ορισμό του παιχνιδιού (και των άλλων στοιχείων του άρθρου 31,– ανάπαυση, αναψυχή ελεύθερου χρόνου, συμμετοχή κτλ.), ο οποίος χρησιμεύει ως σταθερό σημείο στον διάλογο. Ενώ αναγνωρίζει και θεωρεί σημαντικό ότι τα στοιχεία αυτά αλληλεπικαλύπτονται, ορίζει τα βασικά χαρακτηριστικά του παιχνιδιού: διασκέδαση, αβεβαιότητα, πρόκληση, ευελιξία και μη παραγωγικότητα.

«Παιδικό παιχνίδι είναι οποιαδήποτε συμπεριφορά, δραστηριότητα ή διαδικασία που ξεκινά, ελέγχεται και διαμορφώνεται από τα ίδια τα παιδιά. Πραγματοποιείται όποτε και όπου προκύψουν ευκαιρίες. Οι

πάροχοι φροντίδας μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία των περιβαλλόντων μέσα στα οποία πραγματοποιείται το παιχνίδι, όμως το ίδιο το παιχνίδι δεν είναι υποχρεωτικό, αλλά προκαλείται από εσωτερικά κίνητρα και γίνεται για το ίδιο το παιχνίδι και όχι ως μέσο για ένα σκοπό. Το παιχνίδι εμπιέχει την άσκηση της αυτονομίας, τη σωματική, νοητική και συναισθηματική δραστηριότητα, και έχει τη δυνατότητα να πάρει άπειρες μορφές, είτε σε ομάδες είτε μεμονωμένα». (GC17, παρ. 14c)

Το παιχνίδι στην καθημερινή ζωή των παιδιών στην Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα

Εφόσον το δικαίωμα στο παιχνίδι θεωρείται σημαντικό, συνεπάγεται την ανάλογη προσοχή στα εξής:

- στα περιβάλλοντα μέσα στα οποία τα παιδιά παίζουν,
- στην οργάνωση της ημέρας των παιδιών (αδιάσπαστος χρόνος παιχνιδιού, κοινωνικές διαστάσεις του παιχνιδιού),
- στην εκπαίδευση και κατάρτιση των επαγγελματιών της ΠΕΦ (διαχείριση των εντάσεων ανάμεσα στις δραστηριότητες που έχουν οργανωθεί και καθοριστεί από τους ενήλικες και στο αυτόνομο παιδικό παιχνίδι, αντίληψη του παιχνιδιού ως δικαιώματος),
- στην επένδυση και την έρευνα για το παιχνίδι στην Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα.

Η γλώσσα της GC17 εικονίζει τα παιδιά ως ενεργά υποκείμενα – τα περιγράφει να αναπαράγουν, να δημιουργούν, να μετασχηματίζουν και να μεταδίδουν κουλτούρα. Παιδιά που σφυρηλατούν τη δική τους ταυτότητα, ανακαλύπτουν και πειραματίζονται, συμβάλλουν και συντηρούν το παιχνίδι. Δίνει λεπτομερώς την εικόνα του παιδιού, όπως αυτό ορίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ΠΕΦ: ένα «περίεργο, έξυπνο και ικανό άτομο».⁶

Στην καθημερινή τους ζωή αυτά τα δραστήρια, ικανά παιδιά χρειάζονται χώρο, χρόνο και άδεια για να παίξουν.

Ένα πλούσιο περιβάλλον για παιχνίδι περιλαμβάνει: φυσικά στοιχεία, ευκαιρίες για διακινδύνευση και πρόκληση, Χώ-

5. Woodhead, M. στο Brooker, L. and Woodhead, M. (επιμ.) (2013). *The Right to Play*. Open University.

6. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011). Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα: Προσφέροντας σε όλα τα παιδιά μας την καλύτερη αρχή για τον αυριανό κόσμο. Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

ρους για να εκφραστούν συναισθήματα, διέγερση των αισθήσεων, ευκαιρίες για κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, ενδιαφέρον και ποικίλο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον και επαρκή χώρο για να κάνει το παιδί ό,τι επιθυμεί. Τα παιδιά θα παίξουν περισσότερο μέσα σε περιβάλλοντα που παρέχουν ευκαιρίες για διάφορους τύπους παιχνιδιού.⁷

Ένας από τους τρόπους –ένας εξαιρετικά σημαντικός τρόπος– για την προώθηση του δικαιώματος των παιδιών να παίξουν στην ΠΕΦ είναι να δοθεί υψηλή προτεραιότητα στον σχεδιασμό και στη φροντίδα των χώρων παιχνιδιού, ιδιαίτερα εξωτερικών χώρων με πρόσβαση στη φύση. Οι τοπικές αρχές και οι εθνικές κυβερνήσεις έχουν ρόλο στην εξασφάλιση επενδύσεων σε χώρους, ώστε όλα τα παιδιά να έχουν καθημερινά πρόσβαση σε καλά σχεδιασμένους και συντηρημένους χώρους παιχνιδιού.

Οι παιδαγωγοί έχουν σημαντικότατο ρόλο στη συνδημιουργία αυτών των περιβαλλόντων για παιχνίδι, καθώς αλλάζουν μαζί με τα παιδιά, και αντίστοιχη ευθύνη για την εξασφάλιση ανεμπόδιστης πρόσβασης των παιδιών.

Τα παιδιά χρειάζονται αυτονομία στις αποφάσεις τους για τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιήσουν αυτούς τους χώρους, καθώς και χρόνο για αξιοποίηση «είτε ενεργητικά είτε όχι, ανάλογα με τις επιθυμίες τους».⁸

Η φράση αυτή θα μπορούσε κάλλιστα να μας παρακινήσει να αναρωτηθούμε πώς θα εξασφαλίσουμε ότι η ανάπαυση, η ονειροπόληση, το να μην κάνει κανείς «τίποτα» εκτιμώνται όσο και μια ατμόσφαιρα γεμάτη δραστηριότητα –ο άσκοπος χρόνος που δίνεται στα παιδιά, χρόνος προφανώς χωρίς δραστηριότητα ή σκοπό, ώστε σώμα και μυαλό να ηρεμήσουν.

Ο ρόλος του παιδαγωγού στην ΠΕΦ είναι εξειδικευμένος: βασίζεται στη γνώση του παιχνιδιού και των δικαιωμάτων, την υποστήριξη με ευαισθησία και ανεπαίσθητες παρεμβάσεις. Μια προσεκτικότερη εξέταση του άρθρου 31 και του Γενικού Σχολίου του ΟΗΕ φωτίζει πολλές από τις διαστάσεις του ρόλου των παιδαγωγών και των φορέων χάραξης πολιτικής, ώστε

να εξασφαλιστεί ότι η ουσία του παιχνιδιού είναι ζωντανή μέσα στην ΠΕΦ.

Συμπεριλαμβάνεται σε αυτά και η προτροπή από την Επιτροπή του ΟΗΕ για κατάρτιση και ανάπτυξη ικανοτήτων για όλους όσοι εργάζονται με ή για τα παιδιά και για εκείνους των οποίων η εργασία έχει επιπτώσεις στα παιδιά. Θα πρέπει να λαμβάνουν συστηματική και συνεχή κατάρτιση σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων και των δικαιωμάτων του Άρθρου 31.

Προσβασιμότητα χωρίς αποκλεισμούς –δικαιώματα του κάθε παιδιού

Η GC17 ισχύει φυσικά για όλα τα παιδιά σε όλο τον κόσμο. Όλα τα παιδιά, όποια και όπου και αν είναι, έχουν το δικαίωμα να παίξουν. Το δικαίωμα αυτό ισχύει εξίσου και για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες και για τα παιδιά από περιθωριοποιημένες ομάδες και κοινότητες.

«Τα δικαιώματα που απορρέουν από το άρθρο 31 έχουν θετική επίδραση στην εκπαιδευτική ανάπτυξη των παιδιών· εκπαίδευση και παιχνίδι χωρίς αποκλεισμούς αλληλοενισχύονται και θα πρέπει να διευκολύνονται κάθε μέρα σε όλη τη διάρκεια της προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (στις δομές προσχολικής ηλικίας), καθώς και της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης». (GC17, παρ. 17).

Η Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα μπορεί να εξασφαλίσει από την αρχή τον μη αποκλεισμό παιδιών. Το Άρθρο 23 της Σύμβασης επισημαίνει τα δικαιώματα των παιδιών με ειδικές ανάγκες στην πλήρη συμμετοχή στην κοινότητα: παρόλο που οι ενήλικες παραβλέπουν μερικές φορές τη σημασία της, η ευκαιρία να κά-

νουμε φίλους και απλώς να παίζουμε μαζί με τους συνομηλικούς μας είναι ζωτικής σημασίας για την εμπειρία μας από την παιδική ηλικία και για την αίσθηση ότι είμαστε πλήρες μέλος της κοινωνίας.

Το δικαίωμα στο παιχνίδι, το καθημερινό αυτό δικαίωμα, εγείρει ερωτήματα γύρω από τη θεωρία, την πρακτική και την πολιτική και το Γενικό Σχόλιο αρ. 17, το οποίο περιγράφεται ως «η πιο επείγουσα συμβολή σε αυτό το σύνθετο τομέα»,⁹ εισάγει νέα στοιχεία για την κατανόηση του Άρθρου 31.

Το Άρθρο 31 αντανακλά το βασικό ενδιαφέρον της Σύμβασης του ΟΗΕ... για τον σεβασμό στο παιδί ως ανθρώπινο ον, του οποίου το συμφέρον, η ευημερία και η ανάπτυξη πρέπει να γίνονται σεβαστά.¹⁰

Η Διεθνής Ένωση Παιχνιδιού (ΔΕΠ) είναι μια διεπιστημονική συνεργασία με μέλη σε περισσότερες από 50 χώρες σε όλο τον κόσμο. Ιδρύθηκε στη Δανία το 1961. Σκοπός της ΔΕΠ είναι να προστατέψει, να συντηρήσει και να προωθήσει το δικαίωμα των παιδιών να παίξουν, ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Η ΔΕΠ προσφέρει ένα φόρουμ για διεθνή δράση και ανταλλαγή ιδεών. Πραγματοποιεί ανά τριετία ένα παγκόσμιο συνέδριο, εκδίδει ένα περιοδικό και ενημερωτικά δελτία. Τα υποκαταστήματα σε χώρες όλου του κόσμου οργανώνουν μια σειρά από δραστηριότητες σε τοπικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, όπως συνέδρια, προγράμματα ανταλλαγών και εκπροσώπηση σε επίπεδο στρατηγικών ομάδων και ομάδων πολιτικής. www.ipaworld.org

Η Theresa Casey είναι ανεξάρτητη σύμβουλος, αντιπρόεδρος του Ομίλου Εφαρμογής της Στρατηγικής Παιχνιδιού της Σκωτίας και Πρόεδρος της Διεθνούς Ένωσης Παιχνιδιού: Προώθηση του Δικαιώματος του Παιδιού στο Παιχνίδι. President@ipaworld.org

9. Brooker, L. and Woodhead, M. (2013) *The Right to Play*. Open University

10. Καθ. Lothar Krappmann, άρθρο στο περιοδικό *PlayRights* (ΔΕΠ, τεύχ. 1. 2013) *Finally, a General Comment on article 31*.

7. Διακήρυξη για τη Σημασία του Παιχνιδιού (2014). Διεθνής Ένωση Παιχνιδιού: Προώθηση του Δικαιώματος του Παιδιού στο Παιχνίδι

8. Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2013) Γενικό σχόλιο αρ. 17 σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού για ανάπαυση, ελεύθερο χρόνο, δραστηριότητες αναψυχής, πολιτισμική ζωή και Τέχνες (άρθρο 31).

Ζωντανεύοντας τα παραμύθια

Ankie Vandekerckhove

Παραμυθόδασος

Το Tierlantuin είναι ένα κέντρο φροντίδας παιδιών στη Γάνδη, στο Βέλγιο, όπου η ανάγνωση για και με τα παιδιά είναι μια μόνιμη δραστηριότητα στο καθημερινό πρόγραμμα. Η χαρά της ανάγνωσης ανακαλύπτεται και βιώνεται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους: σε μια ζεστή γωνιά ανάγνωσης, στο «παραμυθόδασος» που βρίσκεται στον κήπο, καθώς και σε ένα ειδικά κατασκευασμένο θέατρο kamishibai.

Η Katrien Reynaert, συντονίστρια του κέντρου, εξηγεί ότι υπάρχει ένα σταθερό τελετουργικό για την αφήγηση παραμυθιών, το οποίο τα παιδιά γνωρίζουν από στήθους. Πριν από το γεύμα δίνεται ένα σήμα και τα παιδιά αμέσως αναγνωρίζουν τι σημαίνει αυτό: να σταματήσουν το παιχνίδι και να συγκεντρωθούν στη γωνιά ανάγνωσης, λαχταρώντας να ακούσουν το επόμενο παραμύθι. Το ίδιο ισχύει και για την καθημερινή βόλτα στο «παραμυθόδασος» του κήπου, όπου θα ακούσουν συναρπαστικές ιστορίες για τη φύση ή για τα ζωτικά και τα δαιμόνια που ζουν εκεί. Επίσης, τα παιδιά μπορούν να ζητήσουν να διαβάσετε μαζί, κάτι που κάνουν πολύ συχνά, εμπνευσμένα από τα βιβλία που βρίσκονται παντού τριγύρω.

Συμμετοχή όλων

Στα παιδιά δεν διαβάζει μόνο το προσωπικό του σταθμού. Γονείς, παππούδες και γιαγιάδες, φίλοι ή και γείτονες είναι πάντα ευπρόσδεκτοι να έρθουν και να αφηγηθούν παραμύθια. Ο σταθμός είναι ανοιχτός, μπορούν να έρθουν και να ασχοληθούν με όλα τα υλικά ανάγνωσης που υπάρχουν. Αυτό τους κάνει να αισθάνονται ότι συμμετέχουν και το απολαμβάνουν όσο και τα παιδιά. Οι γονείς έχουν δηλώσει ότι τους αρέσει η προσοχή που δίνεται στα βιβλία και τα παραμύθια καθώς διεγείρουν τη φαντασία των παιδιών

και βοηθούν στην ανάπτυξη της γλώσσας τους. Καθώς ο σταθμός έχει παιδιά με πολλά και διαφορετικά υπόβαθρα, ο σεβασμός της διαφορετικότητας είναι πολύ σημαντικός. Αυτό γίνεται σαφές στο υλικό ανάγνωσης: εκτός από τα βιβλία στα φλαμανδικά, υπάρχουν πολλά βιβλία σε πολλές άλλες γλώσσες. Τα παιδιά που δεν είναι ακόμη πολύ εξοικειωμένα με τη φλαμανδική νιώθουν καλά όταν μπορούν να ακούσουν παραμύθια και στη μητρική τους γλώσσα. Η εμπειρία έχει δείξει ότι αυτή η αίσθηση ευχαρίστησης είναι ευεργετική για την ανάπτυξή τους και ότι θα μάθουν τη φλαμανδική γλώσσα πιο εύκολα. Στο Tierlantuin είναι σαφής η επιλογή να προσκαλούν στις δραστηριότητες ανάγνωσης και γονείς που μιλούν μια άλλη γλώσσα.

Να τι συνέβη ένα τυχαίο απόγευμα στο Tierlantuin ....

Η Marieke, η θεία ενός από τα νήπια, και η Zeliha και η Souhir, μητέρες και οι δύο, έρχονται στον σταθμό για να διαβάσουν.

Η Zeliha και η Souhir βολεύονται σε μια γωνιά ανάγνωσης, ενώ η Marieke διαλέγει τη γωνιά ανάγνωσης σε ένα άλλο δωμάτιο. Τα παιδιά, που έχουν πολλή διάθεση για βιβλία, μαζεύονται γύρω τους. Τρεις φροντιστές προσέχουν, ώστε όλα τα παιδιά να συμμετέχουν στη σωστή ομάδα, ανάλογα με τη μητρική τους γλώσσα. Φροντίζουν επίσης για το μέγεθος της ομάδας: όταν οι ομάδες γίνονται πολύ μεγάλες, η διάρκεια της προσοχής είναι μικρότερη και διασπάται πιο εύκολα. Αφού τακτοποιηθούν άνετα όλοι, έρχεται η ώρα για το πρώτο παραμύθι. Είναι μια ιστορία για τον «Nijntje» (στα φλαμανδικά), δηλαδή τον «Μουτρωμένο». Όπως η Zeliha διαβάζει στα αραβικά, μιλά για ένα «Naynti», αλλά όλα τα παιδιά αναγνωρίζουν αμέσως το γνωστό τους κουνέλι. Η Zeliha ξεκινά την ανάγνωση στα αραβικά και μετά από λίγο στρέφει το βιβλίο προς τα παιδιά και εξηγεί στα φλαμανδικά αυτό που έχει πει πριν. Την ακούν πολύ προσεκτικά όχι μόνο τα αραβόφωνα νήπια, αλλά και τα άλλα δείχνουν με το δάχτυλο το βιβλίο και περνούν αυθόρμητα στη με-

τάφραση. Μετά είναι η σειρά της Souhir, με μια ιστορία για ένα Naynτί και μερικά περιπετειώδη κοτόπουλα, που πρέπει συνεχώς να τα μετρούν σε όλη τη διάρκεια του παραμυθιού. Διαβάζει ταυτόχρονα στα τουρκικά και στα φλαμανδικά και αυτό είναι διασκεδαστικό. Αν και είναι η πρώτη φορά που έρχεται να διαβάσει στο Tierlantuin, είναι προφανές ότι η Souhir είναι έμπειρη αφηγήτρια, που με πολλές εκφράσεις, διαφορετικές φωνές και ερωτήσεις ενθουσιάζει και γοητεύει τα παιδιά, τα οποία συμμετέχουν πραγματικά και το απολαμβάνουν κάνοντας κακάρισματα και μετρώντας τα κοτόπουλα! Η ανάγνωση στο διπλανό δωμάτιο είναι εξίσου συναρπαστική, όπως φαίνεται. Η Marieke διαβάζει ένα βιβλίο για μια αρκούδα με πολύ μαλακή κοιλιά. Τα νήπια ακούν προσεκτικά και μπορούν ένα ένα να αγγίζουν αυτή την κοιλιά.

Βιβλία και παραμύθια στο ύπαιθρο

Στο μεταξύ, κάποια μεγαλύτερα παιδιά φαίνονται να ετοιμάζονται να βγουν έξω μαζί με τη Fairouz, μία από τις επιμελήτριες των παιδιών στο Tierlantuin. Έχει φέρει το Μεγάλο Βιβλίο των Ξωτικών και οδηγεί τα παιδιά σε ένα ωραίο σημείο στον κήπο, όπου κρέμεται από ένα δέντρο μια φωλιά πουλιού. Όμως η φωλιά δεν είναι το σπίτι κάποιου πουλιού, είναι η κατοικία της Ποντικίνας. Η Ποντικίνα ξέρει καλά τον κήπο και μπορεί να οδηγήσει τα παιδιά στα μονοπάτια, περνώντας από όλα τα έντομα που ζουν στον κήπο, καθώς και από τις άλλες φωλιές, όπου ζουν η Αρκούδα, το Γουρουνάκι και το Κουνέλι. Όλα αυτά τα (λούτρινα) ζώα ζουν ένα σωρό περιπέτειες. Λίγο πιο κάτω στο μονοπάτι βρίσκεται το σεντούκι

του θησαυρού. Σε αυτό τα παιδιά μπορούν να φυλάξουν ό,τι έχουν βρει: φυλλαράκια, κομμάτια χαρτί, κλαδάκια, λίγη λεβάντα, μαλακά κομμάτια υφάσματος... Όλοι αυτοί οι θησαυροί χρησιμοποιούνται και στην αφήγηση, προσφέροντας αντικείμενα που τα παιδιά μπορούν να αγγίζουν και να μυρίσουν. Με αυτό τον τρόπο η ανάγνωση στο παραμυθόδασος απευθύνεται σε όλες τις αισθήσεις των παιδιών. Ακόμη πιο κάτω, βαθύτερα μέσα στο παραμυθόδασος, βρίσκεται το καλά κρυμμένο χωριό των ζωτικών. Όταν η Fairouz ανοίγει το Μεγάλο Βιβλίο, όλα τα παιδιά ακούν τις περιπέτειες των ζωτικών με κομμένη ανάσα και το παραμύθι τελειώνει με ένα τραγούδι που τραγουδούν όλοι μαζί.

Κοιτάζοντας τα παιδιά, μπορείς να καταλάβεις πόσο πολύ τους αρέσει όλο αυτό.

Το kamishibai¹

Κοντά σε όλα αυτά, σε συνεργασία με μερικούς φοιτητές του κοινοτικού κολεγίου της Γάνδης, τα παιδιά δημιούργησαν και τα ίδια κάποια παραμύθια, τα οποία αντιστοιχούν στα ενδιαφέροντα και την περιέργεια των παιδιών στον σταθμό. Αυτά τα παραμύθια δεν είναι μόνο ευχάριστο να τα ακούς, αλλά διαθέτουν και στοιχεία που απευθύνονται στην όραση και στην αφή. Ήρωες των παραμυθιών είναι η Αρκούδα, η Ποντικίνα, το Γουρουνάκι και το Κουνέλι, όλα δηλαδή τα ζώα που ζουν στο Tierlantuin. Τα παραμύθια τα παρουσιάζουν να κάνουν μπάνιο, να αρρωσταίνουν, να γιορτάζουν τα γε-

νέθλιά τους... όλα τα πράγματα που τα παιδιά αναγνωρίζουν από τη δική τους ζωή. Ξεκινώντας αυτό το έργο, οι φοιτητές συναντήθηκαν με τους γονείς για να πάρουν πληροφορίες σχετικά με το τι θεωρούσαν σημαντικό στην ανάγνωση, αν και όταν διαβάζουν στα παιδιά στο σπίτι, και σε ποια γλώσσα, σε ποια ώρα της ημέρας, πώς ανταποκρίνονται τα παιδιά στο διάβασμα κτλ. Με βάση όλες αυτές τις πληροφορίες, οι φοιτητές ανέπτυξαν ένα πολύ ειδικό υλικό: ένα μικρό θέατρο kamishibai με εννέα διαφορετικές ιστορίες, προσαρμοσμένες στη ζωή του Tierlantuin και των οικογενειών των παιδιών. Όλες με ειδικά υλικά, ζωγραφιές, μουσικά όργανα και τραγούδια. Τα παιδιά αγαπούν πραγματικά αυτό το θέατρο, το ίδιο και οι φροντιστές των παιδιών, καθώς βρίσκουν σε αυτό έναν πολύ ωραίο τρόπο για να δουλέψουν με τα παιδιά.

Με όλες αυτές τις καθημερινές δραστηριότητες ανάγνωσης με διάφορους τρόπους, μορφές και γλώσσες, το Tierlantuin όχι μόνο κάνει την ανάγνωση ευχάριστη και παιδαγωγική, αλλά έχει επίσης καταφέρει να συμμετέχουν στον παιδικό σταθμό περισσότεροι γονείς και κοινοτικοί φορείς.

Η Ankie Vandekerckhove εργάζεται σε προγράμματα του VBJK, Κέντρου Καινοτομίας στην Προσχολική Ηλικία. Αυτό το άρθρο είναι προσαρμογή του αρχικού άρθρου στο KIDDO, 2013, τεύχος 7, σ. 16-19 από τον N. Van Laecke, «Voorlezen, een wezenlijk onderdeel van de Kinderopvang!».

Φωτογραφίες: Caroline Boudry
Ευγενική προσφορά του παιδικού σταθμού Tierlantuin.

¹ Kamishibai: παραδοσιακός ιαπωνικός τρόπος αφήγησης με τη χρήση διαδοχικών εικόνων (Σ.τ.Μ.).

Όταν τα παιδιά μιλούν ανοιχτά: Οι ιδέες τους για την ποιότητα των υπηρεσιών ελεύθερου χρόνου

Brecht Peleman

Περίπου το 60% όλων των παιδιών στη Φλαμανδία μεταξύ 2,5 - 12 ετών φοιτούν σε κάποια εξωσχολική υπηρεσία φροντίδας τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα. Οι υπηρεσίες αυτές υπάρχουν σε πολλές και διαφορετικές μορφές: παιδικές χαρές («speerpleinen») οργανωμένες από την πόλη, εξωσχολικά κέντρα φροντίδας, είτε ιδιωτικά είτε επιδοτούμενων ΜΚΟ (IBO), δραστηριότητες μετά το σχολείο που διοργανώνονται από το ίδιο το σχολείο κ.ο.κ. Οι υπηρεσίες αυτές προσφέρουν ψυχαγωγία, παιχνίδια και προγράμματα ελεύθερου χρόνου, που λειτουργούν, πριν και μετά τις ώρες του σχολείου αλλά και κατά τη διάρκεια των διακοπών.

Δεν υπάρχει πραγματική ποιότητα χωρίς συμμετοχή

Με την ευκαιρία της αλλαγής των κανονισμών για την οργάνωση της εξωσχολικής φροντίδας στη Φλάνδρα, πραγματοποιήθηκε πρόσφατα μια μελέτη που διεξήχθη από το Κέντρο για την Καινοτομία κατά την Προσχολική Ηλικία (VBJK) και το Πανεπιστήμιο της Γάνδης, η οποία διερεύνησε τις εμπειρίες των παιδιών από διάφορα είδη υπηρεσιών εξωσχολικής φροντίδας.¹ Στην έρευνα αυτή θέλαμε να ανακαλύψουμε τι σκέφτονται πραγματικά τα ίδια τα παιδιά γι' αυτές τις υπηρεσίες, πώς βιώνουν την εξωσχολική φροντίδα, τι τους αρέσει και τι όχι, τι περιμένουν από τους δασκάλους/παιδαγωγούς/επιμελητές και τι θεωρούν «ποιότητα». Με τα αποτελέσματα η οργάνωση «Παιδί και

Οικογένεια» θέλει να ενημερώσει και να καθοδηγήσει τους φορείς χάραξης πολιτικής στην ανάπτυξη των νέων κανονισμών, με βάση τις πραγματικές ανάγκες και εμπειρίες των παιδιών που φοιτούν σε αυτές τις υπηρεσίες.

Όταν σκεφτόμαστε για την ποιότητα των υπηρεσιών, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η «ποιότητα» μόνη της δεν μπορεί ποτέ να είναι το μόνο χαρακτηριστικό ενός κέντρου. Η ποιότητα παίρνει μορφή και αναπτύσσεται μέσα από τις σχέσεις της υπηρεσίας, των παιδιών και των οικογενειών που συμμετέχουν. Αυτό σημαίνει ότι η ποιότητα δεν μπορεί ποτέ να διερευνηθεί αμιγώς ενδοσκοπικά και ότι η έρευνα σχετικά με την ποιότητα είναι σημαντική μόνο όταν παρέχει πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο μια υπηρεσία παρεμβαίνει στο κοινωνικό περιβάλλον των παιδιών και των οικογενειών τους.

Η κατανόηση αυτή είναι ζωτικής σημασίας για τη διαμόρφωση μιας δημοκρατικής κοινωνίας που επιτρέπει σε όλους να συμμετέχουν. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δημοκρατική συμμετοχή σημαίνει την ανα-

ζήτηση τρόπων με τους οποίους οι γονείς και τα παιδιά μπορούν να συμμετέχουν σε όλες τις αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή τους. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια αυξανόμενη τάση για συμμετοχή της φωνής των παιδιών στον χώρο της έρευνας και της χάραξης πολιτικής. Στην περιοχή μας οργανώσαμε, όπως το 'Παιδί και Κοινωνία' ('Kind en Samenleving'), 'Πλατφόρμα Έρευνας της Νεολαίας' («JOP - Jeugdonderzoeksplatform») και η ολλανδο-φλαμανδική ερευνητική πλατφόρμα 'Ερευνώντας τα παιδιά' διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προβολή της συμμετοχικής έρευνας με τα παιδιά και τους νέους.

Στην αυξανόμενη αυτή προσοχή σημαντικό ρόλο έπαιξε και το Άρθρο 12 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού:

«Τα συμβαλλόμενα κράτη θα εξασφαλίζουν στο παιδί που είναι ικανό να σχηματίσει τη δική του άποψη, το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του για όλα τα θέματα που το αφορούν και στις απόψεις του θα δίνεται η δέουσα σημα-

1 Peleman, B. Boudry, C. Bradt, L. Van de Walle, T. Vandebroek, M. (2014). *Schoolkinderen en hun orvang. Wat leren ze ons over kwaliteit?*

Γάνδη: VBJK. Η έρευνα ανατέθηκε από την οργάνωση 'Παιδί και Οικογένεια' ('Kind en Gezin'), την κυβερνητική οργάνωση που είναι υπεύθυνη των υπηρεσιών για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας και τους γονείς τους στη Φλαμανδική Κοινότητα του Βελγίου.

σία, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του.»

Επιπροσθέτως, η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού τόνισε στο Γενικό Σχόλιο (Άρ.7) ότι «το άρθρο 12 ισχύει τόσο για τα μικρότερα όσο και για τα μεγαλύτερα παιδιά» και ότι «ως κάτοχοι των δικαιωμάτων, ακόμα και τα πιο μικρά παιδιά έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους».

Τα παιδιά είναι μέρος της υπάρχουσας κοινωνίας. Αυτά είναι οι ειδικοί σχετικά με τη δική τους ζωή και θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να ακούγονται ως κοινωνικά υποκείμενα που συμμετέχουν στη τρέχουσα δημοκρατική ζωή. Πρόκειται για ένα σημαντικό κριτήριο και δικαίωμα για την ιδιότητα του πολίτη.²

Για την έρευνα στον τομέα της φροντίδας των παιδιών και της εξωσχολικής φροντίδας, αυτό έχει αρκετές συνέπειες. Σημαίνει ότι τα παιδιά δεν μπορούν να θεωρούνται παθητικά «αντικείμενα έρευνας», για τα οποία οι ενήλικες εμπειρογνώμονες μπορούν να διατυπώνουν κάθε είδους γνώμες και συμβουλές. Τα ίδια τα παιδιά είναι τα αρμόδια άτομα να δίνουν νόημα στη ζωή τους και έχουν φωνή που πρέπει να ακούγεται. Για να κατανοήσουν πραγματικά το κοινωνικό τους περιβάλλον, οι ερευνητές θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη όλες τα πιθανά νοήματα που δίνουν τα παιδιά στη ζωή τους, στους τόπους όπου μένουν και στους ανθρώπους που συναντούν.

Μια ποιοτική μελέτη με τα παιδιά ως υποκείμενα

Και ποιος καλύτερος τρόπος υπάρχει από το να ρωτήσει κανείς τα ίδια τα παιδιά; Στη συγκεκριμένη μελέτη δύο ερευνητές μίλησαν με 76 παιδιά ηλικίας 4-11 ετών από δώδεκα διαφορετικές εξωσχολικές υπηρεσίες φροντίδας σχετικά με τον τρόπο που περνούν το χρόνο τους στα κέντρα, ποιους συναντούν εκεί, τι τους αρέσει και τι όχι και τι είναι ζωτικής σημασίας γι' αυτά ώστε να «περνούν καλά» στο Κέντρο. Χρησιμοποιήθηκε τριγωνική μέθοδος με συνεντεύξεις, ζωγραφίες και φωτογραφικές περιηγήσεις καθοδηγημένες από τα παιδιά, ώστε να βοηθηθούν τα παιδιά να εκφράσουν τις εμπειρίες, τις απόψεις και τα συναισθήματά τους σε

«πολλαπλές γλώσσες». Τα σημαντικότερα συμπεράσματα αυτών των ποιοτικών συζητήσεων με τα παιδιά συνυδάστηκαν με μια έρευνα γνώμης που συμπληρώθηκε από 438 παιδιά ηλικίας 7-12 ετών από 24 διαφορετικές υπηρεσίες εξωσχολικής φροντίδας στη Φλάνδρα και αναλύθηκαν ποσοτικά. Στόχος ήταν να ελεγχθεί αν τα ευρήματα θα μπορούσαν να επαληθευθούν σε μια ευρύτερη ομάδα παιδιών και κατά πόσο θα υπήρχαν διαφορές μεταξύ των παιδιών. Τα αποτελέσματα της έρευνας φώτισαν τις προσδοκίες και τις εμπειρίες που επηρεάζουν την εκτίμηση των παιδιών για τα εξωσχολικά κέντρα φροντίδας και την ικανοποίησή τους από αυτά.

Φιλία και ένταξη ως βασικές ανάγκες

Για τα παιδιά η συνύπαρξη με φίλους είναι το πιο σημαντικό συστατικό για να αποκτήσει ο εξωσχολικός χρόνος οργανωμένο νόημα και ποιότητα. Ειδικά, τα μεγαλύτερα παιδιά (ηλικίας 10 – 12 ετών) σαφώς θέλουν να είναι μαζί με παιδιά της ηλικίας τους. Οι έφηβοι είναι τα μεγαλύτερα παιδιά της ομάδας στα εξωσχολικά κέντρα φροντίδας και στις περισσότερες περιπτώσεις είναι ελάχιστοι. Λένε ότι συχνά δίνεται περισσότερη προσοχή στα μικρά παιδιά της ομάδας, πράγμα που συχνά τα κάνει να βαριούνται και να νιώθουν μόνα στο Κέντρο. Ένα σημαντικό εύρημα είναι ότι οι έφηβοι μέσα στο δείγμα της μελέτης έχουν λιγότερο θετικές εμπειρίες από ό,τι τα άλλα παιδιά: υπάρχουν λιγότερα πράγματα να κάνουν και οι εκπαιδευτικοί τους δίνουν λιγότερη θετική προσοχή, ενώ έχουν την αίσθηση ότι πιο πολύ τους βάζουν τις φωνές.

Στα παιδιά αρέσει να έχουν την αίσθηση ότι ανήκουν κάπου και να έχουν ένα χώρο που να νιώθουν ότι είναι «μόνο γι' αυτά», όπου μπορούν να κάνουν κάτι που είναι «μόνο γι' αυτά». Σε ορισμένα κέντρα τα παιδιά ανέφεραν ότι χωριστοί «χώροι εφήβων» (tweenruimte) μπορούν να παίξουν έναν ειδικό ρόλο στην προώθηση και την υποστήριξη σχέσεων φιλίας. Τα λόγια ενός δεκάχρονου κοριτσιού το δείχνουν αυτό ξεκάθαρα:

Η φίλη μου και εγώ ήμασταν οι πρώτοι που μπήκαμε στη νέα γωνιά εφηβείας. Από εκείνη τη στιγμή και μετά γίναμε αχώριστες φίλες. (...) Ναι. Και τώρα, κάθε φορά που βρίσκεται εδώ, πάμε μαζί στη γωνιά εφηβείας.

Κάνοντας επιλογές σε ένα οργανωμένο περιβάλλον

Στα εξωσχολικά κέντρα φροντίδας τα παιδιά θέλουν να έχουν σαφώς την επιλογή στην οργάνωση του ελεύθερου χρόνου τους. Προτιμούν το ελεύθερο παιχνίδι, τόσο σε κλειστό χώρο όσο και στην ύπαιθρο, αλλά τους αρέσει να υπάρχει και μια εναλλαγή με δραστηριότητες που διοργανώνονται από τους εκπαιδευτικούς. Ωστόσο σημαντική προϋπόθεση είναι η ελευθερία επιλογής για το αν θα συμμετάσχουν ή όχι στη δραστηριότητα. Ελευθερία επιλογής σημαίνει ότι έχουν επαρκείς εναλλακτικές λύσεις σε περίπτωση που επιλέξουν να μη συμμετάσχουν. Τα παιδιά αναμένουν, τόσο το ελεύθερο παιχνίδι όσο και οι οργανωμένες δραστηριότητες να έχουν σχέση με τα ενδιαφέροντά τους. Τους αρέσουν οι κατάλληλες προκλήσεις που διευρύνουν την εμπειρία τους στο παιχνίδι.

Εκτιμούν ιδιαίτερα δραστηριότητες που τα ενεργοποιούν και δεν βρίσκουν πουθενά αλλού. Με αυτό τον τρόπο το Κέντρο μπορεί να αποκτήσει μια μοναδική σημασία. Για μερικά παιδιά είναι ο κατεξοχήν τόπος όπου μπορούν να παίξουν έξω, καθώς ορισμένα δεν έχουν χώρο έξω από το σπίτι ή έχουν τόσες πολλές δραστηριότητες στη διάρκεια της εβδομάδας (μαθήματα μουσικής, χορού, κατ' οίκον εργασίες, προπόνηση...), που δεν τους μένει χρόνος για να παίξουν ελεύθερα έξω. Μερικές φορές ο ελεύθερος χρόνος τους είναι ήδη πλήρως κατειλημμένος από υποχρεώσεις. Για άλλα παιδιά το εξωσχολικό κέντρο φροντίδας διευρύνει το κοινωνικό τους περιβάλλον με την επίσκεψη σε ένα δάσος, ένα πάρκο ή μια πισίνα. Τα παιδιά μίλησαν με ενθουσιασμό για δραστηριότητες που τα ωθούν να παίξουν με «ασυνήθιστα» ή φυσικά υλικά παιχνιδιού και τους προσφέρουν νέες και συναρπαστικές δυνατότητες να ξεκινήσουν την εξερεύνηση νέων αισθήσεων μαζί με τα άλλα παιδιά.

2 Moss, P. (2007). *Bringing politics into the nursery. Early childhood education as a democratic practice.* Δοκίμιο Εργασίας 43. Bernard van Leer Foundation. Den Haag.

Την φωτογραφία στην προηγούμενη σελίδα την τράβηξε ένα πεντάχρονο αγόρι, όταν ρωτήθηκε για το αγαπημένο του υπαίθριο σημείο στο κέντρο. Το «εργοτάξιο» είναι μια οριοθετημένη περιοχή στον χώρο παιχνιδιού, όπου τα παιδιά μπορούν να καρφώνουν και να ασχολούνται με ξυλουργικές εργασίες, φτιάχνοντας διάφορες ξύλινες κατασκευές μαζί με τους δασκάλους τους. Είναι κάτι που το συγκεκριμένο αγόρι αγαπά πραγματικά και μπορεί να το απολαύσει μόνο σε αυτό το εξωσχολικό κέντρο.

Η επίδραση του χώρου

Όσον αφορά τον εσωτερικό χώρο του εξωσχολικού κέντρου φροντίδας, τα παιδιά θεωρούν πολύ σημαντικό να υπάρχουν διαφορετικά δωμάτια με ελεύθερη πρόσβαση, στα οποία θα μπορούν να παίξουν διαφορετικά πράγματα. Εκτός από αυτό, τα παιδιά θέλουν να έχουν χώρους ανάπαυσης μέσα στο Κέντρο. Το ένα τέταρτο όλων των παιδιών της έρευνας δηλώνει ότι δεν υπάρχουν ευκαιρίες για να ξεκουραστεί ή απλώς να χαλαρώσει και ότι σχεδόν ποτέ δεν υπάρχει ησυχία και γαλήνη μέσα στο Κέντρο. Όσον αφορά τους εφήβους, χώροι ανάπαυσης που μπορούν να αποσυρθούν με τους συνομηλίκους τους δημιουργούν ένα πιο φιλόξενο κλίμα.

– Έχεις στιγμές που θα ήθελες να είσαι μόνη σου στο Κέντρο; – Ναι, όταν μαλώνω. Τότε πάω και κάθομαι σε μια γωνιά.

– Υπάρχει τέτοια γωνιά; – Ναι, στην αποθήκη. Γιατί όλοι με αφήνουν ήσυχη εκεί.

– Ξέρει κανείς ότι πηγαίνεις εκεί; – Κανένας.

– Και τι κάνεις εκεί; – Απλώς κάθομαι εκεί μέχρι να ξεθυμώσω.

(κορίτσι, 10 ετών)

Ποια σχέση έχουν παιδιά και εκπαιδευτικοί;

Τα παιδιά μίλησαν επίσης για το τι θεωρούν σημαντικό στον ρόλο των εκπαιδευτικών. Τονίζουν ότι οι ενήλικες στο κέντρο έχουν δύο σημαντικούς ρόλους: τη φροντίδα και το παιχνίδι. Η λειτουργία της φροντίδας είναι ο βασικός τους ρόλος. Σε βασικό επίπεδο, τα παιδιά περιμένουν από τους εκπαιδευτικούς να είναι παρόντες και να δίνουν προσοχή σε όλα τα παιδιά. Στα περισσότερα από τα κέντρα αυτό το βασικό επίπεδο φροντίδας παρέχεται. Από την άλλη αναφέρουν ότι πιο «εξειδικευμένα» ή υψηλότερα επίπεδα

φροντίδας –όπως εξατομίκευση, παρηγοριά όταν είναι λυπημένα και αντιμετώπιση συγκρούσεων με δίκαιο τρόπο– δεν είναι συνηθισμένα, ενώ αυτά ακριβώς είναι τα πιο σημαντικά για την ικανοποίηση των παιδιών.

Η λειτουργία του παιχνιδιού απουσιάζει ακόμη περισσότερο. Τα μισά παιδιά λένε ότι οι εκπαιδευτικοί μερικές φορές παίζουν μαζί με τα παιδιά, όταν αυτά τους το ζητήσουν, και μόνο το ένα τρίτο των παιδιών βίωσε την περίπτωση ένας εκπαιδευτικός να παίζει κάποιες φορές ατομικά με ένα παιδί. Όταν ρωτήθηκαν τι κάνουν οι εκπαιδευτικοί το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου, το ένα τέταρτο των παιδιών απάντησε ότι «φωνάζουν άγρια». Αξίζει να σημειωθεί και πάλι ότι τα μεγαλύτερα παιδιά (11 και 12 ετών) έχουν τις λιγότερο θετικές εμπειρίες τόσο από το παιχνίδι όσο και από τη φροντίδα των εκπαιδευτικών.

Και τώρα...;

Όταν οργανώνουμε υπηρεσίες εξωσχολικής φροντίδας για τα παιδιά, είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψη τη φωνή τους. Στην πραγματικότητα, ξεκινώντας από τις αληθινές εμπειρίες, επιθυμίες και σκέψεις τους, η παροχή φροντίδας μπορεί να γίνει ένα μαθησιακό περιβάλλον που παρέχει στα παιδιά την ευκαιρία να συνατηθούν με άλλα στον ελεύθερο χρόνο τους. Αν θέλουμε τα παιδιά να βιώσουν πράγματα που διευρύνουν το κοινωνικό τους περιβάλλον, θα πρέπει

να αναζητήσουμε τι θεωρούν σημαντικό τα ίδια τα παιδιά, τι τα προκαλεί και τι τα εμπνέει. Αυτά ακριβώς τα πράγματα θα πρέπει να προσέχουμε κατά την οργάνωση δραστηριοτήτων προσρμοσμένων στις ανάγκες των παιδιών και να αναζητούμε τη σωστή ισορροπία ανάμεσα στην προσφορά οργανωμένων δραστηριοτήτων και την ελευθερία να διαμορφώνουν τα ίδια τον ελεύθερο χρόνο τους. Πρέπει να τα διευκολύνουμε και να τα υποστηρίξουμε στις επιλογές τους και να τα ωθούμε να δοκιμάσουν νέα πράγματα που θα εμπλουτίσουν τον ελεύθερο χρόνο τους μετά το σχολικό ωράριο.

Ο Brecht Peleman εργάζεται στο πρόγραμμα VBJK του Κέντρου Καινοτομίας στη Προσχολική Ηλικία, Γάνδη, Βέλγιο.

Πληροφορίες:

Μαζί με αυτή τη μελέτη, δημιουργήθηκε μια ταινία από το VBJK με τίτλο «Knoorjesman» (Ο άνθρωπος-κουμπί) σχετικά με τη ζωή στην εξωσχολική φροντίδα. Η ταινία είναι διαθέσιμη στα ολλανδικά, αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά. Χρηματοδοτήθηκε από το Δήμο της πόλης των Βρυξελλών.

Για μια σύντομη εισαγωγή, παρακολουθήστε το <https://vimeo.com/55445064>

Περισσότερες πληροφορίες στο <http://www.vbjk.be/en/node/4549>

Παραπομπές

Moss, P. (2007). Φέρνοντας την πολιτική στο νηπιαγωγείο. Η προσχολική εκπαίδευση ως δημοκρατική πρακτική. Έγγραφο Εργασίας 43. Bernard van Leer Foundation. Χάγη.

Peleman, B Boudry, G. Bradt, L. Van de Walle, T Vandenbroeck, M. (2014). *Schoolkinderen en hun orvang. Wat leren ze ons πάνω kwaliteit?* Γάνδη: VBJK.

Να κάνεις φίλους για να βρεις τη θέση σου και να μοιραστείς μια ευχαρίστηση σχετική με το παιχνίδι

Julie Delalande

Η παρατήρηση στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό και η συνέντευξη με παιδιά επιτρέπουν να κατανοήσουμε καλύτερα με ποιον τρόπο οικοδομούνται οι δεσμοί φιλίας σε ηλικίες μεταξύ πέντε και οκτώ ετών.¹ Καταδεικνύουν τις ικανότητες των παιδιών να έρχονται σε επαφή προκειμένου να μη μένουν απομονωμένα και για να μοιράζονται μια ευχαρίστηση σχετική με το παιχνίδι. Εάν τα παιδιά μαθαίνουν πολύ σε επαφή με τους ενήλικες, οι οποίοι φιλοδοξούν να τα διαπαιδαγωγήσουν, εκπαιδεύονται, επίσης, μεταξύ συνομηλίκων, με τους οποίους θέτουν σε δοκιμασία όσα έμαθαν με τους ενήλικες, ανακαλύπτουν κι άλλες λειτουργίες και μοιράζονται τα ίδια κέντρα ενδιαφέροντος. Γι' αυτόν τον λόγο οι ενήλικες έχουν κάθε συμφέρον να αξιοποιούν τον χρόνο που τα παιδιά μοιράζονται μεταξύ τους και να τους αφήνουν το περιθώριο να οικοδομήσουν τα ίδια αυτές τις σχέσεις φιλίας.

Να παίζουμε μαζί για να μη μείνουμε απομονωμένοι

Σε αντίθεση με όσα ζουν μέσα στην οικογένεια, για παράδειγμα, τα παιδιά που αποτελούν αντικείμενο υποδοχής σε πλαίσιο συλλογικό δείχνουν καθαρά την ανάγκη να βρουν τη θέση τους μέσα στην ομάδα που έχει συσταθεί θεσμικά, δημιουργώντας προνομιακούς δεσμούς με ορισμένα άλλα παιδιά. Οι βρεφονηπιακοί σταθμοί, αλλά και περισσότερο τα σχολεία, διοργανώνουν την κατανομή των παιδιών ανά ηλικία και η κατάτμηση αυτή επηρεάζει τις φιλικές σχέσεις. Σε

μια ομοιογενή, όσον αφορά την ηλικία, ομάδα, τα ενδιαφέροντα των μεν και των δε είναι πιο κοντά, κάτι που ενισχύει τη σημασία να κάνεις κάτι μαζί αλλά και τον ανταγωνισμό μεταξύ συνομηλίκων.

Οι ενήλικες φροντίζουν ώστε κανένα παιδί να μην μένει απομονωμένο και βοηθούν εκείνα που εμφανίζουν δυσκολίες να δημιουργήσουν δεσμούς. Τα παιδιά αισθάνονται αυτή την προσδοκία και ανταποκρίνονται, καθότι, όταν είναι κάποιος μόνος, αποτελεί εύκολο στόχο για εκείνον που θα ήθελε να ενοχλήσει και βαριέται περισσότερο. Αντίθετα, όταν είναι πολλά, αισθάνονται προστατευμένα και μπορούν να παίξουν παρέα. Οι διδάσκουσες που συναντήσαμε στη διάρκεια των ερευνών παρατηρούν καλά αυτή τη συγκέντρωση των νεαρών τους μαθητών: Αν, στα μικρά τμήματα του νηπιαγωγείου, βλέπουν ακόμη απομονωμένα μικρά, είναι πολύ πιο σπάνιο στα μεσαία τμήματα ένα παιδί να μείνει μόνο του. Ανακαλύπτουν τη χαρά του ομαδικού παιχνιδιού αλλά μαθαίνουν επίσης ότι, για να κάνεις κάτι μαζί, αυτό προϋποθέτει προσπάθεια. Η ταινία ντοκιμαντέρ της Claire

Simon που σκηνοθετεί *‘Διαλείμματα’* το δείχνει πολύ καλά. Πρέπει να συμφωνήσουν για την επιλογή του παιχνιδιού, για τους κανόνες του και να κάνουν πολλές παραχωρήσεις σε όλη τη διάρκεια της δραστηριότητας. Μπορούμε να πούμε ότι η αλληλεγγύη γεννιέται μέσα από τον δεσμό που ενώνει τα παιδιά: να βρουν μια ευχαρίστηση σχετική με το παιχνίδι.

Δημιουργώ δεσμούς: Η μίμηση και η δωρεά

Στο νηπιαγωγείο, η σχέση ξεκινάει συχνά με το γεγονός ότι κάποια παιδιά είναι πάντα μαζί, είτε μέσα στη τάξη, είτε στην αυλή. Ρωτώ τη Μελανί, πέντε ετών :

- *Με ποιον σου αρέσει να παίζεις;*
- *Με τους φίλους και τις φίλες μου. Γιατί παίζουν πολύ μαζί μου και είναι οι πραγματικοί μου φίλοι και εδώ και πολύ καιρό.*

Στην αυλή όπως και στη τάξη, η μίμηση είναι ένας καλός τρόπος να έρθει κάποιος σ' επαφή και να δείξει το ενδιαφέρον του για τον άλλο, μπαίνοντας στο σκάμμα άμμου μαζί του για να κάνουν την ίδια πύλα,

1. Αυτό το άρθρο βασίζεται σε ήδη παλιές έρευνες που έγιναν στο πλαίσιο διατριβής στην ανθρωπολογία (Delalande 2001 και 2003). Τροφοδοτείται από επιτόπιες έρευνες που έκανα με παιδιά δέκα και έντεκα ετών στο τέλος του δημοτικού σχολείου και αναπτύσσει αναλύσεις που προκύπτουν από δεκαπέντε χρόνια έρευνας αφιερωμένης στις σχέσεις μεταξύ των παιδιών.

περπατώντας ο ένας πίσω απ' τον άλλο σε ένα τοιχάκι, σιγοτραγουδώντας το ίδιο τραγούδι. Στη τάξη, η Μαρίν, έξι ετών, απευθύνεται στον Τιερί:

- Όχι, δεν θα έρθεις μαζί μου ! Καλά, μπορείς να πάρεις μολύβια από μένα. Όχι μην κάνεις όπως εγώ. Καλά εντάξει, θα ζωγραφίσουμε ένα καλάθι, σύμφωνοι; Όχι ! Μη φύγεις. Να κάνεις πάντα σαν και μένα, εντάξει; Είναι ακριβώς ίδιο.

Όταν εκείνος τον οποίο μιμούνται δέχεται τον άλλο, μπορεί, επίσης, να του ζητηθεί να εκπληρώσει μια συγκεκριμένη εργασία μέσα στη δραστηριότητα. Να διαφοροποιείς τον ρόλο του καθενός στο πλαίσιο της μοιρασμένης πρακτικής, δημιουργεί μια σχέση δεσμού μεταξύ των παικτών, οι οποίοι αρχίζουν τότε να αισθάνονται μερικές φορές τη χαρά της αλληλεγγύης. Στη συνέχεια, μέσω της επανάληψης, μέρα με τη μέρα, των ίδιων δραστηριοτήτων τα παιδιά δημιουργούν συνήθειες και γίνονται φίλοι. Επίσης, χρησιμοποιώντας τη δωρεά σαν έναν τρόπο να συνεχίζουν να δημιουργούν μια σχέση εξάρτησης, να αποτελούν αντικείμενο εκτίμησης και να δείχνουν τη γενναιοδωρία τους. Στην αυλή ενός νηπιαγωγείου, η Ντέμπορα φτιάχνει ένα κάστρο μαζί με δύο κοριτσάκια:

- Ποια θέλει βρεγμένη άμμο;

- Εγώ, εγώ!

- Μου δίνεις δύο για τις φιλενάδες μου.

Στη διάρκεια καταστάσεων παιχνιδιού, τα παιδιά προσπαθούν να τοποθετηθούν ως δυναμικό στοιχείο της δραστηριότητας, αποκαλύπτοντας τον χαρακτήρα τους και αναπτύσσοντας φαντασία για να κάνουν ελκυστικό το παιχνίδι. Αγόρια παίζουν στο σκάμμα άμμου. Δύο απ' αυτά συνομιλούν:

- Μαμά, φτιάχνω κρέπες.

- Όχι, εγώ, κάνω ένα γλυκό.

- Και μετά θα γιορτάσετε τα γενέθλιά μου και θέλω δώρα.

- Ναι, θα πάρεις.

- Ναι, το έφαγα όλο! (με μωρουδίστικη φωνή)

- Να, πάρε το γλυκό σου (με τόνο καλής μητέρας).

- Και θα μου βάλετε δύο κεριά γιατί θα είμαι μωρό, θα είμαι δύο χρονών.

Να δηλώνεις την φιλία σου είναι κι αυτός ένας τρόπος να αποδεικνύεις στα μάτια όλων, συμπεριλαμβανομένων των ενηλίκων, μια προνομιακή σχέση και να αναδεικνύεσαι ως άτομο ικανό που ανταποκρίνεται στις κοινωνικές προσδοκίες:

- Η Σαμπρίνα, είναι η φιλενάδα μου. Πριν

ήμουν η φιλενάδα της Ναζάτ, τώρα δεν είμαι πια φίλη της.

(Μαρίν, έξι ετών)

Όμως κανένας δεσμός δεν είναι οριστικά κερδισμένος και οι ρήξεις υπάρχουν εδώ για να τιμωρούν την αθέμιτη στάση ενός εκ των συνομηλίκων. Γι αυτό ακούμε καθημερινά στην αυλή λόγια, όπως «είμαι η φιλενάδα σου» ή «δεν είμαι πια ο φίλος σου», τα οποία στο δημοτικό θα γίνουν «σου μιλάω», «δεν σου μιλάω πια».

Από ένα μοιρασμένο παιχνίδι μέχρι κοινές αξίες

Η φιλία σε ηλικία πέντε ετών εκδηλώνεται καταρχάς με την αλληλεγγύη μέσα στο παιχνίδι, ενώ σε ηλικία οκτώ ετών, τα παιδιά εκφράζουν περισσότερο συναισθήματα και κοινές αξίες που δένουν τις σχέσεις τους. Επιπλέον, μεγαλώνοντας, τα παιδιά ξέρουν να δείχνουν με πιο έκδηλο τρόπο τι θέλουν και διεκδικούν πιο εύκολα το γεγονός ότι είναι δύο, μαζί με τον ή την καλύτερο/η φίλο/η του/της. Στη συνέντευξη συζητώ με την Υλίσσά, οκτώ ετών :

- Και είσαι φίλη με ποια;

- Με τη Σίντυ (στη τάξη της).

- Παίζετε μόνο οι δύο σας;

- Ναι. Κάνουμε ισορροπία, τη ρόδα.

- Πώς αποκτάει κάποιος φίλους;

- Για να είμαστε φίλοι πρέπει να αγαπίομαστε, να τους έχεις εμπιστοσύνη, να σε βοηθάνε για παράδειγμα αν πονάς κάπου, δεν θα σου πει Α! δεν είναι σοβαρό. Πρέπει να τους γνωρίζεις, πρέπει να γίνεις ομάδα. Με τη Σίντυ είμαστε φίλες από την αρχή της χρονιάς, πριν δεν ήμασταν στην ίδια τάξη, δεν γνωριζόμασταν καν. Ειδάλλως έχω φιλενάδες, αλλά καλημέρα, ένα γεια σου.

Ο λόγος της Υλίσσά μαρτυρά την προσοχή που δίνεται σε προτερήματα που αναζητούμε στον άλλο και που αξιοποιούμε στη σχέση. Η αλληλοβοήθεια και η αμοιβαία εμπιστοσύνη βρίσκονται στην καρδιά του φιλικού δεσμού.

Να αξιοποιείται η σχέση μεταξύ των παιδιών

Έτσι, τα ζητήματα φιλίας δεν είναι σημαντικά μόνο γιατί παραπέμπουν στη θέση του καθενός μέσα στην ομάδα. Είναι όχι μόνο η ευκαιρία για ένα παιδί να αναπτύξει κοινωνικές δεξιότητες, αλλά και να αξιοποιήσει ατομικά προτερήματα και να διεκδικήσει ανθρώπινες αξίες πιο μακροπρόθεσμα απ' ό,τι φαίνεται. Σε κάθε περίπτωση, η μελέτη μας (étude longitudinale), που μας επέτρεψε να πα-

ρακολουθήσουμε παιδιά από την ηλικία των πέντε έως οκτώ ετών, ανέδειξε τη συνέχεια αυτή. Οι επόμενες έρευνές μας, με παιδιά έντεκα και δώδεκα ετών, τα οποία τελειώνουν το δημοτικό και πηγαίνουν στο γυμνάσιο, συνεχίζουν να δείχνουν τη σημασία που έχει στη διαμόρφωση του απόμου ο μοιρασμένος χρόνος ανάμεσα σε συνομηλίκους. Ενθαρρύνουν τους γονείς και τους επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά να αφήνουν θέση σε χρόνους αλληλεπίδρασης με συνομηλίκους, όπου οι ενήλικες παρεμβαίνουν όσο το δυνατόν λιγότερο. Οι χρόνοι αυτοί επιτρέπουν στα παιδιά να αναπτύξουν μεταξύ τους μια κοινωνική αυτονομία, και είναι τελικά αποκαλυπτικές οι σχέσεις φιλίας στην κατάσταση αυτής της αυτονομίας.

Η Julie Delalande είναι ανθρωπολόγος της παιδικής ηλικίας, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο της Caen Normandie, στη Γαλλία.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Delalande, J. 2001. *La cour de récréation, Contribution à une anthropologie de l'enfance*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes.

Delalande, J. 2003. *La récré expliquée aux parents*, Paris, Editions Louis Audibert.

Simon, C. 1992. *Récréations*, Film documentaire, Les Films d'Ici, Arte France.

Ζητήματα σχετικά με την καθημερινή ζωή

Roberta Pucci

Φέρνοντας καθιερωμένα και νέα στοιχεία στη ζωή

Καθημερινή ζωή: Δεν θα ήταν ένα βαρετό θέμα; Σήμερα αυτή η λέξη μπορεί να ακούγεται λίγο παλιομοδίτικη μέσα σε ένα περιβάλλον που εστιάζει στην ταχύτητα και στο καινούργιο. Η καθημερινή ζωή δεν έχει λάμψη και στον τομέα της εκπαίδευσης οι προσδοκίες των γονέων εστιάζονται σε συγκεκριμένες δραστηριότητες ή προγράμματα με εξειδικευμένα άτομα, λες και μόνο αυτές οι στιγμές θα μπορούσαν να αποφέρουν κάποιο σπουδαίο μαθησιακό επίτευγμα.

Το καινούργιο, όσο και η επανάληψη, είναι οι δύο συμπληρωματικές πτυχές της καθημερινής ζωής. Μια απροσδόκητη στιγμή γίνεται ενδιαφέρουσα χάρη στη ρουτίνα μέσα στην οποία παίρνει σάρκα και οστά. Και η ρουτίνα αναδιοργανώνεται χάρη στις απροσδόκητες στιγμές που προκύπτουν. Αν οι απρόσμενες στιγμές έρχονταν συνεχώς η μια μετά την άλλη, το νέο θα γινόταν κάτι συνηθισμένο και θα έχανε το νόημά του. Όμως, αν κοιτάξουμε πιο προσεκτικά, η διαφορά ανάμεσα στην «καθημερινή ζωή» και στις «έκτακτες στιγμές» γίνεται λιγότερο σαφής.

Στη ρουτίνα των παιδικών σταθμών και των νηπιαγωγείων συμβαίνουν διαρκώς απροσδόκητα πράγματα. Πώς μπορούμε να συλλάβουμε αυτές τις στιγμές και να τις παρουσιάσουμε στους γονείς; Οι αναπτυξιακές θεωρίες και όλες οι θεωρητικές γνώσεις στις οποίες στηρίζεται η παιδαγωγική γίνονται πραγματικότητα στην καθημερινή ζωή. Πώς μπορούμε να τις αναγνωρίσουμε μέσα στην καθημερινή ρουτίνα και να τις κάνουμε περισσότερο ορατές;

Δημιουργία παιδαγωγικής τεκμηρίωσης

Πρώτα απ' όλα θα πρέπει να προσεκτικά στο πως να βλέπουμε τα πράγματα. Πρέπει να γίνουμε πιο ευαίσθητοι σε μικρά πράγματα – μια χειρονομία, μια στάση, κάτι που συμβαίνει για πρώτη φορά.

Και εδώ η παιδαγωγική τεκμηρίωση έχει έναν ρόλο: μετατρέπει το περιεχόμενο αυτού που παρατηρούμε σε συγκεκριμένο αντικείμενο. Είναι ο διαμεσολαβητής που

μας επιτρέπει να επικοινωνούμε και να μοιραζόμαστε.

Αλλά για να εξασφαλίσουμε ότι το μήνυμα μπορεί να ληφθεί, χρειαζόμαστε τη σωστή γλώσσα. Η σχέση ανάμεσα στο περιεχόμενο και στη μορφή είναι κυκλική, όχι γραμμική. Η μορφή δίνει σχήμα στο περιεχόμενο και ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο μπορεί να εκφραστεί με συγκεκριμένες μορφές και όχι άλλες.

Πιο συγκεκριμένα, κάθε γλώσσα έχει τη δική της γραμματική και τους κανόνες της. Φωτογράφιση, βιντεοσκόπηση, διαγράμματα... όλα χρειάζονται ειδικές ικανότητες που δεν συμπεριλαμβάνονται στην εργασία των παιδαγωγών (αν και η τεκμηρίωση είναι πλέον ένα σημαντικό μέρος αυτής της δουλειάς στην Ιταλία). Πώς μπορούμε να συνδέσουμε την τεκμηρίωση με τις ειδικές δεξιότητες που χρειάζεται;

Ένα καλό σημείο εκκίνησης είναι η γνώση της πολυπλοκότητας που χαρακτηρίζει τον ρόλο του επαγγελματία παιδαγωγού και την ανάγκη αντιμετώπισης αυτής της πολυπλοκότητας με ειδικά εργαλεία. Συνεπώς, η γνωριμία με τις διαφορετικές γλώσσες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν γίνεται απαραίτητη, και αυτό μπορεί να προωθηθεί με πολλούς τρόπους: από τις επιλογές των παιδαγωγικών συγγραμμάτων – για παράδειγμα, μέσω προγραμμάτων κατάρτισης στα γραφικά ή στη φωτογραφία – μέχρι την αύξηση της ευαισθησίας κάθε παιδαγωγού σε ό,τι συμβαίνει στην καθημερινή ζωή.

Η «οπτική γραμματική» μας μπορεί να οικοδομηθεί σταδιακά με την ανάπτυξη της προσοχής και την περιέργειας για κάθε είδους επικοινωνία – βιβλία, κριτικές, ιστοσελίδες. Τι μας αρέσει και τι όχι; Γιατί; Ποια στοιχεία καθιστούν μια φωτογραφία αναγνώσιμη; Γιατί μια συγκεκριμένη εικόνα προκαλεί σύγχυση; Ποια σημεία τραβούν το βλέμμα και ποια όχι;

Ταυτόχρονα, η παρατήρηση του πλαισίου μέσα στο οποίο γίνει η τεκμηρίωση και των όρων που θα τη χαρακτηρίσουν (Για ποιον είναι; Πόσο συχνά θα γίνεται;) θα μας δώσει χρήσιμες ενδείξεις για να ληφθούν υπόψη. Ποιοι χώροι είναι διαθέσιμοι; Ποια είναι τα χαρακτηριστι-

κά των χώρων και ποιες παραστατικές γλώσσες μπορούν να χρησιμοποιηθούν; Πολύ συχνά χρησιμοποιούνται μεγάλοι πίνακες με εικόνες. Σίγουρα είναι αποτελεσματικοί, αλλά μερικές φορές χρησιμοποιούνται πολύ συχνά ή πολύ εύκολα, ενώ μπορούμε να διερευνήσουμε πολλές άλλες δυνατότητες: προβολές, ψηφιακές κορνίζες, βίντεο, επιφάνειες στην οροφή, διαδρομές στο πάτωμα.

Μια τελευταία πλευρά που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η σχέση μεταξύ της καθημερινής τεκμηρίωσης και της υπόλοιπης τεκμηρίωσης του κέντρου παιδικής φροντίδας/σχολείου. Όλες οι επικοινωνιακές πλευρές θα πρέπει να βρίσκονται σε αρμονία μεταξύ τους με αλληλοσυμπληρούμενο νόημα και συνεκτικό τρόπο έκφρασής του.

Η εμπειρία του Labirinto

Η προσπάθεια να συνδυαστούν όλα αυτά είναι πολύπλοκη δουλειά, που απαιτεί ερευνητική στάση.

Πριν από μερικά χρόνια πήρα μέρος σε μια ενδιαφέρουσα δράση σχετικά με αυτό το θέμα, η οποία μπορεί να χρησιμεύσει εδώ ως ένα καλό παράδειγμα. Η Gina Iacomucci, συντονίστρια του Οργανισμού Cooperativa Sociale Labirinto, από το Pesaro της Ιταλίας, ζήτησε από τους *pedagogistas* των παιδικών σταθμών ευθύνης της να δημιουργήσουν ένα αντικείμενο που θα μπορούσε να παρουσιάσει τις υπηρεσίες αυτές, δείχνοντας την καθημερινή ζωή, αλλά και την ιδέα περί εκπαίδευσης που αποτελεί τη βάση της ερμηνείας και των επιλογών που γίνονται μέρα με τη μέρα.

Στην αρχή η δουλειά έγινε σε δύο παράλληλα επίπεδα: το ένα που αφορούσε το «περιεχόμενο», με τη συλλογή θεωρητικού υλικού και τον καθορισμό αυτού που έπρεπε να εκφράζεται, και ένα άλλο που αφορούσε τη «μορφή», με την εξέταση γραφικών υλικών και την προσπάθεια να εντοπιστούν τα καλύτερα στοιχεία για τη μορφοποίηση του περιεχομένου.

Όμως αυτά τα δύο επίπεδα σύντομα διαπλέχθηκαν στην πορεία της διαδικασίας: από τη στιγμή που θα οριστεί πε-

συγκεφαλαιώσουμε την παιδαγωγική μας εμπειρία.
Συναίσθημα
χαμένα λόγια
μπουσουλήματα
βηματάκια
κλάμα

στριφογύρισμα
χαρά
σιωπή
τραγούδισμα
κανάκεμα

ΠΑΤΩΜΑ
άγγιγμα / κίνηση
αγκαλιές / επαφή / περιέργεια

Οι λέξεις είναι πολλές, προσπαθούμε να τις ομαδοποιήσουμε: Πράξεις – υλικά πράγματα (πρόσωπα, χώροι, αντικείμενα) – ποιότητα και άυλα πράγματα – συναίσθημα. Αυτές οι λέξεις, χωρισμένες σε «κατηγορίες», είναι κάτι σαν λίστα για ψώνια, με την οποία καθεμία από μας θα γυρίσει στις υπηρεσίες της για να διαλέξει τα πράγματα που αντιστοιχούν στις λέξεις και να τα φέρει στην ομάδα.

Εκτός από τη λίστα, έχουμε και ένα ερώτημα μέσα στο κεφάλι μας: Πώς μπορούμε να μοιραστούμε αυτό που κάνουμε μέσα στις υπηρεσίες όπου δουλεύουμε;

Παράλληλα με το περιεχόμενο, ενδιαφερόμαστε να προσδιορίσουμε καλύτερα και τον «περιέκτη»: παρατηρούμε, με τη χρήση διάφορων εικονογραφημένων βιβλίων, τα **επικοινωνιακά συστατικά ενός βιβλίου**: το κείμενο, την εικονογράφηση, το γραφιστικό μέρος (είδος χαρτιού, βιβλιοδεσία, γραμματοσειρές, κενά διαστήματα...). Όλα αυτά τα στοιχεία πρέπει να συντεθούν αρμονικά.

«Γίνεται επικοινωνία οπτικά και ακτικά;»
«Ένα βιβλίο, ως αντικείμενο, μπορεί να μεταδώσει κάτι, ανεξάρτητα από το τυπωμένο κείμενο;»

«Τι είναι αυτό;»

Ξεφυλλίζουμε τα βιβλία, τα σχολιάζουμε, προσπαθούμε να παρατηρήσουμε ξεχωριστά τα τρία στοιχεία. Κοιτάμε πολύτιμα βιβλία. Και άλλα όπου οι αισθητικές επιλογές συνδέονται με οικονομικούς λόγους.

«Με τα μάτια αποσυναρμολογούμε και ανασυναρμολογούμε ένα βιβλίο.»

«Ποια βιβλία σου αρέσουν;»

«Γιατί;»

«Εδώ μου αρέσει το χαρτί, εκεί η μορφή...»

Στο μυαλό μας έχουμε ένα σωρό πράγματα. Η ανάγκη να σχηματοποιήσουμε μια πρώτη ιδέα ως αφετηρία του έργου δυσκολεύει πολύ, προς το παρόν, την ομάδα μας.

«Πώς γίνεται να βάλουμε λίγη τάξη;»

«Πώς γίνεται να περάσουμε από εδώ στην επεξεργασία μιας τεκμηρίωσης;»

«Αυτά που έχουμε δει μου άρεσαν πολύ, αλλά τώρα βρίσκομαι σε κρίση!»

«Εγώ συμφωνώ μετά χαράς να κάνουμε στιδήποτε, όσο για ιδέες...»

Ξαναπιάνουμε τη μέθοδο Mulinari και κοιτάμε πού βρισκόμαστε: το πέρασμα από τη φάση του προσδιορισμού και της περιγραφής στη φάση της συγκεκριμένης επεξεργασίας είναι μια κρίσιμη στιγμή στη δημιουργική σύνθεση.

«Αντί για την ιδέα της άμεσης λύσης, πρέπει να κάνουμε την εργασία που ονομάζεται δημιουργικότητα, συνθέτοντας όλα τα κομμάτια.»

«Ναι, αλλά μου φαίνεται ότι βρισκόμαστε σε στασιμότητα...»

«Στην πραγματικότητα πρέπει να σταματήσουμε: η έρευνα έχει τελειώσει, αλλά δεν ξέρουμε τι να κάνουμε με όλα αυτά τα πράγματα.»

«Είναι μια στιγμή μεταβατική, δύσκολη και κουραστική, που δεν μπορεί να απλοποιηθεί.»

«Μάλλον έτσι είναι, αλλά σαν να βρισκόμαστε σε κρίση...»

«Η κρίση είναι απαραίτητη και δεν τη γλυτώνουμε»

«...ουφφφ...»

Δεν είμαστε ακόμη έτοιμες για τη συνολική σύνθεση. Γι' αυτό ασχολούμαστε ξεχωριστά με κάποιες επιλογές σχετικά με γενικότερα στοιχεία: ορίζουμε τον στόχο και το είδος διανομής.

«Σε ποιους σκοπεύουμε να απευθυνθούμε;»

«Πρώτα απ' όλα, στις οικογένειες.»

«Ένα βιβλιαράκι που μπορούμε να δώσουμε στους γονείς για να γνωρίσουν καλύτερα τις υπηρεσίες.»

«Εντάξει, αλλά θα μου άρεσε να υπάρχουν τμήματα που ο γονιός μπορεί να δει μαζί με το παιδί του...»

«Κατά τη γνώμη μου, ένα βιβλιαράκι που απευθύνεται σε γονείς και παιδιά αρέσει και στους προϊσταμένους: τελικά αυτοί ενδιαφέρονται για τις οικογένειες και όλα κάνουν κύκλο!»

«Και πώς θα το διανείμουμε;»

«Χέρι χέρι.»

«Στις υπηρεσίες.»

«Σε όποιον έρχεται στον συνεταιρισμό και ρωτά για τις προσχολικές υπηρεσίες μας.»

Μετά περνάμε στην εξέταση κάποιων υλικών στοιχείων:

«Πόσο μεγάλο το φαντάζεστε;»

«Πρέπει να αποφασίσουμε τη μορφή...»

«...και να σκεφτούμε το είδος χαρτιού.»

«Εγώ το φαντάζομαι ματ, κάπως θερμό, όχι πολύ χρωματιστό.»

«Ένα απλό χαρτί, να δίνει ένα ελαφρό φόντο.»

«Πάντως, θα ήθελα να υπάρχουν χρώματα!»

«Ναι, αλλά όχι άτονα χρώματα... κιτρινάκι, ροζάκι... πρασινάκι...»

«Όχι, προς Θεού!»

Προτείνουμε **διαστάσεις**: τις σχεδιάζουμε και μετά τις κόβουμε για να τις δούμε στην πράξη: 10 x 20... κάπως στενό, 12 x 12: πολύ μικρό! 20 x 20... πολύ μεγάλο, 18 x 20 κάπως παράξενο, 15 x 15: τετράγωνο; 15 x 21... Εντάξει!

Άλλη μια ιδέα για τα υλικά χαρακτηριστικά αρχίζει να παίρνει μορφή:

«Θυμάστε; Λέγαμε ότι η τεκμηρίωση θα πρέπει να έχει τα χαρακτηριστικά του εντύπου, αλλά και κάτι από την αυθεντικότητα του χειροποίητου...»

«Ναι, πρέπει να βάλουμε κάτι που να κάνει το κάθε βιβλιαράκι μοναδικό.»

«Είστε τρελές! Θα πρέπει να τα ξαναπεράσουμε ένα ένα με το χέρι!!!;»

«Καταλαβαίνετε τι σημαίνει να κάνουμε από ένα, έστω ελάχιστο, έργο για χίλια αντίτυπα!!!;»

Αποφασίστηκε: κάθε βιβλιαράκι θα έχει και ένα μικρό χειροτέχνημα.

Ξαναγυρνάμε στα περιεχόμενα: η λίστα μας με τις λέξεις έχει μετατραπεί σε αντικείμενα και τώρα ψάχνουμε έναν νέο μετασηματισμό που να μπορεί να συγκεντρώσει λέξεις και αντικείμενα σε **έννοιες**: απλότητα, έκπληξη, ανακάλυψη, φροντίδα, καθημερινότητα, προθυμία, ικανότητα, διάπλωση και ένταξη.

«Πρέπει να περιγράψουμε τη σκέψη που υπάρχει πίσω από την παιδαγωγική πρακτική.»

«Σωστά, αλλά δεν μπορούμε να το πούμε με τρόπο γενικό και πολύ αφηρημένο...»

«Πρέπει να προχωρήσουμε από το συγκεκριμένο στο γενικό.»

«Ναι, για πράγματα που, αν και είναι συγκεκριμένα, μας παραπέμπουν σε μια οργάνωση πιο σύνθετη, χωρίς να την εξηγήσουμε πολύ.»

«Ας προσπαθήσουμε να γράψουμε...»

Εκτός από τη συγγραφική δουλειά, απευθυνόμαστε στις υπηρεσίες με σκοπό να βρούμε εικόνες, φωτογραφίες και αντικείμενα που μπορούν να εξηγήσουν τις λέξεις-κλειδιά.

Κοιτάμε τις φωτογραφίες που μας έφεραν οι υπηρεσίες. Πρέπει να διαλέξουμε μία για κάθε έννοια, προσέχοντας ταυτόχρονα να δένουν ως σύνολο.

«Πώς μπορούμε να μη δώσουμε στις φωτογραφίες εκείνη τη χλιοειδωμένη εμφάνιση της διαφήμισης;»

Εξετάζουμε τα κείμενα των συντονιστριών. Κάποιο είναι σημείωμα, άλλο δεν είναι συγκεκριμένο, άλλο ασχολείται με έννοιες, άλλο παραμένει σε μια αφήγηση χειραγωγική.

«Είναι πραγματικά δύσκολο να διαλέξουμε από τόσα...»

«Είναι επίσης δύσκολο να γράψεις σε πρώτο πρόσωπο για να μεταφέρεις μια σκέψη τόσο σύνθετη με τρόπο απλό και ταυτόχρονα όχι κοινότοπο.»

Μέσα από αυτή την αμηχανία, τη μία ή την άλλη παρέμβαση, η ομάδα καταλήγει να καθορίσει μία από τις εργασίες ως κοινό μοντέλο:

«Κάθε έννοια περιγράφεται με ένα κείμενο κάποιας «αυθεντίας» και μια φωτογραφία, από την οποία φαίνεται κυρίως ένα χαρακτηριστικό.»

«Όμως θα ήταν απλοποίηση να χρησιμοποιήσουμε μόνο ειδικούς στην ψυχολογία και την παιδαγωγική...»

«Γιατί δεν αντλούμε από μια ποικιλία γλωσσών; Αφήγηση, δοκίμιο, ποίηση...»

Ξεκινάμε μια καινούργια αναζήτηση. Ενθουσιαζόμαστε διαβάζοντας τα κείμενα που διάλεξε καθεμία από μας (αποσπάσματα λογοτεχνικά, ποιητικά, παιδαγωγικά), με την ίδια στιγμή μας αποθαρρύνει ο κόπος της επιλογής, της εναρμόνισης των γλωσσών, της απόρριψης.

«Καλό, αλλά πολύ δύσκολο.»

«Αυτό μου αρέσει, αλλά πώς μπορεί να συνυπάρξει με αυτό το ποίημα και εκείνο το κείμενο;»

«Όποιος το διαβάσει αυτό, δεν θα καταλάβει τίποτε με αυτή την αλλαγή γενών...»

«Μήπως να δοκιμάσουμε δύο είδη κειμένων για κάθε έννοια;»

«Ναι, ένα τεχνικό κείμενο για τους ενήλικες και ένα ποίημα που μπορούν να διαβάσουν στα παιδιά.»

«Να δούμε αν λειτουργεί...»

«Ωραιότατο!»

Όμως με ποια κριτήρια θα διαλέξουμε ανάμεσα από τόσα τεχνικά και ποιητικά κείμενα που βρήκαμε;

«Αυτό το κείμενο μου αρέσει, αλλά είναι πολύ μεγάλο.»

«Δεν μου αρέσουν ούτε τα πολύ μικρά κείμενα, είναι σαν παραπομπές...»

«Αυτό μου αρέσει, αλλά είναι παραχρησιμοποιημένο, το βρίσκεις παντού!»

«Πες μου πώς λέγεται το βιβλίο από όπου πήρες αυτό το ποίημα;»

«Θα το αγοράσω!»

Κάποιες λέξεις-κλειδιά βρίσκουν αμέσως ένα τεχνικό κείμενο μαζί με ένα ποίημα, άλλες όχι. Όμως όλες μας πιστεύουμε ότι αυτή την κατεύθυνση πρέπει να ακολουθήσουμε.

Συγκεφαλαιώνουμε

«Κάθε λέξη-κλειδί αντιπροσωπεύει μια έννοια θεμελιώδη για εμάς».

«Θέλουμε να εκφράσουμε κάθε έννοια με μια φωτογραφία και δύο κείμενα».

«Το γραφικό μέρος, οι φωτογραφίες και τα κείμενα πρέπει να εναρμονίζονται».

«Λέξεις όπως εκπαίδευση και ένταξη δεν θα αναφέρονται: πρέπει να τις εφαρμόζουμε και να τις μεταφέρουμε μέσα από αυτό το έργο».

Η αναζήτηση κειμένων που λείπουν συνεχίζεται παράλληλα με την οριστική επιλογή των φωτογραφιών που θα συνδεθούν με τα κείμενα.

Τελικά συνθέτουμε όλα τα κομμάτια.

Κάθε μέλος της ομάδας βλέπει την πρώτη γραφιστική πρόταση για το έργο. Η στιγμή είναι μοναδική και κάπως συγκινητική. Ακολουθούν απόψεις, κριτικές, προσαρμογές, αλλά ήδη το ξέρουμε και το νιώθουμε: είναι έτοιμο να γεννηθεί.

«Πώς μπορούμε να το ονομάσουμε;»

«Τεύχος;»

«Φυλλάδιο;»

«Βιβλιάρaki;»

Ένα μικρό βιβλίο

ριεχόμενο, η επιλογή των εικόνων γίνεται ταυτόχρονα αισθητικό και σημασιολογικό ζήτημα. Αμέσως μετά την επιλογή, προέκυψαν ορισμένες οπτικές πιυχές: πού θα τοποθετήσουμε την εικόνα στη σελίδα; Σε ποια σχέση με το κείμενο; Έγχρωμη ή ασπρόμαυρη; Και ούτω καθεξής, συνδέοντας στιγμές της έρευνας και από τις δύο πλευρές. Αυτή η διαδρομή τεκμηριώνεται

στο τέλος με τη βοήθεια του Michele Ferri και των γραφιστικών ικανοτήτων του.

Αυτή η διαδικασία εργασίας καταγράφεται στο έντυπο Il Cantiere (το εργοτάξιο) (βλέπε παραπάνω) και αποτέλεσμά της ήταν ένα «μικρό βιβλίο».

Στο οποίο πέντε επιλεγμένες φωτογραφίες, μαζί με έξι θεωρητικά κείμενα και έξι ποιήματα αντιπροσωπεύουν τις έξι

βασικές παιδαγωγικές αρχές των υπηρεσιών. Αυτές οι έξι αρχές χρωματίζουν τις σελίδες του βιβλίου με διαφορετικούς τρόπους. Το μικρό βιβλίο έγινε, όπως θα έλεγε ο Bruner, μια εξωτερικευμένη σκέψη που έχει αποκτήσει τη δική της ζωή, ένας μεσολαβητής μεταξύ εκπαιδευτικών, υπηρεσιών, εκπαιδευτικών και γονέων, σχολείου και κοινωνίας.

Αυτό το βιβλίο θέλει να πάει από χέρι σε χέρι

... οι υπηρεσίες προσχολικής φροντίδας στον Κοινωνικό Συνεταιρισμό Λαβύρινθος

Από την παιδαγωγική πρακτική των υπηρεσιών έχουμε κρατήσει έξι σκέψεις: φροντίδα, καθημερινότητα, έκπληξη, προθυμία, ανακάλυψη, απλότητα. Αυτές θα είναι που, μέσα από τη γλώσσα της σκέψης, της ποίησης, των εικόνων, της απεικόνισης, θα μας συνοδεύουν σε αυτή την επίσκεψη.

Άντα / εδώ τελειώνει ο δρόμος /
 Οράτιος / εδώ είναι ο χώρος
 Μπίτσε / εδώ είναι το φως
 Μπρούνο / εδώ είναι το άρωμα
 Ιρένε / εδώ είναι ωραία

Το δέρμα μου. Ακόμα δεν καταφέρνω να καταλάβω αν τελειώνω στο δέρμα ή αρχίζω από το δέρμα. Αν είμαι μέσα, όποιος φιλά το δέρμα μου φιλά εμένα, αν είμαι έξω όταν πληγώνεται το δέρμα μου, πληγώνομαι εγώ. Αν είμαι μέσα, είμαι αυτό που δεν φαίνεται. Αν είμαι έξω, με το δέρμα μου συναντώ τον κόσμο. Με το δέρμα μου συναντώ εσένα. Στο δέρμα σου.

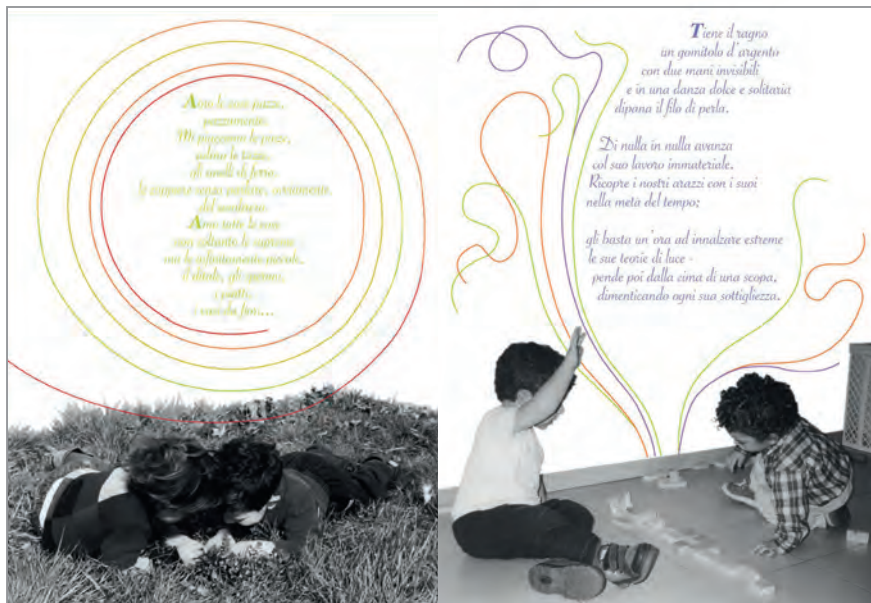
Il quotidiano lo si può leggere come scansione dei luoghi e delle attività nella loro successione nelle 24 ore, ma è anche un "qui ed ora" ovvero un luogo e un tempo. Un contesto caratterizzato da una tipologia di azioni, relazioni, luoghi: la famiglia e l'asilo nido sono luoghi del quotidiano (tutti i giorni i bambini vi trascorrono parte della giornata) caratterizzati al loro interno da una quotidianità (tutti i giorni si ripetono attività e interazioni tipiche di quel luogo). Nel ripetersi, ogni giorno con piccole diversità, degli stessi eventi la quotidianità garantisce un senso di stabilità personale attraverso il controllo e la prevedibilità di ciò che ci circonda.

*I nomi delle stelle sono belli
 Sino, Andromeda, / Osa, i due Gemelli
 Chi mai potrebbe dirlti tutti in fila?
 Son più di cento volte
 centomila.
 E in fondo al cielo,
 non so dove e come
 c'è un milione
 di stelle senza nome.
 Stelle comuni,
 nessuno le cura,
 ma per loro
 la notte
 è meno cupa.*

Τα ονόματα των άστρων είναι πολύ όμορφα:
 Σείριος, Ανδρομέδα, Άρκτος, Δίδυμοι /
 Ποιος θα μπορούσε ποτέ να τα πει όλα
 με τη σειρά; / Είναι περισσότερα από
 εκατό φορές εκατό χιλιάδες / Και στα
 βάθη του ουρανού, δεν ξέρω πού και
 πώς, υπάρχουν εκατομμύρια άστρα χωρίς
 όνομα.
 Άστρα κοινά για όλους, κανείς δεν τα
 φροντίζει, αλλά χάρη σ' αυτά η νύχτα
 είναι λιγότερο σκοτεινή.

Καθημερινότητα μπορεί να θεωρηθεί η καταγραφή των διαδοχικών χώρων και δραστηριοτήτων μέσα σε ένα 24ωρο. Μπορεί να είναι επίσης και ένα «εδώ και τώρα», ένας χώρος ή ένας χρόνος. Ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από μια τυπολογία πράξεων, σχέσεων, χώρων: η οικογένεια και ο παιδικός σταθμός είναι χώροι καθημερινότητας (καθημερινά τα παιδιά περνούν εκεί ένα μέρος της ημέρας τους) χώροι που χαρακτηρίζονται εσωτερικά από μια καθημερινότητα (κάθε μέρα επαναλαμβάνονται δραστηριότητες και διαδράσεις που χαρακτηρίζουν τον χώρο). Με την καθημερινή επανάληψη, με κάποιες μικρές διαφορές, των ίδιων γεγονότων, η καθημερινότητα εξασφαλίζει μια αίσθηση προσωπικής σταθερότητας μέσω του ελέγχου και της προβλεψιμότητας όσων μας περιβάλλουν.

Αγαπώ τρελά
τα τρελά πράγματα.
Μου αρέσουν οι τσιμπίδες,
λατρεύω τα φλιτζάνια,
τους σιδερένιους κρίκους.
Αγαπώ όλα τα πράγματα
όχι μόνο τα μεγάλα
αλλά και τα απειροελάχιστα,
τη δαχτυλήθρα, τα πινέλα,
τα πιάτα,
τα βάζα για λουλούδια...

Παίρνει η αράχνη ένα ασημένιο κουβάρι
και με δύο αόρατα χέρια
σ' ένα γλυκό μοναχικό χορό
ξετυλίγει μια μαργαριταρένια κλωστή.

Από το τίποτε στο τίποτε προχωρεί
με την άυλη εργασία της.
Σκεπάζει τις ταπετσαρίες μας με τις δικές
της στον μισό χρόνο,

της φτάνει μια ώρα για να υψώσει
στο έπακρο τις θεωρίες της για το
φως - έπειτα κρέμεται από την κορυφή
μιας σκούπας ξεχνώντας όλη της τη
λεπτότητα.

Δεν θυμάμαι τη μέρα και την ώρα,
αλλά ήταν κοντά στα
Χριστούγεννα όταν είδα να πέφτει
ένα φτερό από την κορυφή του
καμπαναριού:
έμεινα να κοιτάζω ψηλά,
σαν να πετούσα εγώ
και σιγά σιγά έφτασα στη γη
ελαφρύς όσο ποτέ άλλοτε.

Με τη μετατροπή μιας σκέψης σε κάτι συγκεκριμένο και απτό, η «εξωτερίκευση» κάνει τον μετασχηματισμό της ίδιας της σκέψης αποτελεσματικότερο και απλούστερο, ο οποίος μπορεί να πάρει και πάλι άλλες μορφές σε άλλους χώρους.

Ένα καλό παράδειγμα είναι ο τοίχος του διαδρόμου σε έναν από τους παιδικούς σταθμούς του Labirinto, που ονομάζεται «L'incontrario» (εντευκτήριο), στο Pesaro. Ο τοίχος, φτιαγμένος από κοινού με τον Michele Ferri, αντιπροσωπεύει τις πέντε βασικές αρχές μέσω ενός σύρματος, που γίνεται ταυτόχρονα και η κύρια διακόσμηση, το οποίο επιτρέπει να παρουσιαστεί η τεκμηρίωση με ευέλικτο τρόπο.

Με τον τρόπο αυτό οι εικόνες της καθημερινής ζωής δεν εμφανίζονται ως απομονωμένες στιγμές, αλλά συνυπάρχουν μέσα σε μια σκέψη. Και τα γραφικά μέρη που χρησιμοποιούνται στο μικρό βιβλίο, αντί να αντιπροσωπεύουν ένα όριο στο οποίο κάποιος πρέπει να προσαρμοστεί, δίνουν μια κατεύθυνση για να διατυπωθεί μια ιδέα που συνδέεται με την προηγούμενη εμπειρία, αλλά προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες.

Τα σύρματα γίνονται «πραγματικό σύρματα» και μπορούν να δημιουργήσουν πολλούς πιθανούς συνδυασμούς γραμμών. Τα στηρίγματα που χρησιμοποιούνται για τα σύρματα χρησιμεύουν επίσης για να κρεμαστούν εικόνες ή κάτι που έφτιαξαν τα παιδιά, σαν μικρές προθήκες όσων συμβαίνουν στην ομάδα. Πέρσι, για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί επέλεξαν να τεκμηριώσουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά χρησιμοποίησαν κάποια μικρά βιβλία φτιαγμένα από τις μητέρες στη διάρκεια ενός εργαστηρίου.

Οι εκπαιδευτικοί έχουν γίνει ικανοί στην επιλογή και τοποθέτηση των εικόνων. Η μόνη έγχρωμη εικόνα που επέλεξαν έχει τοποθετηθεί στη μέση της τεκμηρίωσης. Επιπλέον, η μεταφορά του σύρματος έχει χρησιμοποιηθεί και με άλλους τρόπους στον παιδικό σταθμό, όπως στη μικρή «συρματινή σφαίρα» που προσδιορίζει μια συγκεκριμένη ομάδα παιδιών και που μπορεί να κρεμιέται στη μία ή στην άλλη πόρτα, για να δείχνει πού βρίσκονται τα παιδιά εκείνη τη στιγμή.

Φυσικά, αυτό το είδος ικανότητας θα πρέπει να συνδέεται με μια αντίστοιχη παιδαγωγική. Αυτός είναι ο λόγος που στον τοίχο μπορούμε να διαβάσουμε τη φράση: «Πού είσαι; Πού είναι οι φίλοι σου;», με σκοπό να παρακινήσει τα παιδιά να βρουν τον εαυτό τους και τους άλλους στις φωτογραφίες, ένα παιχνίδι που τους αρέσει να παίζουν μαζί με τους γονείς τους.

Μια προσεκτική ματιά μπορεί να εντοπίσει διαφορετικές αποχρώσεις στην ίδια δράση που επαναλαμβάνεται πολλές φορές και οι φωτογραφίες μπορούν να πιστοποιήσουν αυτές τις αποχρώσεις. Όπως συμβούλευε ο Fernandino Scianna, πρέπει πάντα να χρησιμοποιούνται «μάτι, μυαλό, καρδιά»: μια καλή φωτογραφία θα πρέπει όχι μόνο να είναι όμορφη, αλλά να παρέχει επίσης πληροφορίες και να περιέχει συναίσθημα. Νομίζω ότι αυτά είναι τα καλύτερα λόγια για να τελειώσω αυτό τον προβληματισμό, με την ευχή να κάνουν όλοι μια καλή αρχή ή να συνεχίσουν την έρευνα σχετικά με την οπτική γλώσσα.

Η **Roberta Pucci** είναι ατελιερίστα στα νηπιαγωγεία του Regglio Emilia. Εργάζεται εδώ και πολλά χρόνια στην έρευνα και την επιμόρφωση ομάδων εκπαιδευτικών σχετικά με την ανάπτυξη της δημιουργικότητας

Όταν η ζωή στο σπίτι και σχολική ζωή διαπλέκονται

Eva Sargatal Danés

Η εμπειρία που η συγγραφέας μοιράζεται μαζί μας είναι ένα όμορφο παράδειγμα του πώς διαπλέκονται οι σχέσεις και οι δεσμοί μεταξύ του σχολείου και της οικογένειας, το οποίο αποκαλύπτει πώς τα παιδιά βιώνουν συναισθήματα και κατανοούν τα πράγματα.

Τα παιδιά παίζουν με τον τρόπο που ζουν και μαθαίνουν να ζουν μέσα από το παιχνίδι

José Martí

Όλοι γνωρίζουμε ότι το παιχνίδι είναι μέρος της καθημερινής ζωής για τα παιδιά και ότι ο παιδικός σταθμός δεν μπορεί να διαχωριστεί από το παιχνίδι. Αν αντιληφθούμε το παιχνίδι ως μια αυθόρμητη δραστηριότητα που ικανοποιεί μια εσωτερική ανάγκη, θα μπορέσουμε να δούμε ότι κάθε παιδί κατευθύνει το παιχνίδι του ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του και με τη συγκεκριμένη πραγματικότητα σε μία δεδομένη στιγμή.

Κάθε στιγμή της καθημερινότητας μάς προσφέρει μια φυσική ευκαιρία να παρατηρήσουμε την προσωπικότητα των παιδιών, τους αμέτρητους τρόπους τους να βιώνουν και να εκφράζουν συναισθήματα, εντυπώσεις, απογοητεύσεις, κλ.π. ή τον τρόπο με τον οποίο κατανοούν

σταδιακά τα νέα πράγματα που γίνονται μέρος της ζωής τους. Γνωρίζουμε πόσο σημαντικό είναι να έχουν τα παιδιά αρκετό χρόνο και συναισθηματική ηρεμία, για να αφομοιώσουν μικρά πράγματα και καινοτομίες.

Ο τρόπος με τον οποίο ο χώρος και τα υλικά οργανώνονται καθημερινά δίνει τη δυνατότητα στους ενήλικες να τηρήσουν μια παρατηρητική, συντονισμένη στάση που διαπνέεται ταυτόχρονα από σεβασμό. Με τον τρόπο αυτό θα μπορέσουν

να δημιουργήσουν έναν ισχυρό δεσμό με το κάθε παιδί και να τα υποστηρίξουν στην εκπλήρωση των αναγκών του. Οι ενήλικες πρέπει να μπορούν να αναλογιστούν τη λογική πίσω από κάθε παιχνίδι για να μπορέσουν να γνωρίσουν καλύτερα κάθε παιδί.

Η καθημερινή ζωή στον παιδικό σταθμό είναι γεμάτη από μικρά γεγονότα και ιστορίες· καταστάσεις γεμάτες συναισθημα και τρυφερότητα μπορούν εύκολα να περάσουν απαρατήρητες, αν εμείς, οι ενήλικες, δεν καταφέρουμε να καταβάλουμε συνειδητή προσπάθεια να τις δούμε. Αυτός είναι ο λόγος που θεωρούμε ότι είναι εξαιρετικά σημαντικό να σεβόμαστε τον ρυθμό και τον χρόνο των παιδιών. Ο χρόνος των παιδιών πρέπει να είναι γαλήνιος, ήσυχος και χωρίς ρολόι. Θα πρέπει να είναι ένας χρόνος όπου οι σχέσεις και η μάθηση προκύπτουν από καταστάσεις καθημερινότητας. Οι καθημερινές καταστάσεις συχνά παρέχουν άμεσες εμπειρίες, καθώς τα παιδιά παρατηρούν και αντλούν από το άμεσο περιβάλλον τους.

Από το σπίτι στο σχολείο και αντίστροφα εναλλάσσονται αμέτρητοι τρόποι για να γίνουν τα πράγματα. Αν τους κοιτάξουμε προσεκτικά, αποκαλύπτουν πτυχές της συμπεριφοράς των παιδιών που μας βο-

ηθούν να τα καταλάβουμε λίγο καλύτερα κάθε μέρα. Επιπλέον, η συνάντηση με τις οικογένειες στην αρχή και στο τέλος της σχολικής ημέρας διευκολύνει τη δημιουργία ενός συναισθηματικού δεσμού και επιτρέπει τη συζήτηση για τα συναισθήματα και τις αντιλήψεις των παιδιών. Για τις οικογένειες είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν τι συμβαίνει στο σχολείο, όπως ακριβώς είναι σημαντικό και για τους παιδαγωγούς να γνωρίζουν τι συμβαίνει στο σπίτι.

Όταν στα δύο της χρόνια η Νάϊα ξεκίνησε στον παιδικό σταθμό, οι δικόι της μας είπαν ότι στο σπίτι σχεδόν πάντα έπαιζε με κούκλες.

Η αίθουσα των μεγαλύτερων παιδιών στο σχολείο μας διαθέτει ένα χώρο παιχνιδιού για την αναπαράσταση και αναπαραγωγή της πραγματικότητας με ό,τι θεωρούμε ότι μπορεί να είναι χρήσιμο για τον σκοπό αυτόν: κούκλες με κρεβατάκια, υλικά υγιεινής, όπως πάνες, μωρομάντηλα, ενυδατική κρέμα, αλλά και «φάρμακα» για την περίπτωση ασθένειας.

Όλοι γνωρίζουμε ότι τα παιδιά αναπαράγουν με κάθε λεπτομέρεια την πραγματικότητα που βιώνουν στην καθημερινή ζωή και ότι δεν χρειάζεται να διδαχθούν.

Μιμούνται πρότυπα και μαθαίνουν από αυτό που βλέπουν. Όπως είπε η Μητέρα Τερέζα: «Μην ανησυχείτε αν τα παιδιά σας δεν σας ακούν, σας παρατηρούν όλη τη ημέρα».

Όπως μας εξήγησαν οι δικόι της, η Νάϊα παίζει πολύ με τις κούκλες. Το παιχνίδι αυτό είναι κατά πάσα πιθανότητα μια αντανάκλαση της ζωής της οικογένειάς της και των νέων συνθηκών της, από τότε που ο αδελφός της γεννήθηκε πρόσφατα.

Για εκείνη η αλλαγή πάνας, το τρίψιμο ή ο θλασμός του βρέφους βρίσκονται μέσα στην καθημερινότητά της. Εκτελεί τις διαδικασίες που βλέπει στο σπίτι με κάθε λεπτομέρεια. Μιμείται τις χειρονομίες, τις πράξεις και τα λόγια της μαμάς και του μπαμπά της. Η αλλαγή πάνας της κούκλας απαιτεί να προετοιμάσει τον χώρο και τον εξοπλισμό που χρειάζεται. Κάθε χειρονομία γίνεται με εξαιρετική προσοχή, με αργές, ακριβείς κινήσεις, σαν να πρόκειται για φροντίδα πραγματικού βρέφους. Οι κινήσεις της συνοδεύονται από λόγια και μιλά στην κούκλα όση ώρα τη φροντίζει. Τη βάζει στο κρεβάτι, τη χαϊδεύει και τη θλαάζει, την παίρνει στην αγκαλιά της τυλιγμένη σε μια κουβέρτα και τη φιλά στο μέτωπο.

Στο μεταξύ, η παιδαγωγός παρατηρεί τις καταστάσεις αυτές και, αν το κρίνει αναγκαίο, τις συνοδεύει με λόγια, ώστε να υποστηρίξει την αυθόρμητη διαδικασία μάθησης μέσα στο νέο καθημερινό περιβάλλον. Έτσι θα είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται τα συναισθήματα κάθε παιδιού, όταν αυτό αντιμετωπίζει νέες καταστάσεις και αλλαγές που μπορούν να προκύψουν στο περιβάλλον της οικογένειας.

Η μητέρα της Νάϊα μάς λέει ότι στο σπίτι έχει αναπτύξει έναν νέο ρόλο με τις κούκλες της. Τις βάζει τώρα στο κρεβάτι ή κάθεται σε μια πολυθρόνα για να τους κάνει συντροφιά. Τους τραγουδά και τους λέει παραμύθια.

Μια καθημερινή ζωή γεμάτη συγκινήσεις δεν μπορεί ποτέ να είναι μια μονότονη ρουτίνα. Προσφέρει έναν πλούτο εμπειριών για να μοιραστεί κανείς με τα παιδιά και να τα κατανοήσει, αλλά πάνω απ' όλα προσφέρει έναν τρόπο κατανόησης του σχολείου και της εκπαίδευσης.

Η **Eva Sargatal Danés** είναι παιδαγωγός προσχολικής αγωγής. Είναι μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού *Infancia* και της ομάδας που ασχολείται με την εκπαίδευση παιδιών 0-3 ετών στο ICE (Καταλανικό Ινστιτούτο Εκπαίδευσης) του Αυτόνομου Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης. Συμμετέχει στο Περιφερειακό Δίκτυο Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Καταλονίας και στη συντονιστική ομάδα του σεμιναρίου Εκπαιδευτικών της Garrotxa και είναι μέλος του συμβουλίου κατάρτισης των PFZ σε CRP της Garrotxa.

Ερμηνεύοντας τις πράξεις των παιδιών

Maria Rovira López, Maria Mercè Austrich

Η παρατήρηση είναι βασικό εργαλείο στην καθημερινή σχολική ζωή. Μας βοηθά να κατανοήσουμε τις διαδικασίες και τα γεγονότα που έχουμε μπροστά μας. Στην εμπειρία που θέλουμε να μοιραστούμε μαζί σας εδώ, η παρατήρησή μας επέτρεψε να τελειοποιήσουμε τον τρόπο που βλέπουμε τα παιδιά και να σκεφτούμε, ώστε να τροποποιήσουμε ή να διευρύνουμε τα εκπαιδευτικά μέσα και τα υλικά που τους προσφέρουμε.

“Αφουγκράζομαι σημαίνει ότι επαγρυπνώ, με όλη τη σημασία της λέξης, προκειμένου να κατανοήσω πώς σχετίζονται με τον κόσμο όλες οι γλώσσες της παιδικής ηλικίας.”

Alfredo Hoyuelos

Αντιλαμβανόμαστε την εκπαίδευση ως μια ενεργητική διαδικασία, πράγμα που σημαίνει τη διαρκή αναπροσαρμογή της καθημερινής συμπεριφοράς μας απέναντι στα παιδιά, το περιβάλλον μας και τους άλλους παιδαγωγούς. Αυτή η διαδικασία αναπροσαρμογής μάς κάνει να πιστεύουμε ότι είναι σημαντικό να συλλογίζομαστε πάνω σε αυτά που παρατηρούμε στο σχολείο, ώστε να εισάγουμε νέες δράσεις στις εκπαιδευτικές πρακτικές, δημιουργώντας νέες προκλήσεις για τα παιδιά.

Η παιδαγωγική τεκμηρίωση είναι ένα εργαλείο που μας βοηθά να παρατηρήσουμε και να κατανοήσουμε τις διαδικασίες συγκρότησης γνώσης από τα παιδιά. Απαιτεί πολύ προσεκτική ερμηνεία, χωρίς προκαταλήψεις ή ετικέτες εκ μέρους των ενηλίκων.

Ο ορισμός της τεκμηρίωσης από τον Gino Ferrì («ένα σύνολο πρακτικών που ενισχύουν τις γνωστικές διαδικασίες και την εκπαιδευτική πρακτική») μας έδωσε μια αφετηρία να σκεφτούμε πάνω σε όσα παρατηρήσαμε μέσα στην τάξη και

ιδιαίτερα στον εντοπισμό των κινητικών αναγκών μιας ομάδας παιδιών ενός έως δύο ετών.

Έχοντας εστιάσει την προσοχή μας σε αυτό το θέμα και μελετώντας πιο στενά την καθημερινή πραγματικότητα της ομάδας των παιδιών που φροντίζαμε, γνωρίσαμε πώς κινούνταν στον χώρο, σκαρφαλώνοντας σε πολλά αντικείμενα διαφορετικού ύψους μέσα στην αίθουσα. Όταν εντοπίσαμε αυτή την περιοχή ενδιαφέροντος, αποφασίσαμε να την ερευνήσουμε περισσότερο, διαβάζοντας τη σχετική βιβλιογραφία και ερευνώντας διάφορους συγγραφείς.

Με βάση τις ιδέες της Emmi Pikler για

την ελεύθερη κίνηση, σύμφωνα με την οποία το παιδί διαθέτει ικανότητες από τη γέννησή του, εστιάσαμε την προσοχή μας στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά υπολογίζουν το εφικτό των κινήσεών τους μέσα από ένα ευρύ φάσμα πρωτοβουλιών και αυθόρμητου ενδιαφέροντος για τα πάντα γύρω τους.

Με δεδομένη την ανάγκη των παιδιών για κίνηση όλη την ημέρα, κάναμε αλλαγές και τροποποιήσεις στην αίθουσα. Οι αλλαγές γίνονταν σταδιακά στη διάρκεια μηνών, καθώς προσπαθούσαμε να προσφέρουμε ένα περιβάλλον που παρέχει πλούσια ερεθίσματα για κίνηση: έπιπλα με διαφορετικό ύψος, σκληρότητα, αφή, θερμοκρασία, μέγεθος κ.λπ.

Nom de l'infant: <i>Pablo</i>	Edat: <i>17 mesos</i>	Data de l'observació: <i>23/10/201</i>
Com viu l'espai?	<p>Com un rept. Busca ell les estratègies, prova i repeteix. Solvent basat l'adult amb la mirada per mostrar la nova conquesta.</p>	
Quines estratègies utilitza l'infant per enfilar-se?	<p>Monuments segurs, mesurats i comprovats. Observa estret i tot seguit es posa dret.</p>	
Quines interaccions es creen amb el material de les propostes de joc, amb les estructures o mobiliari?	<p>Transporta objectes que es va trobant, primer els explora donant cops i sacsejant-los. Agafe material de la taula, el deixa caure al terra i després baixa estirant-se panxa avall, un cop a terra els recupera i va cap a la taula. El deixa lliscar per la rampa.</p>	
Quina relació mostra amb la resta de companys?	<p>Joc exploratori força individual. Petites trobades de complexitat amb altres infants: Hug-Pablo joc del tat amb la tela blava. Mariama-Pablo somriures mentre llisca els objectes.</p>	
Quins descobriments cognitius permet?	<ul style="list-style-type: none"> - Comprovació, prova, repetició, canvi de direcció de moviment - Estratègies per transportar els objectes pels diferents espais - Gravetat al deixar-los caure - Fricció al tirar-los per la rampa 	

Με βάση την ιδέα της παρατήρησης που αναφέραμε στην αρχή αυτού του άρθρου, μπορέσαμε να αναλύσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά σχετίζονταν με τον χώρο, τα αντικείμενα, τον χρόνο και τους συναδέλφους μας. Αυτό μας βοήθησε επίσης να συνειδητοποιήσουμε ότι, για να προχωρήσουμε περισσότερο, χρειαζόμασταν μια σειρά από στόχους ή κατευθυντήριες γραμμές με τη μορφή ανοικτών ερωτήσεων που θα μας άφηναν μεγάλα περιθώρια ερμηνείας. Όπως έχει πει ο Gino Ferri, «η ποιότητα των ερωτήσεων που θέτουμε στον εαυτό μας είναι σημαντική για να εμπλουτίσουμε τον τρόπο που βλέπουμε τα παιδιά».

Έτσι, κάναμε έναν κατάλογο θεμάτων-ερωτημάτων που θα καθοδηγούσαν τη σκέψη μας:

1. Πώς βιώνουν τον χώρο τα παιδιά (σαν πρόκληση, σαν ανακάλυψη, από μακριά, επιφυλακτικά);
2. Ποιες στρατηγικές χρησιμοποιούν τα παιδιά για να σκαρφαλώσουν;

3. Ποιες διαδράσεις προκαλούνται ανάμεσα στα παιδιά και στο υλικό, τα παιχνίδια που τους προσφέρονται, τις δομές και τα έπιπλα;
4. Τι σχέσεις αναπτύσσουν με τους φίλους τους (γλώσσες, μιμήσεις, πρωτοβουλία κ.λπ);
5. Πώς τα βοηθά το υλικό να ανακαλύψουν ή να μάθουν;

Εκτός από τις ερωτήσεις, σκεφτήκαμε ότι μια φωτογραφία της αίθουσας θα μπορούσε να είναι χρήσιμη ως εργαλείο για να διευκολύνει τις παρατηρήσεις και την τεκμηρίωση, προκειμένου να απεικονίζουμε πιο γρήγορα την πορεία που ακολουθούσαν τα παιδιά καθώς τα παρατηρούσαμε.

Θα θέλαμε να μοιραστούμε μαζί σας, ως παράδειγμα, την παρατήρηση ενός παιδιού δεκαεπτά μηνών που κάναμε στα τέλη Οκτωβρίου σε σχέση με τις διάφορες περιοχές της αίθουσας, και ειδικότερα σχετικά με τα διάφορα κινητικά ερεθίσματα. Πρέπει να πούμε ότι η παρατήρηση

αυτή δεν ήταν η μόνη που κάναμε· στη διάρκεια του Οκτωβρίου παρατηρήσαμε όλα τα παιδιά της ομάδας. Πραγματοποιήσαμε αυτές τις παρατηρήσεις παρούσες και οι δυο μας στην τάξη, για μια πλουσιότερη συνολική εμπειρία και για να μπορούμε να μοιραστούμε, να στοχαστούμε και να ερμηνεύσουμε τις παρατηρήσεις μας μαζί.

Στην καταγραφή της παρατήρησης που παρουσιάζεται παρακάτω δώσαμε στον χώρο τη θέση του πρωταγωνιστή. Δώσαμε επίσης προτεραιότητα στις δράσεις και τις σχέσεις που πραγματοποιήθηκαν μέσα σε αυτόν. Τα κινητικά ερεθίσματα αποτελούνταν από ένα σύνολο καθισμάτων τοποθετημένων πάνω σε ένα βάθρο που μπορούσε να προσεγγιστεί από μια μικρή ράμπα. Σε ένα άλλο επίπεδο τοποθετήσαμε ένα τραπέζι όπου τα παιδιά μπορούσαν να ανεβαίνουν. Αρχικά παρατηρήσαμε πώς το παιδί πειραματιζόταν με το σώμα του, ανεβαίνοντας και κατεβαίνοντας στη ράμπα και στο τραπέζι. Αργότερα παρατηρήσαμε πώς χρησιμοποιούσαν τα υλικά παιχνιδιού για να

διαδράσουν με τα αντικείμενα του δωματίου (αφήνοντας κομμάτια ξύλου να γλιστρήσουν στη ράμπα και μεταφέροντας αντικείμενα από το τραπέζι στο πάτωμα). Σε εκείνο το σημείο όλα τα πράγματα που είχαμε καταγράψει στη λίστα για τις παρατηρήσεις μας είχαν εξαντληθεί και προχωρήσαμε δίνοντας περισσότερα υλικά, τα οποία προκάλεσαν νέους πειραματισμούς με τη βαρύτητα και την τριβή.

Μερικές από τις σημειώσεις που κάναμε και μπορεί να δει κανείς στον πίνακα είναι:

- Το παιδί αναζητά στρατηγικές για να ανέβει, καθώς και για να κατέβει: ανεβαίνει στα έπιπλα, τεντώνεται για να κατεβεί...
- Παρατηρεί και υπολογίζει το ύψος πριν σκαρφαλώσει. Όταν νιώσει σιγουριά, στέκεται όρθιο στα υψηλότερα έπιπλα, αναζητώντας το βλέμμα τον ενήλικα: ξεκινώντας από ξαπλωμένο και κοιτάζοντας το πάτωμα, εξελίσσεται στην όρθια στάση και το περπάτημα.
- Μεταφέρει αντικείμενα από το τραπέζι στο πάτωμα. Για να το κάνει αυτό, ρίχνει τα αντικείμενα από το τραπέζι στο πάτωμα και στη συνέχεια τεντώνεται και κατεβαίνει στο πάτωμα. Όταν βρεθεί στο πάτωμα, σταματά να τεντώνεται. Φαίνεται να το βρίσκει συναρπαστικό, καθώς αρχίζει να ρίχνει αντικείμενα από άλλα μέρη: από το επάνω μέρος του επίπλου, το τραπέζι, τη ράμπα ...

Σε αυτό το στάδιο, μετά από κάποιους μήνες διαβάσματος, κοινού προβληματισμού, συζητήσεων και μαθημάτων κατάρτισης, συνεχίσαμε να παρατηρούμε και να καταγράφουμε καθημερινά όλες αυτές τις σχέσεις που παρατηρούσαμε, με σκοπό να προσφέρουμε στα παιδιά νέες προκλήσεις και ερωτήματα που εκπληρώνουν την ανάγκη τους για κίνηση. Τα στοιχεία που αρχικά μας βοήθησαν να ακολουθήσουμε αυτή την κατεύθυνση, αναθεωρήθηκαν στη διάρκεια αυτών των μηνών. Κάθε νέα παρατήρηση, συζήτηση και προβληματισμός μάς βοήθησε να επεξεργαστούμε την άποψή μας και να προσαρμόσουμε τον τρόπο με τον οποίο οργανώνουμε τα ερεθίσματα, τον χρόνο και τα υλικά που θέτουμε στη διάθεση των παιδιών. Συνολικά επιβεβαιώσαμε την αντίληψη του χώρου ως εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο μια καλά μελετημένη αισθητική και προσεκτικά σχεδιασμένα και στρατηγικά τοποθε-

τημένα υλικά στοχεύουν να διεγείρουν τη σκέψη, την περιέργεια και την επιθυμία για ανακάλυψη, πυροδοτώντας έτσι τις ενέργειες και τις ερωτήσεις των παιδιών. Βασικός μας στόχος είναι αναμφίβολα να ανοίξουν νέοι εκπαιδευτικοί ορίζοντες για τα παιδιά.

Τέλος, θα θέλαμε να επισημάνουμε πόσο πολύτιμος ήταν ο στοχασμός που προηγήθηκε της παρατήρησης, καθώς μας οδήγησε στην ανάπτυξη των προαναφερθέντων θεμάτων. Τα θέματα αυτά, διατυπωμένα με μορφή ερωτήσεων, μας ανάγκασαν να στρέψουμε το βλέμμα στα παιδιά και στις πραγματικές τους ανάγκες. Χωρίς αμφιβολία, πολλές πτυχές θα μπορούσαν να περάσουν απαρατήρητες, αν δεν είχαμε σταθεί και κοιτάξει προσεκτικά, προσαρμόζοντας τους χώρους και τα υλικά στα ενδιαφέροντα και στις ανάγκες των παιδιών. Επιπλέον, όλο αυτό μας επέτρεψε να δούμε ποιες στρατηγικές χρησιμοποιούν τα παιδιά για να βρουν τις δικές τους απαντήσεις στις νέες προκλήσεις που προκύπτουν. Γιατί, όπως έχει είτε ο Loris Malaguzzi, «όταν η δουλειά της ημέρας σας τελειώνει, θα πρέπει να αναρωτιέστε: Τι έχω μάθει σήμερα γι' αυτό το παιδί;».

Μια άλλη πτυχή που θεωρούμε βασική είναι το πώς θα κάνουμε γνωστές τις παρατηρήσεις μας στις οικογένειες και στους συναδέλφους μας. Στην περίπτωσή μας, τεκμηριώσαμε τη διαδικασία και, μεταξύ άλλων, τη δημοσιεύσαμε στο ημερολόγιο της τάξης μας, παρουσιάζοντας την πορεία που είχαμε σχεδιάσει για την ομάδα των παιδιών και συνοδεύοντας τις σκέψεις και τις σημειώσεις μας με εικόνες και φωτογραφίες.

Η Maria Rovira López, είναι παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας, απόφοιτος παιδαγωγικής, με εκπαίδευση στην παιδαγωγική των σχολείων του Reggio Emilia. Συντονίζει την ομάδα εργασίας του Rosa Sensat «Δεοντολογία και αισθητική στα σχολεία του Reggio Emilia». Είναι μέλος του «Σεμιναρίου προβληματισμού σχετικά με τις αρχές του Ινστιτούτου Pikler-Lóczy», επίσης στο Rosa Sensat.

Η Maria Mercè Austrich i Comas, είναι παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας, απόφοιτος Παιδαγωγικής. Μετεκπαιδεύτηκε στη μουσική εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία και στη μουσική γλώσσα. Εκπαιδεύτηκε στην ελεύθερη κίνηση και την παιδαγωγική τεκμηρίωση. Είναι μέλος της ομάδας εργασίας «Τέχνη και Λογοτεχνία» στο Rosa Sensat.

ΕΣΤΙΑΖΟΝΤΑΣ ...

Οι παιδαγωγοί στις σύγχρονες πρακτικές της εκπαίδευσης στην πρώτη παιδική ηλικία

Ankie Vandekerckhove

Το *KIDDO* είναι ένα ολλανδο-φλαμανδικό περιοδικό για το προσωπικό της Προσχολικής Εκπαίδευσης και Φροντίδας (ΠΕΦ). Τους τελευταίους μήνες οι συντάκτες πρόσθεταν σε κάθε τεύχος ένα άρθρο σχετικά με τους παιδαγωγούς και το συνδύαζαν με το τι θα μπορούσαν να σημαίνουν οι ιδέες και οι απόψεις τους για την εφαρμοζόμενη πρακτική στους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία. Στο τέλος του 2015 δημοσιεύθηκε ένα ειδικό τεύχος, στο οποίο συγκεντρώθηκαν αυτές οι 22 ιδέες. Συζητήσαμε με την *Ellen Rutgeerts*, συντάκτρια του *KIDDO* και συντονίστρια της δράσης αυτής στο *VBJK*, σχετικά με την πρωτοβουλία αυτή.

Ποιο είναι το νόημα αυτής της σειράς άρθρων για τους παιδαγωγούς;

ΑΠ: Ανάμεσα σε όλες τις εξελίξεις στην ΠΕΦ όσον αφορά προγράμματα σπουδών, παιδαγωγικά πλαίσια, συστήματα ποιότητας κ.λπ, εμείς στο *KIDDO* σκεφτήκαμε ότι ίσως θα ήταν καλό να κάνουμε ένα βήμα πίσω και να δούμε διάφορα συγγράμματα σχετικά με την παιδαγωγική και την ανατροφή των παιδιών γενικότερα. Αναζητήσαμε τις απόψεις, θεωρίες και γνώμες όχι μόνο παιδαγωγών, αλλά και άλλων «σπουδαίων μυαλών», για να δούμε αν και πώς αυτές διαμορφώνουν ακόμη τον τρόπο με τον οποίο σχετιζόμαστε και δουλεύουμε με τα παιδιά στην ΠΕΦ. Η τελική επιλογή περιλαμβάνει όχι μόνο παιδαγωγούς διαφορετικών σχολών και χρονικών περιόδων, αλλά και άλλους επαγγελματίες, όπως έναν γιατρό, έναν δημοσιογράφο, ακόμα και έναν ζωγράφο, τον Πικάσο. Ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ είναι ο πρεσβύτερος, ενώ αρκετοί έχουν πεθάνει, όμως μερικοί είναι νεότεροι και ζωντανοί σήμερα, όπως ο Haim Omer. Με τον τρό-

πο αυτό καταρτίσαμε μια λίστα με 22 στοχαστές, από τον Rudolf Steiner μέχρι την Emmi Pikler, από τον Jean Piaget μέχρι τον Micha De Winter, και από τη Maria Montessori μέχρι τον Tom Hodgkinson.

Ξεκινώντας από το 2013, κάθε τεύχος του *KIDDO* εστίασε σε ένα άτομο. Περιγράψαμε σύντομα το υπόβαθρο και τις εμπειρίες της ζωής του, πιθανώς εξηγώντας εν μέρει το όραμα και τις επαγγελματικές απόψεις του. Για παράδειγμα, ο Bowlby ίσως να μην είχε ασχοληθεί τόσο με τη συναισθηματική σχέση, αν, ως παιδί, είχε μια πιο θερμή και στενή σχέση με τους γονείς του. Στη συνέχεια εξηγήσαμε σύντομα τις κυριότερες απόψεις και πώς αυτές οι ιδέες θα μπορούσαν ή θα έπρεπε να επηρεάσουν την καθημερινή εργασία με μικρά παιδιά και τις οικογένειές τους. Αυτή η «μετάφραση» γίνεται τόσο με γενικές δηλώσεις («Κάθε παιδί είναι μοναδικό»), όσο και με συγκεκριμένα παραδείγματα («Αφήστε το παιδί να συνηθίσει στο περιβάλλον ημερήσιας φροντίδας παρουσία των γονέων του»)

Τι σας έδωσε την ιδέα να ξεκινήσετε αυτή τη σειρά για διάσημους παιδαγωγούς και άλλους «στοχαστές»;

ΑΠ: Όλοι γνωρίζουμε ότι υπάρχουν πολλές θεωρίες και ιδέες για την εκπαίδευση και την ανατροφή των παιδιών και για τη σχέση με αυτά. Το υπόβαθρο προτύπων και αξιών αλλάζει στην πορεία του χρόνου. Ενώ μια γενιά απαιτούσε, πάνω απ' όλα, την υπακοή των παιδιών, η επόμενη γενιά έδινε σημασία στη διαπραγμάτευση και στον διάλογο. Μπορείτε να διαβάσετε άρθρα σχετικά με τη σημασία της θετικής άσκησης του γονικού ρόλου, ενώ την ίδια στιγμή να δημοσιευθεί ένα άλλο άρθρο που να υποστηρίζει ότι οι

γονείς θα πρέπει «να σταματήσουν αυτή τη θετική στάση». Υπάρχει γενικά μεγάλη σύγχυση κατά καιρούς.

Γι' αυτό και αναρωτηθήκαμε... Αν τα παιδαγωγικά οράματα και τα μοντέλα αντιφάσκουν μεταξύ τους, ποια είναι η αξία τους; Ή, εάν υπάρχουν τόσο πολλές παιδαγωγικές απόψεις και ιδέες, ποια ή ποιες θέλω να επιλέξω; Πώς μπορώ να εργαστώ έχοντας κάτι ως στήριγμα;

Γι' αυτό αποφασίσαμε ότι μια σειρά άρθρων για (όσους θεωρούμε) τα «μεγάλα παιδαγωγικά μυαλά» θα είχε ενδιαφέρον. Τόσο ως υποστήριξη για τους ανθρώπους του επαγγέλματος όσο και ως μια πρόσκληση να αναλογιστούν με ποιον τρόπο εκτελούν τη δουλειά τους με τα παιδιά και να (επανα)καθορίσουν το δικό τους παιδαγωγικό πλαίσιο σκέψης.

Στη διάρκεια του συνεδρίου του KIDDO το 2015 ο Angelo Van Gorp, καθηγητής της ιστορίας της παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο της Γάνδης, παρουσίασε μερικές συμβουλές για τους επαγγελματίες του τομέα. Οι αναγνώστες του KIDDO πάλι μας έδωσαν ιδέες σχετικά με τα άρθρα και το πώς τους έκαναν να σκεφτούν περισσότερο πάνω στη δουλειά τους και στο παιδαγωγικό τους όραμα. Επιτρέψτε μου να σας παρουσιάσω μερικές από αυτές τις σκέψεις...

Η χρήση πραγμάτων από το παρελθόν δεν είναι απαραίτητα κάτι κακό. Πολλά στοιχεία των «παλαιότερων» θεωριών παιδαγωγικής ή μάθησης παραμένουν ακόμη με πολλές μορφές και σχήματα. Αυτό δεν είναι κακό, αντιθέτως, μπορεί να βοηθήσει τους παιδαγωγούς να αποκτήσουν μεγαλύτερη επίγνωση του υπόβαθρου που χρωματίζει το έργο τους με τα παιδιά. Μπορεί να τους βοηθήσει να προσαρμόσουν αυτό το υπόβαθρο στην κατάσταση στην οποία βρίσκονται σήμερα. Ωστόσο, γνώση του παρελθόντος δεν σημαίνει και προσκόλληση σε αυτό. Η ετοιμότητα να συνδεθούν οι παλαιότερες απόψεις με τη σημερινή πραγματικότητα, με το σημερινό περιβάλλον και τον χώρο εργασίας, παραμένει σημαντική. Παραμείνετε προσεκτικοί σε ό,τι πραγματικά χρειάζονται τα παιδιά στην δουλειά που εργάζεστε, στο τι πραγματικά είναι. Προσπαθείτε συνεχώς να καταλάβετε τι περιμένουν οι γονείς τους, συζητάτε μαζί τους, κάντε δραστηριότητες μαζί τους για να τους γνωρίσετε καλύτερα. Ανοίξτε το παιδαγωγικό σας όραμα στη γειτονιά του σταθμού σας, συνδεθείτε και μοιραστείτε ιδέες σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών στη σημερινή κοινωνία.

Άλλο ένα πράγμα που πρέπει να ξέρουμε είναι το ότι δεν υπάρχουν άγιοι ή τέλειοι ήρωες. Όσο και αν σας εμπνέουν οι θεωρίες κάποιου, όσο και αν ενθουσιάξετε με τις ιδέες ενός παιδαγωγού, φροντίστε να επιτρέψετε στον εαυτό σας να ξεφεύγει κατά καιρούς. Η αυστηρή προσκόλληση σε ένα όραμα ή η απροθυμία να προβληματιστείτε σχετικά με αυτό, οδηγεί στη στενομυαλιά και στην απώλεια της ανοιχτής σκέψης. Ασφαλώς σάς προτρέπουμε να εμπνευστείτε, αλλά στη συνέχεια να προχωρήσετε και να μετατρέψετε αυτές τις εμπνεύσεις σε δική σας πρακτική. Καμιά παιδαγωγική θεωρία και κανένα όραμα δεν πρέπει να γίνει βίβλος.

Άρα αυτές οι απόψεις και τα οράματα είναι απλώς ένας κατάλογος από όπου επιλέγουμε;

ΑΠ: Σε αυτή τη σειρά άρθρων δεν επιδιώ-

ξαμε να παρουσιάσουμε τι είπε ακριβώς ο καθένας. Κατά κάποιο τρόπο, οι θεωρίες τους είναι και αυτές ερμηνείες του παρόντος τους. Το σημαντικό είναι να κάνει κανείς μια ισχυρή σύνθεση αυτών των απόψεων, όπου όλα τα στοιχεία συνταιριάζονται καλά μέσα σε ένα συνεκτικό μοντέλο για το πώς φαντάζεται την «καλή πρακτική». Για παράδειγμα, οι Gordon, Dolto και Korczak δίνουν μεγάλη σημασία στην επικοινωνία με τα παιδιά, αλλά ο καθένας το κάνει με διαφορετικό τρόπο. Ο Freire και ο Omer ανέπτυξαν ιδέες για το κύρος μέσα στις παιδαγωγικές σχέσεις, αλλά έχουν ελάχιστα κοινά σημεία. Οι Rousseau, Malaguzzi και Petersen υποστηρίζουν μια ευρεία και ολιστική ανάπτυξη των παιδιών, σε στενή σύνδεση με την κοινότητά τους, αλλά χρησιμοποιούν διαφορετικές μεθόδους για να το επιτύχουν. Και τα λοιπά και τα λοιπά.

Το ερώτημα για τους αναγνώστες μας είναι: τι διαβάζει κανείς μέσα σε αυτά, τι μπορεί να αποκομίσει για τη δουλειά του, τι να θεωρήσει σημαντικό; Εάν μπορείτε να συγκροτήσετε κάτι συνεκτικό από όλα αυτά, τότε σχεδιάζετε μια σωστή και ισχυρή παιδαγωγική άποψη για τον παιδικό σταθμό σας, άσχετα να θα την ονομάσετε «Pickler» ή «Steiner».

Προσπαθήσαμε επίσης να καλέσουμε τους ανθρώπους να συνεργαστούν πάνω αυτές τις απόψεις με τους συναδέλφους τους. Να διαθέσουν χρόνο για να συλλογιστούν πάνω στις διαφορετικές ιδέες, πάνω στο ποιες απόψεις θα ταίριαζαν καλύτερα σε όλους τους συνεργάτες τους. Στην καθημερινή πρακτική η αλλαγή του τρόπου συνεργασίας με τους γονείς, η

εισαγωγή νέων τρόπων διάδρασης με τα παιδιά, νέου υλικού για το παιχνίδι κ.ο.κ. δεν είναι πάντα τόσο εύκολη όσο μπορεί να φαίνεται. Απαιτεί χρόνο, πρακτική, συζήτηση, οπισθοχωρήσεις, μέχρι να είμαστε σε θέση να κάνουμε βήματα μπροστά. Αυτό είναι απολύτως φυσιολογικό. Η συγκρότηση μιας κοινής άποψης και η απόκτηση κοινής αντίληψης χρειάζεται συνεχή διάλογο. Η συζήτηση των θεμάτων που τα μέλη της ομάδας θεωρούν σημαντικά για τη δουλειά τους σε όλα τα επίπεδα, δεν είναι ποτέ χάσιμο χρόνου, το αντίθετο! Ελπίζουμε ότι με τη σειρά των άρθρων για τους παιδαγωγούς δώσαμε στις ομάδες κάποιες γνώσεις που μπορούν να τις εμπνεύσουν και να τις υποστηρίξουν σε αυτή τη διαδικασία.

Γράψατε μόνο για τους παλιότερους (και αποθανόντες) παιδαγωγούς;

ΑΠ: Όχι, δεν το κάναμε αυτό! Ο προβληματισμός σχετικά με την εκπαίδευση και τη σχέση με τα παιδιά δεν είναι μόνο δικό τους προνόμιο. Γι' αυτό και προσθέσαμε και άλλους, όπως ο Pablo Picasso («Κάθε παιδί είναι ένας καλλιτέχνης. Το πρόβλημα είναι πώς να παραμείνει καλλιτέχνης όταν θα μεγαλώσει») ή ο Alfie Kohn («Ο τρόπος που τα παιδιά μαθαίνουν να παίρνουν καλές αποφάσεις είναι παίρνοντας αποφάσεις, όχι ακολουθώντας οδηγίες»).

Γράψαμε επίσης και για τις τρέχουσες θεωρίες και οράματα. Για παράδειγμα, για τον Hodgkinson. Ο ίδιος και η σύζυγός του ήταν πολυάσχολοι άνθρωποι καριέρας, δουλεύοντας σαν τρελοί για να αντι-

μετωπίσουν τα έξοδα για το σπίτι τους στο Λονδίνο – νταντά και σχολείο για τα 3 παιδιά τους. Ο Hodgkinson αποφάσισε να κάνει ένα βήμα πίσω και να αμφισβητήσει αυτή τη φρενήρη κούρσα που όλοι φαίνεται να ζούμε. Η «χαλαρότητα» έγινε το σύνθημά του, ακόμη και στην ανατροφή των παιδιών του, με αποτέλεσμα το βιβλίο του να γίνει μπεστ σέλερ. Αυτό λέει πολλά για την εποχή όπου ζούμε: η επιτυχία πρέπει να οφείλεται στο ότι πολλοί από εμάς παραδεχόμαστε πολλά από αυτά που γράφει για μια πιο χαλαρή ανατροφή των παιδιών. Ωστόσο ο συγγραφέας δεν έχει κανένα τυπικό παιδαγωγικό υπόβαθρο. Γράφει για όλες τις αμφιβολίες που μπορούμε να έχουμε ως γονείς: πότε να αφήσουμε τα πράγματα να κυλήσουν και πότε να επιμείνουμε; Πότε να επιμείνουμε σε ορισμένους κανόνες και πότε να ακολουθήσουμε το ρεύμα; Και 1.000 ακόμα ερωτήσεις με τις οποίες παλεύουν οι γονείς σε καθημερινή βάση. Δίνει, λοιπόν, ξεκάθαρες απαντήσεις στο προσωπικό της ΠΕΦ; Όχι ασφαλώς... Αλλά στέλνει ένα μήνυμα: αν οι γονείς ψάχνουν τρόπους να αναθρέψουν τα παιδιά τους, γιατί να μην κάνουμε μαζί τους αυτή την αναζήτηση; Γιατί να μην προσπαθήσουμε να μπούμε στη θέση τους και να αναζητήσουμε τι θα μπορούσε να είναι αποδοτικό γι' αυτούς και τα παιδιά τους; Προσπαθήστε να σκεφτείτε μαζί με τους γονείς γιατί, ενώ το μεγάλο παιδί ήταν «τόσο εύκολο μωρό», το δεύτερο παιδί κλαίει τόσο συχνά και τι μπορείτε να κάνετε γι' αυτό. Προσπαθήστε να καταλάβετε γιατί αυτό το αγόρι αισθάνεται τόσο άβολα μέσα στην ομάδα. Τι χρειάζεται; Τι του αρέσει πραγματικά; Ως παιδαγωγός, τις περισσότερες φορές δεν θα μπορέσετε να τα καταλάβετε όλα αυτά χωρίς επαφή με τους γονείς. Αυτοί δεν είναι μόνο οι πρώτοι παιδαγωγοί (μερικές φορές πιο εύκολο στα λόγια παρά στην πράξη) αλλά ξέρουν τα παιδιά τους καλύτερα.

Εσείς σπουδάσατε παιδαγωγική;

ΑΠ: Ναι, πράγματι... και αυτό είναι, φυσικά, μια πρόκληση. Έχω σπουδάσει παιδαγωγική και είμαι τέλεια με τα παιδιά: ο θηλασμός, η «τρομερή ηλικία των 2 ετών», τα «γιατί», οι μαθησιακές διαδικασίες, η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, ο σωστός συνδυασμός αυτονομίας και φροντίδας, η αίσθηση του ανήκειν και της ζεστασιάς... Ναι, τα ξέρω όλα, δεν μου έμεινε καμιά απορία! Μακάρι να ήταν αυτό αλήθεια... Η βασική μου προσέγγιση είναι μάλλον περισσότερο του τύπου δοκιμής και λάθους...

Αυτό είναι ένα άλλο συμπέρασμα που έρχεται στον νου σε αυτή τη σειρά άρθρων. Όπως είπα και πριν, οι θεωρίες είναι θεωρίες, δεν είναι πρακτική, και οι θεωρίες και οι απόψεις τείνουν να εξελίσσονται και να αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου. Μερικοί παιδαγωγοί άρχισαν ακόμη και να αντιφάσκουν με τον εαυτό τους μετά από κάποιο διάστημα ή άλλαξαν κάποια μέρη των θεωριών τους. Δείτε τον Δρ. Srock: το πρώτο του βιβλίο δεν αναφέρει σχεδόν καθόλου τους πατέρες, μόνο μία σελίδα αφιερωμένη στον αρσενικό γονέα! Το βιβλίο έγινε μπεστ σέλερ, αλλά επίσης επικρίθηκε έντονα από τις φεμινίστριες (και οι πωλήσεις μειώθηκαν αναλόγως). Σε μεταγενέστερες εκδόσεις δόθηκε κάπως περισσότερη προσοχή στους πατέρες.

Συνεπώς, οι παιδαγωγικές θεωρίες έρχο-

νται και παρέρχονται (π.χ. δεν θεωρείται πλέον απαραίτητη η εκπαίδευση στη χρήση του «δοχείου» στους 18 μήνες και σε αυτή την ηλικία δεν χρειάζεται να αφήνουμε τα μωρά να κοιμούνται μπρούμυτα, όπως κάναμε μόλις πριν από μερικά χρόνια), αλλά πάντα μπορεί να βρεθεί μια σπίθα έμπνευσης, μια νέα οπτική, που θα σας στηρίξει στη δουλειά σας. Αλλά το δικό σας περιβάλλον, ο παιδικός σταθμός όπου δουλεύετε, το υπόβαθρο των οικογενειών, η γειτονιά... καθώς και οι πολιτικές, θα είναι για εσάς μια πρόκληση για να αναπροσαρμόσετε τις παιδαγωγικές απόψεις ορισμένων από τα «μυαλά» που θαυμάζετε.

Η Ankie Vandekerckhove εργάζεται σε προγράμματα του VBJK, Κέντρου Καινοτομίας στην Προσχολική Ηλικία.

Να δημιουργήσουμε ασφάλεια παρ' όλη τη φρίκη

**Μήνυμα από τον Σύλλογο «Le Furet»,
Στρασβούργο, Γαλλία**

Σχέδιο του Jean Jullien : "Είναι μια εικόνα αλληλέγγυα, μια εικόνα για όλο τον κόσμο"

Μετά από τα γεγονότα στο Παρίσι, ο Σύλλογος Le Furet ανησυχεί για τα μικρά και τα πολύ μικρά παιδιά ... τα οποία μερικές φορές τα ξεχνάμε, θεωρώντας ότι δεν μπορούν να καταλάβουν.

Ορισμένες σκέψεις προς τους επαγγελματίες της μικρής παιδικής ηλικίας...

Το παιδί αισθάνεται τις συγκινήσεις του ενήλικα

Σε αντίθεση με ό,τι μπορούμε να σκεφτόμαστε, τα νεαρά παιδιά και ιδιαίτερα τα πολύ μικρά είναι πολύ ευαίσθητα στις συγκινησιακές καταστάσεις των ενηλίκων που τα περιβάλλουν. Είναι απαραίτητο να τους εξηγήουμε, με λεπτότητα, αυτό που αισθανόμαστε, προκειμένου να τα καθησυχάσουμε.

Το παιδί αναπτύσσει τις δικές του υποθέσεις.

Αν τίποτα δεν εκφράζεται, το παιδί αναπτύσσει τις δικές του υποθέσεις και μπορεί να θεωρεί τον εαυτό του υπεύθυνο για τη συγκινησιακή κατάσταση του περιβάλλοντός του. Μπορούμε να πούμε: «Είμαι θλιμμένος διότι κάποιος σκοτώθηκαν» ή «Είμαι θυμωμένος με κάποιους κακούς που έβλαψαν ανθρώπους»...

Να απαγορεύονται, ει δυνατόν, οι εικόνες.

Το παιδί δεν θα πρέπει να εκτίθεται στις εικόνες που είναι πολύ εντυπωσιακές και

πολύ δύσκολες να τις καταλάβει. Η σαγήνη που μας ασκεί η θόνη μπορεί να εκληφθεί ως ανησυχητική, καθότι εκείνες τις στιγμές η διαθεσιμότητά μας χαλαρώνει. Καλύτερα να ακούμε ραδιόφωνο για να ενημερωνόμαστε.

Να φροντίζουμε τον εαυτό μας, να φροντίζουμε το παιδί.

Να ξαναβρούμε συνήθειες συμπεριφορές, να επικεντρωθούμε στο παρόν μαζί με το παιδί, να μιλήσουμε με άλλους ενήλικες, όταν το παιδί δεν είναι μπροστά, για όσα βιώνουμε και προσπαθούμε να κατανοήσουμε. Να αφήσουμε να περάσουν οι συγκινήσεις μας χωρίς να αγκιστρώνουμε σ' αυτές για να ξαναβρούμε λίγη ησυχία, προκειμένου να επανέλθει ο συλλογισμός.

Να αφουγκραζόμαστε το παιδί για να κατανοήσουμε.

Αξίζει να ακούσουμε ό,τι απορίες, φόβους, άγχη προκάλεσε η κατάσταση. Να παρατηρήσουμε αν κάτι έχει αλλάξει στη συμπεριφορά του. Μήπως χρειάζεται περισσότερο χάδια και κανάκεμα; Μήπως έχει διαταραχτεί ο ύπνος του, η όρεξή του ή η χώνευσή του; Οι συγκινήσεις εκφράζονται μέσω του σώματος.

Να καθησυχάζουμε με λόγια, κινήσεις, βλέμματα που μιλούν για την επανακτημένη ασφάλεια μας. Να μιλήσουμε με τον παιδίατρο ή τον ψυχολόγο σε περίπτωση που μας ανησυχίσουν κάποια σημάδια. Να μη μένουμε μόνοι μας με τα άγχη μας και να ζητάμε βοήθεια εάν αισθανόμαστε την ανάγκη.

Να αγαπάμε τη ζωή, τη δική μας κι εκείνη των μικρών μας ... Viva la vida!

Ε Ν Θ Ε Τ Ο

Το προσφυγικό ζήτημα και τα παιδιά: αναφορές

Α. Αναφορά σε ταινίες από το 18ο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης

<http://tdf.filmfestival.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=1341>

- Ένα σπίτι στον κόσμο / Αντρέας Κοφόρντ 38
- Ονειρεύομαι τη Δανία / Μίκαε Γκράβερσεν 39
- Πλωτό Ξενοδοχείο «Ευρώπη» / Βλάντιμιρ Τόμιτς 40
- Εδώ εξορία: Ημερολόγια από παιδιά πρόσφυγες / Μάνι Υ. Μπεντσελάχ..... 41
- Η πρώτη ταινία / Μαρκ Κάζινς 42
- Στο σχολείο / Σου Μου Ονγκ 43
- Το παιδί του Γκουαντάμο - Η ιστορία του Ομάρ Καντρ / Πάτρικ Ριντ 44
- Εγώ ... το πρόβλημα / Αλέξανδρος Μάρκου 45

Β. Εκπαιδευτικές Δράσεις για τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες

- Ένα αυτοσχέδιο σχολείο για τα προσφυγόπουλα στην Ειδομένη 46
<http://tvxs.gr/news/ellada/ena-aytosxedio-sxoleio-gia-ta-prosfygooyla-stin-eidomeni-fotografies>
- Εκπαιδευτικές δραστηριότητες από το ΕΚΠΑ για τα παιδιά των προσφύγων στον Ελαιώνα 48
<http://www.esos.gr/arhra/42900/ekpaideytikes-drastiriotites-apo-ekpa-gia-ta-paidia-ton-prosfygon-ston-elaiona>

Γ. Δράσεις για παιδιά και γονείς πρόσφυγες και μετανάστες

- Να τους υποδεχτούμε όπως τους αξίζει 51
Πέτρος Χαραβιτσίδης

Δ Δράσεις ευαισθητοποίησης για το προσφυγικό - μεταναστευτικό ζήτημα

- Δράσεις ευαισθητοποίησης για το προσφυγικό - μεταναστευτικό ζήτημα 53
5^ο Δημοτικό Σχολείο Δάφνης «Γεώργιος Μπουζιάνης»
- Προγραμμα «Νοιάζομαι και Δρω» 56

Α. Αναφορά σε ταινίες από το 18ο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης

11-20 Μαρτίου 2016

Ένα σπίτι στον κόσμο / Αντρέας Κοφόντ

Στη Δανία υπάρχει ένα σχολείο για προσφυγόπουλα από όλο τον κόσμο. Εδώ παρακολουθούν μαθήματα όσο περιμένουν να εξεταστεί η περίπτωση τους. Τα περισσότερα έχουν έρθει με τους γονείς τους, μερικά χωρίς αυτούς. Πολλά έχουν βιώσει από πολύ κοντά τον πόλεμο ή τη βία και ζουν με τραύματα. Όλα τους έχασαν το σπίτι τους. Η ταινία παρακολουθεί μία τάξη για ένα χρόνο και παρουσιάζει ένα τρυφερό πορτρέτο μιας ομάδας παιδιών που προσπαθούν να προσαρμοστούν, να μάθουν μια καινούργια γλώσσα, να κάνουν νέους φίλους και να αποκτήσουν ένα νέο σπίτι στον κόσμο.

Σκηνοθεσία: Αντρέας Κοφόντ
Σενάριο: Andreas Koefoed
Διεύθυνση Φωτογραφίας: Niels Thastum, Sophia Olsson, Andreas Koefoed
Μοντάζ: Jacob Schulsinger, Marion Tuor
Ήχος: Morten Groth Brandt
Μουσική: Bo Rande
Παραγωγός: Sara Stockmann
Παραγωγή: Sonntag Pictures, Denmark T. +45 2896 4414 contact@sonntagpictures.com www.sonntagpictures.com
Φορμά: DCP Έγχρωμο
Χώρα Παραγωγής: Δανία
Διάρκεια: 62'
Έτος Παραγωγής: 2015
Παγκόσμια εκμετάλλευση: DR International Sales/DR Byen, Denmark T. +45 3520 3040 F. +45 3520 3969 drsales@dr.dk www.drsales.dk
Βραβεία: Βραβείο Μεσαίου Μήκους Ντοκιμαντέρ –International Film Festival Amsterdam 2015, The Netherlands

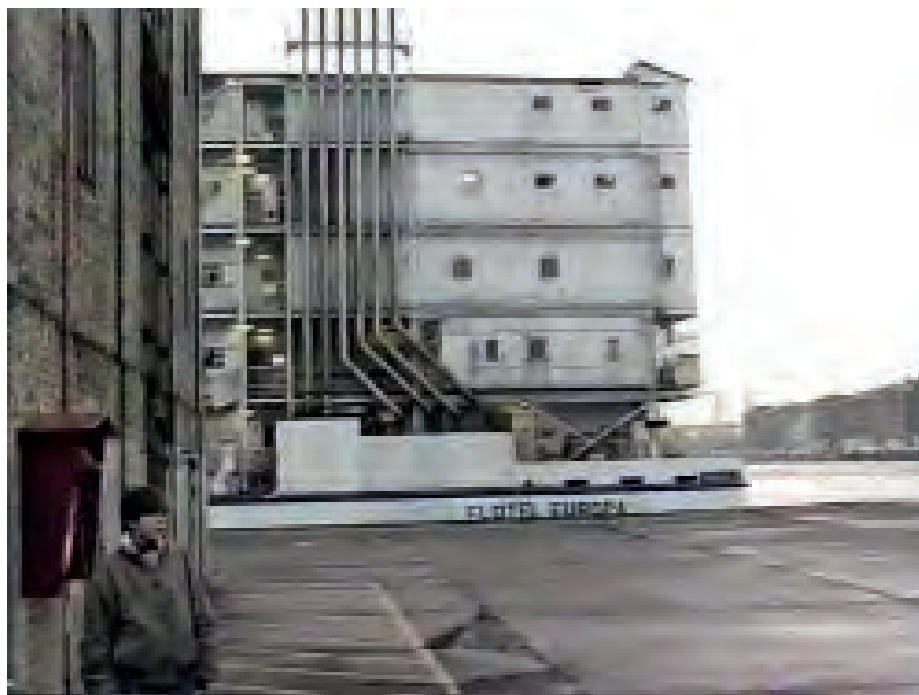
Ονειρεύομαι τη Δανία / Μίκαελ Γκράβερσεν

Ο Πιασουλάχ ήρθε στη Δανία ολομόναχος, από το Αφγανιστάν, όταν ήταν 15 χρονών. Αν και βλέπει εφιάλτες με τον θείο του να προσπαθεί να τον σκοτώσει, στη Δανία έχει βρει ασφάλεια και φίλους. Όταν η αίτησή του για άσυλο απορρίπτεται και αυτός γίνεται 18, εξαφανίζεται από το κέντρο ασύλου, καθώς ετοιμάζονται να τον στείλουν πίσω στο Αφγανιστάν. Ζώντας παράνομα στην Κοπεγχάγη, αποφασίζει να φύγει για την Ιταλία με την ελπίδα ότι θα πάρει την άδεια παραμονής που θα του επιτρέψει να επιστρέψει στη Δανία που θεωρεί ότι είναι το σπίτι του. Αλλά η ζωή στην Ιταλία είναι πολύ διαφορετική απ' ό,τι περίμενε... Μια σκληρή ματιά στο τι συμβαίνει σε ένα από τα πολλά ασυνόδευτα προσφυγόπουλα που εξαφανίζονται από τα κέντρα ασύλου της Δανίας και καταλήγουν στη σκοτεινή πλευρά της Ευρώπης.

Σκηνοθεσία:	Μίκαελ Γκράβερσεν
Σενάριο:	Michael Graversen
Διεύθυνση Φωτογραφίας:	Michael Graversen
Μοντάζ:	Rebekka Jorgensen, Sofie Steenberger
Ήχος:	Raoul Brand
Μουσική:	Uno Helmersson, Katharina Nuttall
Παραγωγός:	Lise Saxtrup
Παραγωγή:	Klassefilm Aps, Denmark T. +45 2026 7440 info@klassefilm.dk www.klassefilm.dk
Φορμά:	HD Έγχρωμο
Χώρα Παραγωγής:	Δανία
Διάρκεια:	60'
Έτος Παραγωγής:	2016
Παγκόσμια εκμετάλλευση:	Autlook Filmsales, Austria Salma Abdalla T. +43 676 900 3771 salma@autlookfilms.com www.autlookfilms.com

Πλωτό Ξενοδοχείο «Ευρώπη» / Βλάντιμιρ Τόμιτς

Το 1992, έφτασε στη Δανία ένα κύμα προσφύγων από τον πόλεμο στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Καθώς τα υπάρχοντα προσφυγικά στρατόπεδα ήταν εντελώς γεμάτα, ο Ερυθρός Σταυρός έφερε ένα τεράστιο πλοίο στα κανάλια της Κοπεγχάγης. Το Flotel Eurora έγινε ένα προσωρινό σπίτι για χιλιάδες ανθρώπους που περίμεναν να βγει απόφαση για τις αιτήσεις χορήγησης ασύλου που είχαν καταθέσει. Μεταξύ αυτών και ένα αγόρι 12 ετών, ο Βλάντιμιρ, ο οποίος έφυγε από το Σαράγεβο μαζί με τη μητέρα και τον μεγαλύτερο αδερφό του. Έμειναν δύο χρόνια πάνω στο Flotel Eurora. Δύο δεκαετίες μετά, ο Βλάντιμιρ, ο σκηνοθέτης, μας δείχνει πώς ήταν να μεγαλώνεις πάνω σε αυτό το γεμάτο από τον απόηχο του πολέμου πλοίο, μαζί με άλλα πράγματα που συνθέτουν την εφηβεία. Η ιστορία της ενηλικίωσης συνοδεύεται από προσωπικό αρχειακό υλικό σε VHS, τραβηγμένο από πρόσφυγες που μοιράστηκαν μαζί τους το «χωροχρονικό κενό» του Flotel.

Σκηνοθεσία:	Βλάντιμιρ Τόμιτς
Σενάριο:	Vladimir Tomic
Διεύθυνση Φωτογραφίας:	Υλικό αρχείου
Μοντάζ:	Srđan Keča
Ήχος:	Alex Pavlović
Παραγωγός:	Srđan Keča, Selma Jusufbegovic
Παραγωγή:	Vladimir Tomic
Συμπαράγωγή:	Uzrok, Serbia
Αφήγηση:	Vladimir Tomic
Φορμά:	DCP Έγχρωμο
Χώρα Παραγωγής:	Δανία-Σερβία
Διάρκεια:	71'
Έτος Παραγωγής:	2015
Παγκόσμια εκμετάλλευση:	Vladimir Tomic T. +45 23 0744 780 mail@vladimirtomic.com www.vladimirtomic.com
Βραβεία (επιλογή):	Βραβείο Αναγνώστών της εφημερίδας Tagesspiegel, Ειδική Μνεία της Επιτροπής (Βραβείο Ειρήνης) – Berlinale IFF 2015, Germany Ειδικό Βραβείο της Επιτροπής – Documenta Madrid 2015, Spain Βραβείο Καλύτερου Ντοκιμαντέρ – Beldocs FF 2015, Serbia Ειδική Μνεία της Επιτροπής – Sarajevo FF 2015, Bosnia and Herzegovina Βραβείο για το Καλύτερο Πρωτοεμφανιζόμενο Ντοκιμαντέρ – Jihlava IFF 2015, Czech Republic

Εδώ εξορία: Ημερολόγια από παιδιά πρόσφυγες / Μάνι Υ. Μπεντσελάχ

Ένα εξαιρετικά, ευαίσθητο πορτρέτο των προσφυγόπουλων που αναγκάζονται να διαφύγουν από τη βία του εμφυλίου πολέμου στη Συρία για τον γειτονικό Λίβανο. Το ντοκιμαντέρ, που γυρίστηκε μέσα σε έναν χρόνο, αφηγείται την ιστορία της ζωής των παιδιών μέσα από δικά τους λόγια και αποτυπώνει τη συγκινητική αλήθεια για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν την απώλεια, τις κακουχίες και τη συντριβή της ελπίδας. Η μαρτυρία τους σε αυτήν την ταινία είναι ένας ωραία σχηματισμένος μικρόκοσμος του ανθρώπινου κόστους που έχει ο συνεχιζόμενος εμφύλιος στη Συρία, ο οποίος έχει εξαναγκάσει πάνω από τέσσερα εκατομμύρια ανθρώπους να βρουν τρόπο να ξεφύγουν οι μισοί από αυτούς είναι παιδιά.

Σκηνοθεσία: Μάνι Υ. Μπεντσελάχ
Διεύθυνση Φωτογραφίας: Mani Y. Benchelah
Μοντάζ: Mariko Monpetit
Μουσική: Μάριος Τακούσης
Παραγωγός: Charly W. Feldman
Παραγωγή: MAKE Productions, UK T. +44 7540 249158 jazmin@makeproductions.com www.makeproductions.com
Φορμά: HDCam Έγχρωμο
Χώρα Παραγωγής: Λίβανος-Ελβετία-Μεγ. Βρετανία
Διάρκεια: 57'
Έτος Παραγωγής: 2015
Παγκόσμια εκμετάλλευση: Pamela Martinez, UK T. + 44 20 7642 0810 pamela@bouldercreekinternational.com
Βραβεία: Βραβείο της Διεθνούς Κριτικής Επιτροπής – Document International Human Rights Festival 2015, UK

Η πρώτη ταινία / Μαρκ Κάζινς

Ένας φόρος τιμής στο σθένος της παιδικής φαντασίας. Όταν ο σκηνοθέτης και το συνεργείο του ταξιδεύουν στο Γκόπταπα, ένα μικρό κουρδικό χωριό στο βόρειο Ιράκ που καταστράφηκε από το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν, συναντούν παιδιά που το μόνο που έχουν γνωρίσει είναι ο πόλεμος και δεν έχουν καμία εμπειρία από τη μαγεία του σινεμά. Οι συντελεστές της ταινίας έραψαν μία οθόνη από σεντόνια και έβαλαν μπρος μια μηχανή προβολής, στήνοντας έτσι στη στιγμή έναν κινηματογράφο που παίζει κλασικές παιδικές ταινίες στο κέντρο του χωριού. Αλλά η αληθινή μαγεία γεννιέται όταν τα παιδιά παίρνουν κάμερες και γυρίζουν τις δικές τους ταινίες, που σφύζουν από τον θαυμασμό και την απεριόριστη φαντασία τους. Οι ταινίες αυτές είναι το πραγματικό δώρο αυτού του ντοκιμαντέρ, το εισιτήριο για να δει κανείς ένα διαφορετικό Ιράκ και τον κόσμο μέσα από το παιδικό βλέμμα που μεταμορφώνει τα πάντα. Η ταινία αποκαλύπτει τη δύναμη του κινηματογράφου να μαγεύει και να εμπνέει, ακόμη και μέσα στην αιματοχυσία του πολέμου.

Σκηνοθεσία:	Μαρκ Κάζινς
Σενάριο:	Mark Cousins
Διεύθυνση Φωτογραφίας:	Mark Cousins
Μοντάζ:	Timo Langer
Μουσική:	Melissa Hui
Παραγωγός:	Gill Parry, Trish Dolman
Παραγωγή:	Connect Film, UK T. +44 131 661 1975 & Screen Siren Pictures, Canada T. +1 604 687 7591 www.screensiren.ca
Αφήγηση:	Mark Cousins
Φορμά:	DCP Έγχρωμο
Χώρα Παραγωγής:	Μεγ. Βρετανία-Καναδάς
Διάρκεια:	77'
Έτος Παραγωγής:	2009
Παγκόσμια εκμετάλλευση:	The First Movie, UK hello@thefirstmovie.net thefirstmovie.net Dogwoof, UK (DVD) shop@dogwoof.com www.dogwoof.com
Βραβεία:	Βραβείο Καλύτερου Ντοκιμαντέρ Παραστατικών Τεχνών – Prix Italia 2009, Italy

Στο σχολείο / Σου Μου Ονγκ

Ο ενδεκάχρονος Γιαρζάρ δεν θέλει τίποτε άλλο παρά να πάει σχολείο. Ωστόσο, καθώς μεγαλώνει στη φτωχή επαρχία ενώ ο πατέρας είναι απών και η μητέρα του σκοτώνεται στη δουλειά, ο Γιαρζάρ είναι απαραίτητος στο σπίτι, για να πιάνει χέλια και να τα πουλά στην αγορά, αλλά και για να δουλεύει στους ορυζώνες. Βάζει στην άκρη όσα κυάτ (σ.σ. το νόμισμα της Μιανμάρ) μπορεί προκειμένου να πετύχει τον στόχο του, ακόμα κι όταν ο κόπος του γίνεται διπλάσιος όταν ο μικρός του αδελφός ανακοινώνει πως θέλει κι αυτός να πάει στο σχολείο. Όσπου έρχεται η καταστροφή και η οικογενειακή τους καλύβα γκρεμίζεται από έναν κυκλώνα. Η ταινία είναι βασισμένη σε πραγματικές ιστορίες παιδιών που συνάντησε ο σεναριογράφος στο απομονωμένο χωριό του Απ-γιαούκ, όπου εκτυλίσσεται η ιστορία – εκεί, όπου η εκπαίδευση παίζει βασικό ρόλο στην προσπάθεια για καταπολέμηση της φτώχειας για την επόμενη γενιά.

Σκηνοθεσία: Σου Μου Ονγκ
Σενάριο: Su Su Hlaing
Παραγωγός: Shin Daewe
Φορμά: Mpeg4 file Έγχρωμο
Χώρα Παραγωγής: Μιανμάρ-Γερμανία
Διάρκεια: 16'
Έτος Παραγωγής: 2015

Το παιδί του Γκουαντάμο – Η ιστορία του Ομάρ Καντρ / Πάτρικ Ριντ

Ανήλικος στρατιώτης ή αμετανόητος τρομοκράτης; Ο εικοσιοχτάχρονος σήμερα Καναδός υπήρξε ήδη από την ηλικία των 15 ετών ένα αμφιλεγόμενο πρόσωπο. Το 2002, ο Καντρ συνελήφθη από Αμερικανούς στο Αφγανιστάν, κατηγορήθηκε για εγκλήματα πολέμου και φυλακίστηκε στο Γκουαντάναμο. Τον Οκτώβριο του 2010, ο Καντρ, ως ο μοναδικός ανήλικος που έχει δικαστεί ποτέ για εγκλήματα πολέμου, δήλωσε ένοχος για πέντε εγκλήματα πολέμου προκειμένου να αντιμετωπιστεί με επιείκεια, με αποτέλεσμα να καταδικαστεί σε οκταετή φυλάκιση και να έχει την ευκαιρία να εκτίσει την ποινή του στον Καναδά. Αργότερα, ανακάλεσε την ομολογία του.

Σκηνοθεσία:	Πάτρικ Ριντ
Διεύθυνση Φωτογραφίας:	John Westheuser
Μοντάζ:	Cathy Gulkin
Ήχος:	Sanjay Mehta, Peter Sawade
Μουσική:	Mark Korven
Παραγωγός:	Patrick Reed, Michelle Shephard, Peter Raymond
Παραγωγή:	White Pine Pictures, Canada T. +1 416 703 5580 info@whitepinepictures.com www.whitepinepictures.com
Φορμά:	DCP Έγχρωμο
Χώρα Παραγωγής:	Καναδάς
Διάρκεια:	80'
Έτος Παραγωγής:	2015
Παγκόσμια εκμετάλλευση:	Films Transit International Inc., Canada Jan Rofekamp T. +1 514 844 3358 F. +1 514 844 7298 jan@filmstransit.com www.filmstransit.com
Συν-σκηνοθεσία:	Michelle Shephard
Βραβεία:	Βραβείο Κοινού – Calgary IFF 2015, Canada

Εγώ... το πρόβλημα / Αλέξανδρος Μάρκου

Πριν από μια δεκαετία, τουλάχιστον 500 παιδιά (στην πλειοψηφία τους Ρομά αλβανικής καταγωγής, τους οποίους είχε μαζέψει η αστυνομία από τα φανάρια λίγο πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες) εξαφανίστηκαν από το ίδρυμα Αγία Βαρβάρα στην Αθήνα. Ο Νίκος, ο Άλεξ και ο Τόνι, οι ήρωες του ντοκιμαντέρ, ήταν μεταξύ αυτών των παιδιών. Η ταινία εστιάζει στη σημερινή ζωή αλλά και στο παρελθόν αυτών των συνανθρώπων μας, που δεν γνώρισαν τις οικογένειές τους ή που τους πούλησαν οι ίδιοι οι γονείς στους σύγχρονους δουλεμπόρους, οι οποίοι με τη σειρά τους τους εξανάγκαζαν να ζητιανεύουν στα φανάρια. Το ντοκιμαντέρ αποκαλύπτει πώς μεγάλωσαν αυτά τα παιδιά χωρίς οικογένεια στους δρόμους και στα ιδρύματα, πώς ζουν σήμερα και τι προβλήματα αντιμετωπίζουν.

Σκηνοθεσία:	Αλέξανδρος Μάρκου
Σενάριο:	Αλέξανδρος Μάρκου
Διεύθυνση Φωτογραφίας:	Ευθύμης Σημαδόπουλος
Μοντάζ:	Περικλής Κλιγκόπουλος
Μουσική:	Lyrical Punishment
Παραγωγός:	Αλέξανδρος Μάρκου
Φορμά:	DCP Έγχρωμο
Χώρα Παραγωγής:	Ελλάδα
Διάρκεια:	53'
Έτος Παραγωγής:	2015
Παγκόσμια εκμετάλλευση:	Αλέξανδρος Μάρκου markoualex71@gmail.com markoualex@yahoo.gr

Β. Εκπαιδευτικές Δράσεις για τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες

Ένα αυτοσχέδιο σχολείο για

<http://tvxs.gr/news/ellada/ena-aytosxedio-sxoleio-gia-ta-prosfygopoyla-stin-eidomeni-fotografies>

Ένα αυτοσχέδιο σχολείο με μικρούς κι όχι μόνο, μαθητές έχει στηθεί στον προσφυγικό καταυλισμό της Ειδομένης, για τα ξεριζωμένα από τις πατρίδες τους παιδιά. Τα παιδιά του πολέμου που φοιτούν σε αυτό, διδάσκονται και διδάσκουν, πρώτα από όλα...ότι η ζωή συνεχίζεται.

«Idomeni cultural center» γράφει η ταμπέλα στη μεγάλη σκηνή που έστησε μια ανεξάρτητη ομάδα εθελοντών. Το πρόγραμμα ξεκινάει στις 9 με τα παιδιά να παίρνουν πρωινό και στη συνέχεια να διδάσκονται αραβικά, κουρδικά και μαθηματικά. Δάσκαλοι είναι πρόσφυγες που στην πατρίδα τους ασκούσαν το επάγγελμα. Ομάδες εθελοντών παράλληλα διδάσκουν στα προσφυγόπουλα τις ξένες γλώσσες που θα χρειαστούν, όταν κάποια στιγμή η Ευρώπη ανοίξει τα σύνορα και τους επιτρέψει να αποκτήσουν μία νέα πατρίδα.

«Αυτό είναι βέβαια εξαιρετικά δύσκολο κα-

τα προσφυγόπουλα στην Ειδομένη

15 Απρ. 2016

Θώς πολλά από τα παιδιά δε γνωρίζουν καν τη γραφή της μητρικής τους γλώσσας αφού, λόγω των πολέμων, δεν πήγαν ποτέ σχολείο. Και μιλάμε για παιδιά που είναι 11 ή 12 χρονών» λέει στο ΑΠΕ- ΜΠΕ ο Ντάνιελ, ένας από τους εθελοντές που μπροστά σε έναν πίνακα προσπαθεί να μάθει στα προσφυγόπουλα απλές προτάσεις στα αγγλικά.

Κάποια άλλα παιδιά, απορροφημένα στα τετράδια ζωγραφικής τους, αντιγράφουν με επιμέλεια από τον πίνακα τα αραβικό αλφάβητο, προσπαθώντας να μάθουν τα γράμματα.

«Δυσκολεύονται πολύ αλλά προσπαθούν» λέει χαμογελώντας ο Σύρος δάσκαλός του που έχοντας παραμείνει 22 μέρες στον καταυλισμό, ονειρεύεται να καταφέρει να φτάσει στην Αγγλία ή σε κάποια άλλη αγγλόφωνη χώρα, επειδή γνωρίζει τη γλώσσα.

Το σχολείο όμως δεν μένει μόνο στην τυπική εκπαίδευση. Τραγούδια σε διάφορες γλώσσες ακούγονται μέσα από τη σκηνή-σχολείο, ενώ τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να παίξουν... για εκπαιδευτικούς όμως λόγους και φυσικά να ζωγραφίσουν.

Αν και λειτουργεί μόλις 5 μέρες το σχολείο, τα παιδιά αυξάνονται κάθε μέρα, αυξάνοντας παράλληλα και τις εκπαιδευτικές ανάγκες.

«Χρειαζόμαστε πάντα, δασκάλους και βιβλία στην αραβική γλώσσα» αναφέρει ο Ντάνιελ στο ΑΠΕ - ΜΠΕ και επανέρχεται στο μάθημά του, μοιράζοντας μολύβια και χαρτιά στους «διψασμένους» μαθητές του, μέσα σε μια τάξη φτιαγμένη από σανίδες και πλαστικό.

Τα μαθήματα μπορούν να παρακολουθήσουν και ενήλικες.

Εκπαιδευτικές δραστηριότητες από το ΕΚΠΑ για τα παιδιά των προσφύγων στον Ελαιώνα

ΡΕΠΟΡΤΑΖ ΕΣΟΣ

<http://www.esos.gr/arhra/42900/ekpaideytikes-drastiriotites-apo-ekpa-gia-ta-paidia-ton-prosfygon-ston-elaiona>

Η παρέμβαση του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Αθηνών στην Ανοιχτή Δομή Φιλοξενίας Προσφύγων του Δήμου Αθηναίων στον Ελαιώνα παρουσιάστηκε σε ειδική ημερίδα που πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη 9 Μαρτίου 2016 στο Αμφιθέατρο «Άλκης Αργυριάδης» του Κεντρικού Κτηρίου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Πρόκειται για μια πρωτοβουλία αλληλεγγύης με την μορφή μιας παιδαγωγικής παρέμβασης που αποφάσισε η ΓΣ του Τμήματος να οργανώσει το Σεπτέμβριο του 2015.

Μια ομάδα φοιτητών και φοιτητριών, υπό την εποπτεία και τον συντονισμό της Καθηγήτριας κ. Αλ. Ανδρούσου και τη στήριξη όλων των μελών ΔΕΠ και του προσωπικού του Τμήματος, ανέλαβε να οργανώσει μια παρέμβαση δοκιμάζοντας να δουλέψει σε ένα ανοιχτό, δυναμικό και ιδιαίτερος ρευστό πλαίσιο. Αυτή η εκπαιδευτική-κοινωνική παρέμβαση έχει ως αποδέκτες τα παιδιά των προσφύγων που βρίσκονται στον Ελαιώνα και αποσκοπεί να τα βοηθήσει να εκφραστούν, να παίξουν, να διασκεδάσουν και να λειτουργήσουν πάλι ως παιδιά.

Οι δράσεις οργανώνονται με βάση τη θεωρητική θέση της Κριτικής Παιδαγωγικής, που αποτελεί ένα βασικό σημείο αναφοράς στην εκπαίδευση των φοιτητών και των φοιτητριών του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία.

Στην εκδήλωση συμμετείχε μεγάλο μέρος των φοιτητών και των φοιτητριών του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, πολλά μέλη ΔΕΠ και διοικητικά στελέχη του Πανεπιστημίου.

Ο Πρύτανης, καθηγητής κ. Μ.-Α. Δημόπουλος, στην προσφώνησή του, ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών μπροστά στο σημερινό δράμα δεν έκλεισε τα μάτια. Από την πρώτη στιγμή στάθηκε δίπλα στους πρόσφυγες με τις δυνάμεις και τον τρόπο του. Πολλά μέλη Δ.Ε.Π. μεμονωμένα, Μονάδες, Τμήματα και Σύλλογοι ανέπτυξαν τη δράση τους, έτσι ώστε να προσφέρουν ό,τι ήταν δυνατό στους συνανθρώπους μας που δοκιμάζονται. Η πανεπιστημιακή μας κοινότητα συγκρότησε κεντρικά ένα Δίκτυο Αλληλεγγύης και προσφοράς για τους πρόσφυγες, πιστεύοντας ότι μπορούμε, παρά τις δυσκολίες, να προσφέρουμε περισσότερα».

Ο Πρόεδρος του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία κ. Β. Τσελφές αναφέρθηκε στη σημασία της παρέμβασης αυτής και στην ανάγκη να υπάρξει συνέχεια και ανάπτυξη και νέων δράσεων.

Η Κοσμήτωρ της Σχολής Επιστημών Αγωγής κ. Θ. Δραγώνα στον χαιρετισμό της αναφέρθηκε στο τεράστιο προσφυγικό κύμα, που όπως τόνισε «είναι μια μεγάλη πρόκληση για την ελληνική κοινωνία σε πολλά επίπεδα. Μας δοκιμάζει, μας πανικοβάλλει, μας αποσταθεροποιεί, μας θυμώνει και μας ενοχοποιεί, μας βγάζει μερικές φορές έναν κακό εαυτό, αλλά αυτό που είναι εντυπωσιακό είναι ο καλός εαυτός που υπερίσχυσε σε τόσες και τόσες περιπτώσεις. Ένας τέτοιος καλός εαυτός είναι αυτό που γίνεται σήμερα εδώ ενταγμένο στην κινητοποίηση ολόκληρου του πανεπιστημίου μας για το προσφυγικό».

Από την πλευρά της, η υπεύθυνη της παρέμβασης, καθηγήτρια κ. Ανδρούσου, τόνισε, μεταξύ άλλων, ότι «η πρόκληση είναι μεγάλη για όλη την κοινωνία και μεγαλύτερη για την πανεπιστημιακή κοινότητα που εκπαιδεύει τις νέες γενιές. Ελπίζω η σημερινή ημερίδα μας να αποτελέσει την αρχή για την δημιουργία συνεργασιών με στόχο ακριβώς τη συλλογικότητα και τον πολλαπλασιασμό της αποτελεσματικότητάς μας. Για το καλό όλων και όχι μόνο των προσφύγων σήμερα, μεταναστών χθες, ποιος ξέρει ποιών αύριο».

Ακολούθησε η παρουσίαση αναλυτικά των παρεμβάσεων από τους φοιτητές και τις φοιτήτριες του Τμήματος.

Εκ μέρους του Δήμου Αθηναίων χαιρέτισε την εκδήλωση και ευχαρίστησε για την παρέμβαση ο Αντιδήμαρχος Αθηναίων και διοικητικό στέλεχος του ΕΚΠΑ κ. Λ. Παπαγιαννάκης.

Σημειώνουμε ότι το «Παρατηρητήριο-Δίκτυο Αλληλεγγύης του ΕΚΠΑ για τους Πρόσφυγες» οργανώνει αυτές τις μέρες σχετική δράση συγκέντρωσης φαρμακευτικού υλικού, καθώς και άλλων ειδών πρώτης ανάγκης για τους πρόσφυγες, τα οποία προωθούνται προς αντίστοιχους χώρους φιλοξενίας, σε συνεργασία με τους εμπλεκόμενους φορείς.

Ομιλία

Αλεξάνδρα Ανδρούσου

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Διδακτικής Μεθοδολογίας
Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στη Προσχολική Ηλικία*

Σήμερα θα σας παρουσιάσουμε την παρέμβαση του ΤΕΑΠΗ στην ανοιχτή δομή φιλοξενίας του Ελαιώνα που ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2015 και συστηματικά συνεχίζεται μέχρι σήμερα δύο φορές την εβδομάδα. Πρόκειται για μια Πρωτοβουλία Αλληλεγγύης με την μορφή μιας παιδαγωγικής παρέμβασης που αποφάσισε η ΓΣ του Τμήματός μας να οργανώσει το Σεπτέμβριο του 2015.

Γιατί ένα Πανεπιστημιακό Τμήμα αποφασίζει να ξεκινήσει μια τέτοια δράση;

Το Τμήμα μας εκπαιδεύει εκπαιδευτικούς ως στοχαζόμενους επαγγελματίες με έντονη τη κοινωνική διάσταση και τον κριτικό προσανατολισμό στο Προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του. Τόσο στις ερευνητικές ενασχολήσεις των μελών ΔΕΠ (βλ πρόγραμμα Θράκης, ποικίλα προγράμματα παρέμβασης των μελών ΔΕΠ) όσο και μεταπτυχιακά του πχ το ΠΜΣ “Εκπαίδευση και Ανθρώπινα δικαιώματα” υπάρχει έντονη η σύνδεση με την κοινωνία και η προετοιμασία των φοιτητών/τριών μας για να γίνουν εκπαιδευτικοί που στοχάζονται και προσαρμόζουν τη δράση τους στο εκάστοτε κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο. Σε μια τόσο δύσκολη στιγμή, όπου η χώρα περνά μια τέτοιου μεγέθους κρίση, θεωρήσαμε ότι η θέση του Δημόσιου πανεπιστημίου- παρόλες τις δραματικές δυσκολίες που βιώνει- και ειδικότερα του Τμήματός μας έπρεπε να είναι στο πλευρό των προσφύγων και των δομών αλληλεγγύης.

Έτσι, μετά από επαφή με το Δήμο Αθηναίων και τον κύριο Παπαγιαννάκη και την Ανοιχτή Δομή Φιλοξενίας του Ελαιώνα με τους υπεύθυνους την Ιωάννα Μπέκιου και τον Μαχμούτ Αμπντελρασούλ αποφασίστηκε να οργανωθεί αυτή η παρέμβαση για την οποία θα σας μιλήσουμε σήμερα. Η πρώτη φάση της παρέμβασης από τον Οκτώβριο του 2015 μέχρι σήμερα ήταν πιλοτική: μια ομάδα φοιτητών και φοιτητριών, με τη δική μου εποπτεία και συντονισμό, και την στήριξη και των 25 διδασκόντες και διδάσκους και της γραμματείας του Τμήματος,- τους ευχαριστώ όλους και όλες και από αυτή την θέση- ανέλαβε να οργανώσει μια παρέμβαση δοκιμάζοντας να δουλέψει σε ένα ανοιχτό, δυναμικό και ιδιαίτερος ρευστό πλαίσιο. Σήμερα στην αρχή του εαρινού εξαμήνου, όπως και είχαμε από την αρχή δεσμευτεί, είμαστε πια σε θέση να παρουσιάσουμε αυτή την παρέμβαση σε εξέλιξη με στόχο να την ανοίξουμε σε περισσότερους/ες φοιτητές/τριες, σε συνεργασία

πιθανόν με το ΠΤΔΕ και με ενδεχόμενο στόχο να επεκταθούμε και σε άλλους χώρους όπου υπάρχει τέτοιου τύπου ανάγκη.

Δυό λόγια για το τι σημαίνει μια εκπαιδευτική παρέμβαση, οργανωμένη από ένα Τμήμα που εκπαιδεύει μελλοντικούς εκπαιδευτικούς προσχολικής αγωγής. Δεν πρόκειται απλώς για μια πρωτοβουλία αλληλεγγύης αλλά για κάτι αρκετά διαφορετικό: πρόκειται για μια εκπαιδευτική – κοινωνική παρέμβαση που στόχο έχει να δημιουργήσει ένα σταθερό και συγχρόνως ανοιχτό πλαίσιο, όπου τα παιδιά των προσφύγων που βρίσκονται στον Ελαιώνα να μπορέσουν να εκφραστούν, να παίξουν, να διασκεδάσουν να λειτουργήσουν και πάλι ως παιδιά. Η παρέμβαση αυτή οργανώνεται με βάση τη θεωρητική θέση της κριτικής παιδαγωγικής που αποτελεί ένα βασικό σημείο αναφοράς στην εκπαίδευση των φοιτητών/τριών μας.

Η Κριτική παιδαγωγική υποστηρίζει ότι οι παιδαγωγοί στα σχολεία αλλά και αλλού, πρέπει να αντισταθούν στους μηχανισμούς αναπαραγωγής των ανισοτήτων με βάση τη φυλή, την κοινωνική τάξη και το φύλο, και να γίνουν οι ίδιοι φορείς προσωπικής και κοινωνικής ενδυνάμωσης όλων των παιδιών και κυρίως των μη προνομιούχων στην προοπτική της ισότητας και της χειραφέτησης. Ενδυνάμωση σημαίνει παροχή όλων εκείνων των μέσων ώστε να αποκτήσουν το “θάρος” το οποίο χρειάζονται για να αλλάξουν την κοινωνική τάξη πραγμάτων, όπου αυτό είναι αναγκαίο. Οι μελλοντικοί παιδαγωγοί στο Τμήμα μας εκπαιδεύονται με τρόπο ώστε, λαμβάνοντας υπόψη τα εκάστοτε πολιτισμικά, φυλετικά, ταξικά, ιστορικά και έμφυλα πλαίσια στα οποία θα βρεθούν, να αναπτύξουν παιδαγωγικές μορφές που ενσωματώνουν τη διαφορά, και την πολλαπλότητα, και να μην υπηρετούν την ομοιογένεια.

Η συγκεκριμένη παρέμβαση έπρεπε για να μπορέσει να πετύχει να λάβει υπόψη της το συγκεκριμένο πλαίσιο το οποίο μπορεί να συνοψιστεί στα εξής:

- μια ανοιχτή δομή φιλοξενίας όπου συνυπάρχουν οικογένειες με παιδιά διαφορετικών ηλικιών, γλωσσών, εθνοτήτων και θρησκειών.
- ένας χώρος “φιλοξενίας” ανθρώπων σε μετάβαση, με τραύματα ψυχικά και σωματικά που αναμένουν να φύγουν: ένα είδος τράνζιτο
- ένας χώρος που συνυπάρχουν εκπρόσωποι

υπουργείων, μκο, εθελοντές, αλληλέγγυοι, γιατροί, η ύπατη αρμοσσία του ΟΗΕ, διερμηνείς: ...μια μικρή πολιτεία με ιεραρχίες, πολιτικές διαφωνίες, συναισθήματα, προσδοκίες, ρητές και άρητες μικρές συγκρούσεις, στερεότυπες αντιλήψεις κλπ.

Σε τι μπορεί να στοχεύσει μια παιδαγωγική παρέμβαση σε ένα τόσο ρευστό, ανοιχτό και πρωτόγνωρο για όλους πλαίσιο;; Πώς μπορεί να διασφαλιστεί ότι δεν θα είναι μια αφ'υψηλού, "φιλάνθρωπη", δραστηριότητα που τελικά αντί να απαλύνει το πόνο, θα τονίζει τις διαφορές (ήρθαμε εμείς από το περίσσειμά μας να σας διασκεδάσουμε, να σας δείξουμε μια χαριτωμένη άλλη ζωή, να σας φέρουμε τα δικά μας παιχνίδια κλπ)

Το δυσκολότερο πράγμα σε τέτοιες παρεμβάσεις είναι να προσεγγίσει κανείς το πληθυσμό με τρόπο που να μην μοιάζει με "εισβολέας" (θετικών προθέσεων αλλά δεν παύει να είναι εισβολέας εκείνος που παρεμβαίνει χωρίς να υπάρχει διατυπωμένο αίτημα), να μην έχει τα χαρακτηριστικά της "φιλανθρωπίας" του ανώτερου προς τον κατώτερο, αλλά να ενταχθεί με τρόπο που να σέβεται και να "συνομιλεί" με τον άλλο.

Άρα στη περίπτωση του Ελαιώνα ο σχεδιασμός της δράσης μας έλαβε υπόψη τη θέση αυτών των παιδιών, δηλαδή μια θέση πρόσφυγα- θύμα πολέμων και σχέσεων εξουσίας που βρίσκονται σε μια συνθήκη "εξάρτησης" από τη δική μας διάθεση, εγκλωβισμένα σε μια συνθήκη που δεν κατανοούν.

Για να σχεδιαστούν και να οργανωθούν οι δραστηριότητες ξεκινήσαμε με μια ταχύρρυθμη εκπαίδευση με την συνεργασία της Υπατης Αρμοσσίας του ΟΗΕ – με την οποία το Τμήμα έχει μακρά ιστορία συνεργασίας- ώστε να κατανοήσουμε τις ιστορικές και πολιτικές συγκυρίες που δημιούργησαν αυτό το κύμα προσφυγιάς και μετανάστευσης. Χωρίς αυτή την αρχική κατανόηση και την συνεχή επεξεργασία των δεδομένων που είχαμε, οι στόχοι δεν θα μπορούσαν να διατυπωθούν με σχετική ακρίβεια και κυρίως δεν θα μπορούσαν να λειτουργήσουν οι δραστηριότητες. Ο μήνας προετοιμασίας αφιερώθηκε αφενός στη κατανόηση των ιστορικών και πολιτικών παραμέτρων αυτής της κρίσης και αφετέρου στην γνωριμία και ενδυνάμωση της ομάδας παρέμβασης και την αναζήτηση κατάλληλων παιδαγωγικών εργαλείων. Και παράλληλα σε κάτι πολύ σημαντικό: στην δέσμευση σε μια συλλογική δράση.

Η ομάδα αποτελείται από 25 φοιτητές/τριες του τμήματος. Μια ομάδα παρέμβασης που σήμερα θα μοιραστεί μαζί σας την εμπειρία της, τους στοχασμούς της, τις αγωνίες και τα συναισθήματά της. Θα προσπαθήσουμε να αποτυπώσουμε τις φάσεις της παρέμβασης (σχεδιασμός, υλοποίηση, αξιολόγηση και αναστοχασμός).

Εκτός από τις φυσικές συναντήσεις των μελών της για την οργάνωση και το σχεδιασμό, για να πολλαπλασιαστεί η ανταλλαγή των σπικικών και να υπάρξει από τη μια μέρα στην άλλη αναπροσαρμογή κλπ έχουμε δημιουργήσει μια κλειστή ομάδα στο φμπ όπου κάθε φορά μια φοιτήτρια/ένας φοιτητής αναλαμβάνει να καταγράψει το τι έγινε, οι υπολοιποί/ες σχολιάζουν συζητούν και αναλύουν αυτά που έγιναν.. Δουλεύουμε σε μια λογική έρευνας – δράσης, την ίδια λογική δηλαδή στην οποία εκπαιδεύουμε τους φοιτητές/τριες για να γίνουν παιδαγωγοί – ερευνητές του έργου τους και κυρίως ενεργοί και κριτικοί πολίτες που παρεμβαίνουν στοχαστικά και δυναμικά.

Μετά από τους πρώτους τέσσερις μήνες περίπου δράσης, σκεφτόμαστε να "ανοίξουμε" αυτή τη δράση σε μεγαλύτερο αριθμό φοιτητών/τριών. Στόχος είναι να εκπαιδευτούν από τους ίδιους τους φοιτητές/τριες που ήδη συμμετέχουν, νέες ομάδες ώστε να εναλλαχθούν και άλλοι/ες στη δράση αυτή και κυρίως να την οργανώσουν πια οι ίδιοι φοιτητές και φοιτήτριες σε μια λογική αλληλοδιδασκτικής.

Κλείνοντας τη μικρή αυτή εισαγωγή, αυτή η παρέμβαση είναι μια δράση για τους πρόσφυγες, αλλά είναι εξίσου μια δράση για μας τους ίδιους τους παρεμβαίνοντες/ουσες και για την ελληνική κοινωνία. Με λίγα λόγια, για να είναι μια παρέμβαση πραγματικά πετυχημένη δεν μπορεί παρά να στοχεύει και στα δύο μέρη: σε αυτούς που δέχονται το προσφερόμενο έργο και σε αυτούς που παρεμβαίνουν. Είναι εξίσου σημαντικό αυτό και ειδικά στη δική μας περίπτωση που εκπαιδεύουμε εκπαιδευτικούς έχει μεγάλη σημασία. Όμως θαρρώ ότι έχει μια παραδειγματική αξία γενικότερη αυτή τη στιγμή: η σημερινή κρίση που ζούμε στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, είναι η μεγαλύτερη μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Διατρέχει όλα τα στρώματα της κοινωνίας, όλους τους θεσμούς, όλες τις εκφάνσεις της καθημερινότητάς μας. Δοκιμάζει αντοχές, ιδεολογίες, πολιτικές.

Η μόνη λύση για να απαντήσουμε σε αυτή την πρόκληση είναι να στοχαστούμε και να συνεργαστούμε ώστε να ανοίξουμε νέους δρόμους.

Η πρόκληση είναι μεγάλη για όλη την κοινωνία και μεγαλύτερη για την πανεπιστημιακή κοινότητα που εκπαιδεύει τις νέες γενιές. Ελπίζω η σημερινή ημερίδα μας να αποτελέσει την αρχή για την δημιουργία συνεργασιών με στόχο ακριβώς τη συλλογικότητα και τον πολλαπλασιασμό της αποτελεσματικότητάς μας. Για το καλό όλων και όχι μόνο των προσφύγων σήμερα, μεταναστών χθες, ποιοίς ξέρει ποιών αύριο.

Γ. Δράσεις για παιδιά και γονείς πρόσφυγες και μετανάστες

Να τους υποδεχτούμε όπως τους αξίζει

Πέτρος Χαραβισίδης

«Σήμερα ήρθαν στο σχολείο δύο οικογένειες από τη Συρία. Έμειναν για ενάμιση μήνα σε σκηνές στον Πειραιά και μετά μεταφέρθηκαν σε δομή φιλοξενίας στη γειτονιά του σχολείου. Ήρθαν από το Χαλέπι. Έχασαν σχεδόν τα πάντα. Το σπίτι τους, όλη τους την περιουσία, τη δουλειά τους και αρκετά από τα αγαπημένα τους πρόσωπα. Κάθε οικογένεια είχε δύο παιδιά. Δεν ρώτησα αν υπήρχαν άλλα παιδιά ή μέλη της οικογένειας που χάθηκαν στο πόλεμο ή στο ταξίδι, γεγονός πολύ συνηθισμένο στους πρόσφυγες που υποδεχόμαστε τον τελευταίο χρόνο. Ο ένας πατέρας μιλούσε αγγλικά και μπορέσαμε να συνεννοηθούμε και να του εξηγήσουμε τα βασικά για το σχολείο. Αμέσως καλέσαμε και δύο μαθητές Σύριους, που ήταν χρόνια στην Ελλάδα για να γνωριστούν μεταξύ τους. Τα παιδιά, με τη βοήθεια των δασκάλων, εντάχθηκαν αμέσως στις τάξεις και στο επόμενο διάλλειμα είδαμε με ικανοποίηση και συγκίνηση ότι παίζανε όλα μαζί στην αυλή του σχολείου.

Ενημέρωσα τους πρόσφυγες γονείς ότι το σχολείο μας λειτουργεί και το απόγευμα και ότι θα μπορούσαν και οι ίδιοι και τα παιδιά τους να συμμετέχουν στις δραστηριότητες που γίνονται. Ήρθαν την ίδια μέρα το απόγευμα στο πρόγραμμα μαγειρικής, που γίνεται κάθε Δευτέρα στο σχολείο. Μαγείρεψαν μαζί με τους άλλους γονείς του σχολείου (πολλοί από αυτούς συμπατριώτες τους) και φάγαμε όλοι μαζί. Την επόμενη Δευτέρα κανονίσαμε να φτιάξουμε ένα συριακό φαγητό, που θα μας το μάθαινε η καινούργια μητέρα από τη Συρία. Την Τετάρτη, ήρθαν στα μαθήματα ελληνικών, που κάνουμε για μετανάστες και πρόσφυγες εδώ και πολλά χρόνια στο σχολείο. Τα παιδιά τους, την ίδια ώρα, παρακολούθησαν τα μαθήματα ενισχυτικής διδασκαλίας, που επίσης γίνονται στο σχολείο για τα παιδιά των προσφύγων. Η χαρά, η ανακούφιση, η αισιοδοξία ήταν ζωγραφισμένη στα πρόσωπά τους. Τα ίδια συναισθήματα νιώσαμε και μείς» (από το προσωπικό μου ημερολόγιο).

Η είσοδος των παιδιών προσφύγων στην Ελλάδα τον

τελευταίο χρόνο δημιούργησε ανησυχίες σε ορισμένους εκπαιδευτικούς για το πώς τα παιδιά αυτά θα ενταχθούν στο ελληνικό σχολείο ιδιαίτερα σε αυτή την περίοδο της μεγάλης κρίσης. Παράλληλα, η παιδαγωγική της αλληλεγγύης ενεργοποιήθηκε και πολλοί εκπαιδευτικοί πρόσφεραν εθελοντικά τις υπηρεσίες

τους, σε άτυπο κυρίως πλαίσιο, με πολύ ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Γεννιέται όμως πάντα το ερώτημα για το πώς η τυπική εκπαίδευση θα μπορέσει να ανταποκριθεί σε αυτή στην πρόκληση και ποιος είναι ο βαθμός ετοιμότητας των σχολείων;

Στο 132^ο δημοτικό σχολείο Αθηνών εδώ και πολλά χρόνια εφαρμόζουμε απογευματινά προγράμματα που απευθύνονται σε γονείς και μαθητές. Τον τελευταίο χρόνο σε συνεργασία με το Κέντρο Στήριξης Παιδιού και Οικογένειας των παιδικών χωριών sos και του Δήμου Αθηναίων επεκτείναμε τις δραστηριότητες αυτές με αποτέλεσμα να λειτουργεί το σχολείο σε καθημερινή βάση και απόγευμα. Μαγειρική για γονείς, χορός για ενήλικες, μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε γονείς και παιδιά, μουσική και θέατρο για παιδιά, φωτογραφία κ.α. είναι κάποιες από τις δράσεις τις οποίες εφαρμόζουμε για τη φετινή χρονιά.

Τα αποτελέσματα κάτι περισσότερο από ενθαρρυντικά. Η μεγάλη συμμετοχή γονέων και παιδιών, η δραστηριοποίηση όλων των γονιών στις δράσεις του σχολείου, η δημιουργία φιλικών σχέσεων μεταξύ τους,

η βελτίωση της επικοινωνίας και της συνεργασίας μεταξύ των γονέων και των εκπαιδευτικών, η απασχόληση των παιδιών σε δημιουργικές δραστηριότητες είναι κάποια από αυτά.

Οι πρωτοβουλίες αυτές ήρθαν να βοηθήσουν και στις σημερινές δύσκολες συνθήκες που παρουσιάζονται με την είσοδο των παιδιών των προσφύγων στα σχολεία. Φαίνεται, από την εμπειρία του σχολείου, ότι ένα πλαίσιο διαμορφωμένο και οργανωμένο, που στηρίζεται σε βασικές παιδαγωγικές αξίες και αρχές έρχεται να λύσει προβλήματα, χωρίς βέβαια να μπορεί να κάνει θαύματα, παρέχοντας ανακούφιση, χαρά και δημιουργικότητα σε παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικούς.

Αξίζει να το προσπαθήσουμε.

Ο Πέτρος Χαραβιτσίδης είναι Διευθυντής στο 132ο Δ. Σ. Αθηνών.

Δ. Δράσεις ευαισθητοποίησης

Δράσεις για το προσφυγικό - μεταναστευτικό ζήτημα

5^ο Δημοτικό Σχολείο Δάφνης «Γεώργιος Μπουζιάνης»

Το 5ο Δημοτικό Σχολείο Δάφνης «Γεώργιος Μπουζιάνης» είναι ένα μικρό εξαθέσιο σχολείο στην Δάφνη με 127 μαθητές και μαθήτριες.

Όραμά μας είναι να μετατρέψουμε το σχολείο μας σε ένα χαρούμενο και αειφόρο σχολείο.

Συγχρόνως, στόχος μας είναι με την εφαρμογή των κατάλληλων διδακτικών μεθόδων, μέσα σε ένα όμορφο και ευχάριστο περιβάλλον, να οδηγηθούμε στη μεγιστοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Επιθυμούμε την ενσωμάτωση και διερεύνηση θεμάτων σχετικών με το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη στα μαθήματα του σχολείου αναπτύσσοντας παράλληλα δράσεις ανακύκλωσης, εξοικονόμησης ενέργειας και φροντίδας του πρασίνου και του περιβάλλοντος χώρου του σχολείου. Όραμα μας είναι η λειτουργία ενός σχολείου χωρίς προκαταλήψεις, όπου θα επικρατεί δικαιοσύνη στον κοινωνικό τομέα, όπου θα υπάρχει εξίσωση των δυνατοτήτων επιτυχίας, ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της φαντασίας, της δημιουργικότητας, της συναντίληψης, της αναγνώρισης και αποδοχής των διαφορών που συνθέτουν την ιδιαιτερότητα του κάθε μαθητή.

Οραματιζόμαστε να μετατρέψουμε το σχολείο μας σε ζωντανό κύτταρο πολιτισμού που καλλιεργεί την πολιτισμική επικοινωνία και την αισθητική καλλιέργεια έχοντας ως πρότυπο το μεγάλο ζωγράφο της Δάφνης «Γεώργιο Μπουζιάνη» του οποίου το όνομα είναι το προσωνύμιό μας.

Ονειρευόμαστε το σχολείο με την ανθρωπιστική θεώρηση του κόσμου και της ιστορίας του. Εργαζόμαστε με στόχο τα παιδιά του σχολείου μας να βιώσουν την ιδιότητα του Ευρωπαίου και

στη συνέχεια του παγκόσμιου πολίτη. Δε θα μπορούσαμε λοιπόν να παραβλέψουμε το σημαντικό προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα που αγγίζει τις ψυχές όλων μας.

Οι δράσεις που έγιναν για το προσφυγικό ζήτημα αγγίζοντας ταυτόχρονα θέματα σχετικά με την ρητορική μίσους και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν 3.

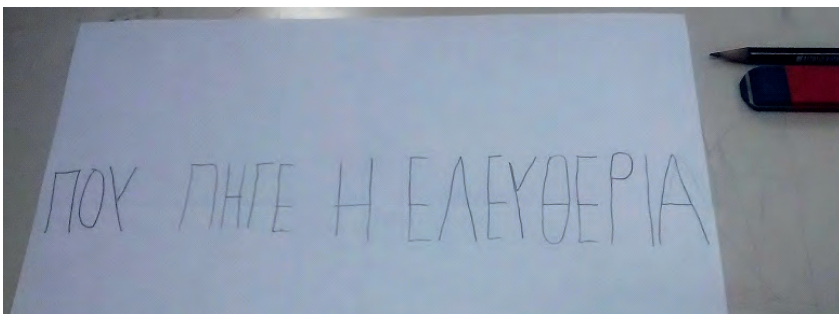
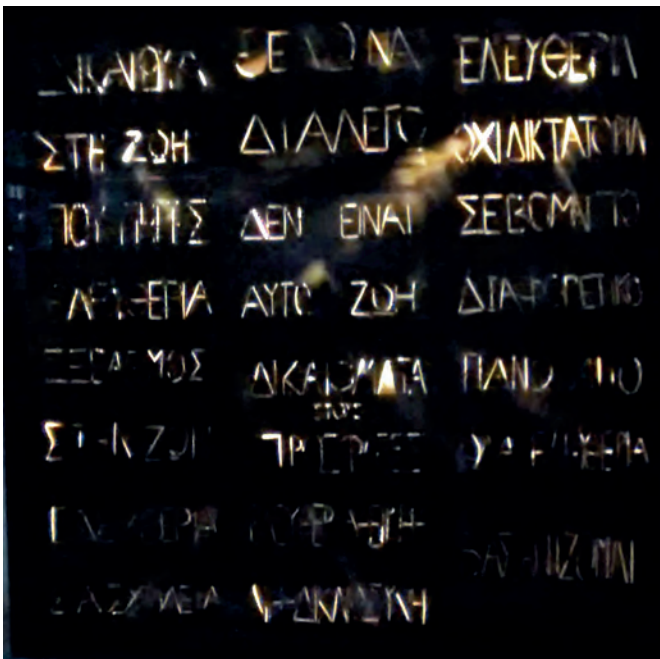
Α΄ ΔΡΑΣΗ

Μελέτη του εικαστικού έργου “The Flight” της Arabella Dorman*.

Γνωριμία και μελλοντική συνεργασία με την Αγγλίδα εικαστικό καλλιτέχνη Arabella Dorman πραγματοποιήθηκε στις 11 Ιανουαρίου 2016 στο Τσέλσι, στο ατελιέ της. Σκοπός της επίσκεψης του διευθυντή του σχολείου Νίκου Ευσταθίου ήταν να συζητήσει με την καλλιτέχνη την εγκατάσταση στην εκκλησία του St James στο Piccadilly όπου η ζωγράφος παρουσίασε την εγκατάσταση “The Flight”. Η εγκατάσταση αυτή, επηρεασμένη από το προσφυγικό ζήτημα της Συρίας και τον ερχομό προ-

σφύγων στην Λέσβο και τα άλλα νησιά, αποτελείται από μια κρεμασμένη λέμβο από το κλίτος της εκκλησίας στην οποία αιωρούνταν 3 σωσίβια (δύο ενηλίκων και ενός παιδιού) θύματα της εκμετάλλευσης των διακινητών αλλά και του πόθου των προσφύγων να βρουν καινούρια και ασφαλή πατρίδα. Οι εντυπώσεις από το θέαμα αυτό αλλά και η συζήτηση με την ζωγράφο μεταφέρθηκε με γλαφυρό τρόπο στους μαθητές της Ε΄ και Στ΄ τάξης του σχολείου που ασχολούνται μέσω του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής με το προσφυγικό ζήτημα και με τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Οι μαθητές της Ε΄ και Στ΄ τάξης μελέτησαν το εικαστικό έργο συμπλήρωσαν φύλλα εργασίας και ολοκλήρωσαν τη κριτική ανάγνωση του έργου σχεδιάζοντας και ζωγραφίζοντας “Την Πτήση” με τον δικό τους τρόπο. Ταυτόχρονα έδωσαν και διαφορετικό τίτλο στο δικό τους έργο. Έργα, των μεγάλων αλλά και μικρότερων μαθητών, τα οποία θα συμμετέχουν στον διαγωνισμό σκίτσου και γελοιογραφίας του Δήμου Δάφνης Υμηττού για το Μεταναστευτικό - Προσφυγικό. Αξιοσημείωτο είναι να ανα-

φερθούν οι «άλλοι» τίτλοι που έδωσαν τα παιδιά για την εγκατάσταση όπως: η πικρή αλήθεια, The souls, Ταξίδι στον ουρανό, the boat for freedom, freedom only in the sky, Η Οδύσσεια των προσφύγων ...

Ταυτόχρονα μέσα από την επίσκεψη δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσει η ζωγράφος το σχολείο μέσα από τις εικαστικές μας δράσεις και υποσχέθηκε, όταν ξαναβρεθεί στην Αθήνα στις αρχές του φθινοπώρου να μας επισκεφτεί και να μιλήσει με τα παιδιά.

*Η Αραμπέλα Ντόρμαν είναι ζωγράφος ακτιβίστρια, έχει ταξιδέψει και ζωγραφίσει στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν και τώρα προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει το Λονδρέζικο κοινό και την Ευρώπη γενικότερα για το προσφυγικό ζήτημα μέσα από την τέχνη. Μέσω των έργων της αποτυπώνει τόσο την τραγικότητα του πολέμου όσο και τις ευαίσθητες στιγμές των ανθρώπων που ζουν τον πόλεμο και που δεν χάνουν την ελπίδα τους για το μέλλον.

Β΄ ΔΡΑΣΗ

Η Στ΄ τάξη συμμετείχε σε εκπαιδευτικό εικαστικό πρόγραμμα του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης. Η κα Αννίνα Βαλκανά, επιμελήτρια του Ε.Μ. Σ.Τ. επισκέφτηκε το σχολείο μας και δίδαξε για 2 ώρες την κριτική ανάγνωση σύγχρονων έργων τέχνης που υπάρχουν στην συλλογή του Μουσείου στο πλαίσιο του προγράμματος “Τέχνης Πολιτική”. Συγκεκριμένα παρουσίασε μοντέρνα έργα τέχνης (εγκαταστάσεις και φωτογραφίες) και συζήτησε με τους μαθητές τα κρυφά τους νοήματα, τις ιδέες που περνούν οι καλλιτέχνες ή που αναγνωρίζουν οι θεατές, το χωροχρονικό πλαίσιο των έργων καθώς και τα ευτελή υλικά που χρησιμοποιούνται στην μοντέρνα τέχνη. Στη συνέχεια και με αφορμή μια εικαστική εγκατάσταση με συνθήματα του Κάρλος Μόττα, Graffiti Cuts: Who Owns the Street [Κομμάτια γκράφιτι: Σε ποιον ανήκει ο δρόμος;]-ζητήθηκε από τους μαθητές να δημιουργήσουν την δική τους εγκατάσταση.

Η Στ΄ τάξη μετά το βιωματικό εργαστήριο προχώρησε με τη δασκάλα της κα

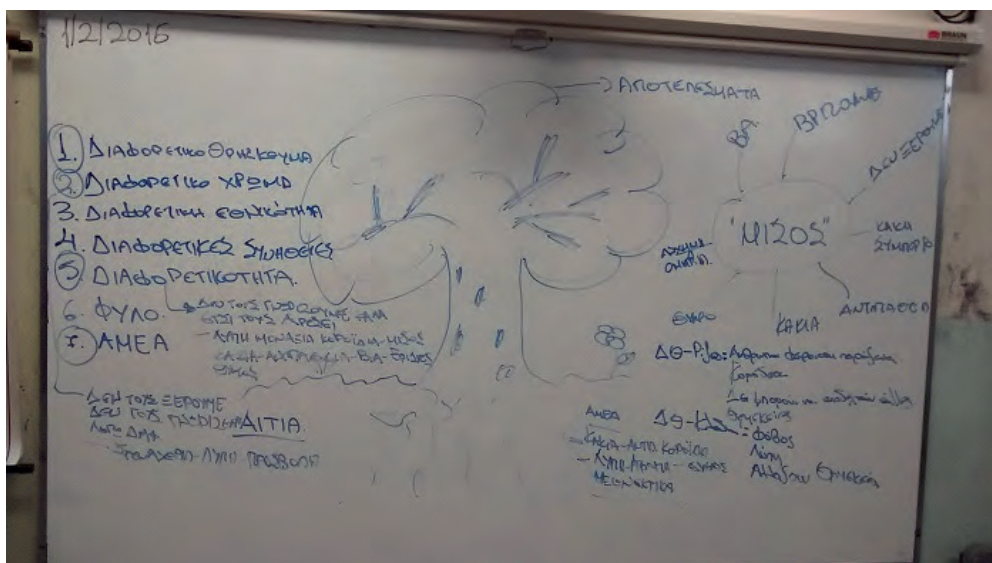
Κατερίνα Πολίτου στην αναπλαισίωση της εγκατάστασης του Κολομβιανού εικαστικού Κάρλος Μόττα χαράσσοντας σε μαύρα χαρτόνια τα συνθήματα που διάλεξαν οι ομάδες και προχώρησαν στην εγκατάσταση με φωτεινές πηγές από πίσω. Οι μαθητές τόνισαν με αυτόν τον τρόπο τα αιτήματα και τα συναισθήματά τους για την κοινωνία που ζούμε. Στη συνέχεια δούλεψαν και ηχητικά την εγκατάσταση με την βοήθεια της εκπαιδευτικού – Θεατρολόγου κας Έλενας Μαυρίδου.

Τα συνθήματα που καταγράφηκαν ήταν τα εξής: ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΟΛΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟ ΖΩΗ, ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΖΩΗ, ΘΕΛΩ ΝΑ ΔΙΑΛΕΓΩ, ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΖΩΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ, ΕΙΡΗΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ, ΣΕΒΟΜΑΙ ΤΟ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΟΧΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ, ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΠΟΥ ΠΗΓΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΒΑΣΑΝΙΖΟΜΑΙ.

*Ο Κάρλος Μόττα φωτογράφησε προτάσεις από πολιτικά γκράφιτι που συναντούσε σε δρόμους πολλών διαφορετικών πόλεων. Στη συνέχεια επέλεξε είκοσι οκτώ από αυτές για να συνθέσει το έργο που παρουσιάζεται στην έκθεση. Τις χάραξε πάνω σε μαύρο χαρτί το οποίο φωτίζεται από πίσω, έτσι ώστε μέσα από τις σχισμές του να περνάει το φως και να σχηματίζονται τα γράμματα.

Γ΄ ΔΡΑΣΗ

Η τοιχογραφία “Το δάσος των αιτημάτων και των συναισθημάτων” στον εξωτερικό τοίχο του σχολείου μας δημιουργήθηκε από τους μαθητές της Ε΄ και Στ΄ τάξης στο πλαίσιο της εκστρατείας

ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για τη ρητορική του μίσους που έγινε σε συνεργασία με το Κέντρο Προάσπισης Δικαιωμάτων μετά από βιωματικά εργαστήρια. Το δάσος εκφράζει τα ποικίλα συναισθήματα των παιδιών μέσα από την πολυχρωμία του και ταυτόχρονα αναγράφει αιτήματα και αξίες που οφείλει να ικανοποιεί και να διατηρεί κάθε κράτος και να σέβεται κάθε κοινωνία. Οι Ε΄ και Στ΄ τάξεις στο πλαίσιο της εφαρμογής προγραμμάτων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την τέχνη, συμμετείχαν σε δώρα βιωματικά εργαστήρια με 2 εκπαιδευτριες του Κέντρου Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*. Οι μαθητές/τριες με τις δασκάλες τους, κ.κ. Πολίτου και Μώρου και την καθοδήγηση των εκπαιδευτριών έκαναν βιωματικές ασκήσεις στοχευμένων εκπαιδευτικών εργαλείων, έτσι ώστε στο πλαίσιο της πρόληψης να αντιμετωπιστεί η ανάπτυξη στερεοτύπων, διακρίσεων, ρατσιστικής συμπεριφοράς και κάθε μορφή έκφρασης ρητορικής του μίσους προς ομάδες ή κατηγορίες ανθρώπων χρησιμοποιώντας το εκπαι-

δευτικό εργαλείο «Σύνδεσμοι» *Το Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΚΕΠΙΑΔ) σε συνεργασία με το Νορβηγικό Ίδρυμα European Wergeland Centre ξεκίνησε την 1/05/2015 την υλοποίηση του προγράμματος με τίτλο «Σπάσε τα δεσμά του φόβου – Πες όχι στο μίσος: Εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για τη ρητορική του μίσους». Στόχος του Προγράμματος είναι η ενδυνάμωση της

κοινωνίας των πολιτών στη χώρα μας και η ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης, της δημοκρατίας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι δράσεις αυτές δείχνουν να κάνουν τους μαθητές και εκπαιδευτικούς να σκέφτονται περισσότερο παγκόσμια, να νοιάζονται για τον άλλον, να αποδέχονται τις διαφορές πιο εύκολα και να σκέφτονται ότι όλοι μας θα μπορούσαμε να βρεθούμε σε δύσκολη θέση.

Πρόγραμμα Εθελοντισμού και Αλληλεγγύης σε παιδιά και νέους «Νοιάζομαι και Δρω»

Το πρόγραμμα «Νοιάζομαι και Δρω» στοχεύει στην ανάπτυξη της κουλτούρας της ενεργού πολιτεότητας, του εθελοντισμού και της αλληλεγγύης στα παιδιά και στους νέους, καλλιεργώντας πηγαίες και βιώσιμες στάσεις ενεργού κοινωνικής προσφοράς με βιωματικές προσεγγίσεις.

Στο πλαίσιο του προγράμματος έχουν αναπτυχθεί πολλές δράσεις που αφορούν το προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα. Στην ιστοσελίδα www.noiazomai.kaidw.gr παρουσιάζονται οι δράσεις των 65 σχολείων, δημοτικών και γυμνασίων σε 10 περιφέρειες της Ελλάδος που πήραν μέρος στο πρόγραμμα κατά το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016.

Το έργο υλοποιήθηκε από το Μη Κερδοσκοπικό Σωματείο Δεσμός σε συνεργασία με το Ίδρυμα Λαμπράκη και περιλαμβάνει τη δημιουργία εκπαιδευτικού προγράμματος και πολυμορφικού υλικού για τα σχολεία, επιμόρφωση εκπαιδευτικών, δημιουργία σχολικού δικτύου για τον εθελοντισμό και την αλληλεγγύη.

Για την υλοποίηση του έργου συμπράττουν το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, τα οποία χρηματοδοτούν τη δημιουργία του υλικού, την επιμόρφωση εκπαιδευτών και την πιλοτική δοκιμή του σε 60 σχολεία σε όλη τη χώρα. Η συμμετοχή στο πρόγραμμα, το οποίο έχει την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας είναι εθελοντική και δε συνεπάγεται καμία δαπάνη για το δημόσιο.

